

Nógrádi Kovács György

Dízsírhely

Regény

Kiadót kereső kézirat
Kapcsolatfelvétel a jogutóddal:
bessler@freemail.hu
Szécsény

I.

Az öreg sírásó ásója váratlanul beleütközött valamibe.

- Ez meg? - motyogta, miközben lehajolt, és ásójával óvatosan kifordította. Felvette, letisztogatta róla bütykös ujjaival a rászáradt agyagot, felemelte, és körbeforgatta.

- Tisztességes emberi koponya, bá...ár, a fene tudja, kissé furcsa! - Egy ideig nézegette, majd kinyúlt és a föbe fektette. Gondolatainak előbbi csobogása lecsendesült. Szép lassan kikászálódott a sírból. A padkára ült, lábát a nyakig érő gödörbe lógatta.

- Ki vagy te? - dohogott tovább bő lére eresztett szavakkal, míg nem váratlanul megtorpant. Illedelmesen feljebb lökte a kalapját: - Engedelmet, amiért tegezlek, holott... - Megrázta a fejét. - Ne...em! A vezetőket kriptába temették. - Felnevetett. - Most jut eszembe: A kriptáma megint nagy divat. Valamikor: egy, a kiskápolnában a papnak, második és a harmadik kint a Béky, meg a Galambos családnak, és kész! Jelenleg negyven, de jövőre lesz száz is! Mást se csinál Haluba kőműves, csak kriptát. Alig múlt el május, és ő már csak jövőre fogad el megrendelést. De milyen kriptákat! Mindenki túl akar tenni a másikon. És itt vannak ezek a sírkövek is. Sírkövek? - fontoskodva húzta össze a szemöldökét. - Szoborremekek. Brindzik Feri fényképéről mintázza, önti vagy faragja eredeti fehér márványba az illető ábrázatát. Sokan még élnek, és máris ott áll a szobruk, a sírok s a halottak között... A halottak! Hű, de sokat ismertem közülük! Példának okáért, ott ni, Győri Pistát! Őt a guta ütötte meg, ma ez sem gutaütés, hanem agyvérzés. Mellette Rozsnyai, a suszter. Majd adna nekem, amiért suszternek nevezem csizmadiamester létére! Micsoda csizmákat csinált, Istenem!

Úgy fészkelődött, mintha a helyét keresné, holott csak eszébe jutott valami.

- Évekig ő volt a gazdám, merthogy nehogy azt hidd, hogy önálló vagyok. A fenét! Akkoriban kinézték a magán iparosokat, akiket manapság maszekoknak nevezünk, amit ő nem szívlelt. Visszadobta az iparát, és sírásó lett. Lázár bácsi, mondta egyszer...

Hirtelen megdöbbsent.

- Ja, még nem mondtam meg: engem Lázárnak hívnak. Polonyi Lázár a becses nevem.

Még feljebb lökte a kalapját, és tovább beszélt a koponyához:

- Nem gyünne el hozzám sírásónak? Fele-fele! - Változatosság kedvéért most a fejét is megvakargatta. - Én, ha tehetem, senkinek sem mondok nemet. Sokan bolondnak tartanak miatta, holott... Ki ilyen, ki olyan. Én ilyen vagyok... Szóval, így kerültem ide. Írni, olvasni nem tudok, pedig évekig kisbíróskodtam. No de, ennek sora van. Ezt is elmondom, ne félj! A lényeg, hetvenben ő is meghalt. Két hónap alatt végzett vele a gerincrák. Régebben belefészkelődött a kórság, ugyanis sokszor fájlalta hátát s a derekát. Feleségére maradt a temetőgondnokság, mert jut eszembe: Rozsnyait nem sírásónak, temetőgondnoknak tituláltuk. Ő a temetőgondnok, én a sírásója vagyok. Nem panaszkodhatom, jól megfizet...

Távolabbra mutatott.

- Az meg a veterán Didek szobra. - Megint felnevetett. - Azzal meg, hogyan jártam egyszer! Nagyon remegett már a keze, nyolcvanöt éves is elmúlt. Éppen nála dolgoztam. Beszólított: Te Lázár, tűzd már fel ezeket a kitüntetések, gyűlésre megyek! Volt vagy tíz, ha nem több. Fel is dekoráltam alaposan. S hogy miért, miért nem, az ördög csiklandozhatott-e meg vagy csak az irigység bújt belém, ezt találtam mondani: Inkább ide, mint a díszpárnára, Pista.

Elnézéskérőn lesett a koponyára.

- Látod, milyen vagyok! - a homlokára csapott a tenyerével. - Te nem tudod, mi az a díszpárna. Nálunk is csak most jött divatba. Bársonyból készült, a szélei aransujtásosak. Erre a párnára tűzdelik fel az elhunytak kitüntetésit, ha vannak ilyenek. A koporsó elé kis asztalt rakunk, rá a díszpárnát... Hát, nem én tűzdeltem fel arra is a kitüntetéseit! Egyik nap összeesett, másnap kampec... Két sírral odébb, doktor Korpás, mellette Vámos Laci, a malomigazgató szobra áll. Hű de szerette a pityókát! Egyszer, jó félspicces állapotban az asztalomhoz lépett a kultúrbüfében: Lázár bácsi, vegyen rólam mértéket! Merthogy én mérem le a halottakat is, az irányba, hogy kinek milyen hosszú koporsót rendeljek Majoroséknál. Huzakodtam, ódzkodtam, végül csupán a tréfa kedvéért, colstok híján egy darab spárgával mér-

tem le. Nem meghalt harmadnapra! - Súgta. - Felhúzta magát a padláson. Azóta tréfából sem vennék mértéket.

Elhallgatott. A koponyát nézte. Máskor is talált ilyet, csontot sokat, azonban erről már az első pillanatban észrevette, hogy másabb, sokkal régiebb, mint azok, amelyeket máskor kiásott. Megfoghatatlan ünnepegyesség dagasztotta a mellét, mialatt figyelte. Tiszteletének kifejezéseként felállt, átlépte a friss földrakást, csokornyí gyermekláncfüvet és mocsári gólyahírt tépett, amit szépen elrendezve a koponya köré rakott.

- Ugyan ki lehettél? - állt meg a keze. - Ember, mint én, meg a többiek. Valahol kezdted. Volt anyád, apád, mint nekem. Csak én nem ismertem őket. Felnőttél, családot alapítottál, tervezgettél, szerettél, gyűlöltél, mint mindenki, aki él. Csalódtál, de ki ne csalódna másokban, olykor önmagában, mert nem mindenki jut el oda, ahová elindul. Közbejön valami, és szétrúgja az egészet, mint tyúk a pelyvát.

Visszaült a helyére.

- Látod, én négy évig szolgáltam az első világháborúban. Nono! Nem önként mentem, behívtak, oszt ott fogtak. Mire végre leszerelhettem volna, kitört a kommun, és én a vöröskatonák közé sodródtam. Ki megszökött, ki maradt. - Szétnézett, hogy nem hallja-e valaki. - Nem dicsekszem, mert jegyezd meg: Polonyi Lázárnak nem kenyerre a dicsekvés, és nincs is mire dicsekednem. Negyvenöt előtt behúztam a fülem-farkam, utána meg betyárbeccsületből nem vallottam színt, holott mások: Mező Pista, Fazekas Berci, Csorba Jani, Majoros Laci... olyanokat is magukénak vallottak, amit sosem csináltak. Ha annyi ellenálló, kommunista tevékenykedett volna negyvenöt előtt, mint utána, nem jönnek be a németek, mondják, így igaz-e, nem tudom. Én még magát Kun Bélát is láttam. Vezér volt-e, netán az új király, a fene tudta. - Kissé meghatódottan súgta: - Kezet is fogott velem. Végigverekedtem a román frontot, harcoltam Vácán és Salgótarján alatt..., mígnem levertek bennünket. Engem a románok fogtak el, akár agyon is lőhettek, felakaszthattak volna, mint másokat. Négy áldó napon át vertek. No, nem állandóan, csak evés helyett: reggel, délben, este. Végül megszöktem, és szépen hazaslattyogtam.

Egy ideig a földet leste.

- Most sírásó vagyok, meg olyan mindenes. Kerteket ások, kapálok, fát aprítok, szőlőt metszek, permetezek... Hazatolom az iparcikkból az új mosógépeket, a hűtőszekrényeket, a televíziókat. Segítek lefogni az állatokat az állatorvosnak heréléskor és ojtáskor, kitisztítom a disznóólakat, meggyász... Igaz is, te nem tudod: mi az a televízió, rádió, mosógép, meg hűtőszekrény.

- Látod, én ezt is megéltem! Meglett férfiember koromban, azt mondja Lenc Pista: gyere csak, mutatok valamit! Őt egyébként, olyan minden lében kanál embernek tartottuk, majd ő is meghalt. Ahol a sírja! - Mutatta. - Kis dobozt húzott elő az ágya alól. Abban valami... izét, meg fülkagylófélét pillantottam meg. A fejemre húzta, piszkált valamit azon az izén, mire fel beszédet hallok. Lesek jobbra, lesek balra, sehol senki, csak mi! Ha hiszed, ha nem, abból a fülkagylóból jött ki a hang, amelyet a fejemre csatolt. Megint babrált valamit azon az izén, recsegés-ropogás, utána zene. Úgy húzta a cigány, hogy no! A detektoros rádiót az anódos követte. A kántor úrénál láttam ilyet. Most meg, mint a tenyerem és úgy bömböl, hogy megtelik vele az egész ház. Az enyém Sokol... A televízió egy nagy fadoboz. Az eleje üveg vagy mi, és mindent látni benne, akárcsak a moziban. Már színes is van. Egyre több lesz belőle a falunkban.

Megint elhallgatott. A koponyát nézte, amelyhez beszélt. Bőre, húsa lemállott s földé vált. Néhány másodperc után folytatta:

- Szóval ott hagytam abba, hogy nem mindenki ér el oda, ahová elindult. Ne haragudj, öreg vagyok, könnyen elkalandozik a gondolatom, beszédem szertelen, majd összehúszom, mint a gatyamadzagot.

- Na, behívtak a tanácsházára. Kovacsik fogadott, máig ő az elnök: Te vöröskatona voltál, mi? Csak néztem: honnét a büdös fenéből tudja, holott én senkinek sem mondtam el? Észrevette a megütözésemet, egy listát tolt elé.

- Itt van e! - Az egyik sorra bökött a mutatóujjával. - A neved, vagy nem Polonyi Lázárnak hívnak?

- Ilyen név nincs több a faluban, csak az enyém.

- Elfogtak, megszöktél, bujkálnod kellett... Mától te vagy a kisbíró! Fix fizetés, mint a vasútnál, illetményföld, meg ez, meg az...

- Egy szó, mint száz: én lettem a kisbíró. Ment is, baj sem akadt, amíg nem törött el Kiss Jóska, az írnok szemüvege. Előbb elolvasta a

szöveget, én minden egyes szót megjegyeztem, ezután kimentem dobolni. Sorban megmutogatta: ezt a papírt ide, azt oda, amazt amoda vidd! És én vittem. Később a dobolás abbamaradt. A tanácsházára hangszórót szereltek. Nagytorkú embernek hívtuk, vagy inkább csúfoltuk. A hirdetményeket, a közleményeket a kisasszonyok olvasták bele... Egyszer, ezt figyeld meg, választások voltak. Sokan tartózkodunk a tanácsházán. Én szokás szerint a sarokban ücsörögtem. Egyszer csak a kezembe nyomnak egy papírt: olvassam be a mikrofonba! Kiss Jóskára lestem, ő visszaintegetett, egyébként ahol van la, eltemetve szegény. - A fején mutogatta. - Eltörött a szemüvegem. Akkor sült ki, hogy analfabéta vagyok. Jót nevettek rajta. Kovacsik másnap átminősített a bikaistálló kezelőjének. Ma már igazi bika sincs a faluban, csak műbika: az inszeminátor. Nem szíveltem. Ott is hagytam őket, hamarosan. Miért? Mert már ahhoz is tanfolyam kellett. Csak nem járok ötvenöt évesen iskolába! -- Nevetett. - Ugye csodálkozol? - Megfenyegette. - Ne is tagadd, látom én! Nos, ha akkor az ötvenötödik évemben jártam, most hány éves vagyok? Ne törd a fejed, megmondom. Február elején töltöttem be a nyolcvanharmadik éveimet. Ugye, nem nézek ki annyinak? Mondják is: Lázár bácsi, maga hatvanéves sincs. Ami igaz, az igaz: bírom a munkát. Oszt, az én számban még nem volt pirula, nem szúrtak tűt a fenekembe, a fogaim is mind megvannak, csak az egyik csorba. A mai viszonyok között szegény embernek számítok. A szegénység, hallottam a régi öregektől, jogosan tart igényt elnézésre, könyörületre, de a lusta embernek ostor jár. Én nem vagyok lusta, csak szegény. Van egy kis házam, száz öles kerttel, és kész! Nem járok sehova. Negyven éve is van, hogy nem mozdultam ki a faluból. Minek?

Megint megvakargatta a fejét, és szégyenlősen folytatta:

- Csak egy valamit szeretnék még elérni a hátralevő időmben: egy dízsír helyet, a ravatalozó mellett a szomorúfüzek alatt. Nagyzolásnak tartod, a fejedet csóválod? Nézd, mindenkinek van bogara, nekem ez a mániám.

Váratlanul feljebb emelte a hangját.

- Csak beszéllek, beszéllek, untatlak, és én sem haladok. Kidobom azt a néhány lapát földet, utána szépen visszatemetlek az aljára, de...

- hol a kihányt földre, hol be a sír alá lesett -, hol vannak a többi csontjaid. Csak te, a többi porcikád meg sehol...

Egy ideig nézelődött, majd nyolcvanhárom évnyi bölcsességétől vezettetve, egyetlen pillanatig sem törte tovább a fejét, azon, amit úgysem oldhat meg. Visszaugrott a sírba, és tovább dolgozott. Miután végzett, az egyik sarokba lyukat vájt.

- De furcsa vagy, hallod-e! - Kezébe vette és nézegette. - Bocsáss meg, de tényleg olyan a pofád, mint a majomé. Talán nem is ember vagy. Török vagy mongol, esetleg tatár fejedelem? Ezért mondhatták régen az öregek: kutyafejű tatár. Viszont, ha fejedelem vagy arany-nak is lennie kell melletted. Ne..., ne ijedj meg, nem veszem el! Kell a fenének, csak meghurcolnának érte!

Mintha a további kísértéstől félne, gyorsan belerakta a gödröcskébe, később gondolt egyet, összeszedte az előbbi virágokat is, és kibélelte azokkal a gödröcskét. Miután ismét visszahelyezte a koponyát, föléje állt, az ásójára könyökölt, hogy szépen elbúcsúzzon tőle:

- Isten veled! Szabadság! Nyugodj békében, és ne haragudj rám, amiért megzavartalak, s kicsúfoltalak az előbb! Alaposan elbeszélgettünk. Köszönöm, hogy meghallgattál.

Vigyázva behantolta, levergette lapátjával a földet, és végleg kímászott a gödörből. Leporolta a ruháját, lapátját az ásójával együtt a vállára dobta.

Az úton, vele szemben a plébános közeledett.

- Kész a sír, Lázár bácsi? - érdeklődött már messziről, mihelyt felfedezte az öreget.

- Dicsértessék... - köszöntötte előbb az öreg.

- Mindörökké.

Másutt évtizedekkel ezelőtt tanácsi kezelésbe vették a temetőket. Betegházán továbbra is az egyházé maradt. Senki se tudta miért, talán mert ráfizetéses... A református temető betelt. Új parcellát nem nyitottak, ezt a temetőt fejlesztették, bővítették, ugyanis itt rengeteg volt a szabad terület: építtetett a tanács egy ravatalozót, bonctermet s közvetlenül a dízsírhelyek mellett, száz fakkos kolumbárium-csoportot állíttatott fel, szereltetett a hullaházhoz vezető út szélére közvilágítást, és magára vállalta azok fenntartását. Sokkal kevesebbe kerül, mintha az egész temető az ő kezelésükben lenne.

- Most fejeztem be - felelte az öreg illedelmesen, némi alázattal.
 - Rettentő erőt adott magának az Isten. Nemrégén kezdte el s máris kész. Nyolcvanhárom évesen, ennyire nehéz agyagos földet kiásni, kidobálni lapátokként! Isten éltesse legalább száz évig! Ugye sokat imádkozik?

- Reggel néha felsóhajtok, ha lenne időm imádkoznék is, estére meg elfáradok, oszt azonnal elalszom - szégyenkezett az öreg.

- Miért dolgozik annyit?

- Sok embernek szüksége van rám. Ha én nem lennék, fogadom: senki sem jelentkezne sírásónak. Meg, még fel sem kel a nap, máris zörögnek: Lázár bácsi...! Oszt az egyiknek erre, a másiknak arra kellenék. Sokszor még a tyúkok sem kelnek fel, én már szerződött állatokat rakodok, ma például Balogh Pistáéknál.

- Talán még az imádságoskönyvet is el tudja olvasni szemüveg nélkül.

- Nem tudok olvasni - szégyenkezett tovább. Összegörnyedt, szemét lesütötte. Ezek után miként hozza szóba a dízsírhelyet? Mit keresne ő, az egyszerű, analfabéta sírásó, a sok vezető között? Orosz Janit, egyszerű molnárlegényből gyárigazgatóvá nevezték ki, Zukkermann Pista erdei munkásból lett a Kecskeméti Zománcgyár igazgatója. Suszter Majoros Benőből földműves-szövetkezeti elnököt csináltak. Lenci Berci, az egyszerű gyári munkás, járási tanács elnökeként ment nyugdíjba. Mindannyian a dízsírhelyen nyugszanak, s ha nem is tartották őket a legokosabb, a legműveltebb embereknek, írni-olvasni mindnyájan tudtak.

A pap megfordult. Lázár bácsi úgy követte, mint pulikutya a gazdáját.

- Plébános úr - bátorodott fel később, mivel az megállt. Ásóját, lapátját, amelyeket eddig a vállán cipelt, levette, és zavartan összeverte. - Mennyibe kerül most egy sírhely?

A fűrge mozgású pap kíváncsian mérte végig a jámbor öreget, miközben felelt:

- A legolcsóbb ezer forint - jelentősegteljesen elhallgatott.

- És a legdrágább?

- Jelenleg négyezer, de hamarosan felemeljük az árát.

Lázár bácsi egy ideig toporgott. Szégyenlősen nézte, egyszer a papot, máskor a földet.

- Ilyenfajta kellene, bár most nincs annyi pénzem.

- Sokat keres, nem iszik, nem dohányzik... - megakadt, nem sokáig tartott, gyorsan folytatta: -, még sincs ennyi pénze?

- Mert mindig kölcsönkérlik. Ez is jön, az is kér, a legtöbben kismenyegdíjasok, betegek, cigányok... Kérnek, én adok. Sokan nem adják meg...

- Miért nem kéri vissza?

- Több is veszett Mohácsnál - válaszolta a jámbor öreg.

- Többet kérhetne a munkájáért! Hallom, bagóért dolgozik.

- Bőségesen megélek. Ruhám, enni-innivalóm dosztig, hajlékom megvan. Senkim sincs, kinek gyűjtögessek? Hamarosan összehozom a négyezret.

- Nem mindegy magának, Lázár bácsi - jegyezte meg a pap lebeszélőn - közben megindult, az öreg tovább követte -, hogy Mihály arkangyal honnét trombitálja fel? - Látva az öreg megütközését, gyorsan hozzátette: - Nézzen ki magának egyet a legjobb helyen! - Megállt, és az öregre mosolygott. - Mindenkinek van protekciója. A hentes a legszebb húst viszi haza. A boltos a legmagasabb kenyeret, a sírásónak is lehet annyi protekciója, hogy sírt választ magának. Nézze ki, jelölje meg! Mindegy hol van, abban a parcellában-e, ahová most temetünk, vagy a régi sírok között. Szól, én szépen bejegyzem a temetőkateszterba. - Az öregre mosolygott, és nagy hangon megkérdezte - Megegyeztünk?

- Meg... meg. Köszönöm szépen. Megszolgálom, bőven megszolgálom, plébános úr!

- Továbbra is lesöpörgeti az utakat, végzi megszokott dolgát, és kész! A pénzt meg, mert ugye az egyház, a mai helyzetében semmit sem adhat ingyen, összegyűjtögeti, és ha egyben lesz, befizeti! Rendben?

Éppen a dízsírhelyeknél jártak. Az öreg maga sem tudta mi történt vele, oldalra mutatott.

- Ezek?

- A tanács adományozza. Semmi közünk hozzá. No... - felelte a kezét, olyan mozdulatot csinált, mintha meg akarná áldani, mire az

öreg sírásó önkéntelenül összehúzta a nyakát, és majdnem keresztet vetett. - Isten áldja!

- Dicsértessék a Jézus Krisztus.

A pap menet közben fogadta: mindörökké - s kicsiket bólogatott.

Lázár bácsi a dízsírhelyet nézte egy ideig. Nagyon tetszett neki ez a hely. Az a sok lelógó ágú szomorúfűz, a központi fekvés, a gondozottság! Majdnem elsírta magát.

Nagyot sóhajtott, és tovább ballagott. Nem messzire onnét, a legelső sorban, hirtelen megállt, és elszántan a földbe szúrta az ásóját.

- Ez lesz az! - dörmögte elkeseredetten, ám a szeme továbbra is a dízsírhelyeken járt. Nem tehetett róla, mindig arra a helyre fájt a fog, de hát...! Az előbbi szavai jutottak eszébe, amelyeket nemrég mondott a koponyának: Nem mindenki jut el oda, ahová elindult...

II.

Sziporkázó május helyett tespedt forróság köszöntött Betegházára, annyira megtetszett neki ez a szép község, hogy hetekre ott rekedt.

Lukács Panni, ötödéves jogászhallgató, a helyben székelő, összevont termelőszövetkezet elnökének egyetlen lánya, fürdőruhában ücsörgött a szobájában. Előbb még az udvaron napozott, most lemezt hallgatott. Lejárt, kettőt-hármat fordult, ezután az automata önműködően kikapcsolt. Meg akarta fordítani, amikor az ajtó váratlanul kinyílt, és az apja szokása szerint becsörtetett a szobájába.

- Legalább kopognál, apu! - kérte ki magának a lánya megütközve.

- Miért, talán meztelen vagy? - Meghökkenően böngészte végig a szemeivel. - Amint látom, nem sok hűja van. Miért nem veszel magadra valamit? Ha másért nem, kint meleg van, a lakás viszont hűvös. Könnyen megfázol.

Mialatt a lánya magára kapta selyemotthonkáját, ő az ablakhoz sietett, és becsukta.

- Miért csukta be? - támadt rá Panni.

- Két okból...

- Egy?

- Rengeteg autó jár kint az utcán, ezért nagy a por. - Gyorsan feleremelte a hangját, nehogy a lánya közbekotyogjon. - Kettő, mivel nemsokára veszekszünk, és a kiabálás kihallatszana. Az pedig, amiről szó lesz, nem tartozik másra.

Panni visszaült az előbbi helyére, a tágas bőrfotelba. Lábát keresztbe rakta, és szemtelenül az apjára szegezte kérdő tekintetét.

- Kezddetted! - Régen ért kettőjük között ez a beszélgetés. Előbb-utóbb át kell esnie rajta, legyen túl mielőbb.

A férfi képét megfejthetetlen szín öntötte el. Éppen úgy lehetett visszafojtott harag, mint kitörés előtt álló düh. Lányának erről, akaratlanul egy régi emléke ötlött eszébe. Az apja nem szerette, ha az irodájában felkereste, ő mégis gyakran belopózott hozzá. Egyszer egy furcsa asszonnyal tárgyalt, akinek - sohasem felejtí el -, szeme kidülledt, úgy nézett ki, mint a bagoly. Valami föld miatt veszeked-

tek, kiabáltak. Egy ideig kölcsönösen szájaltak, amit az apja unt meg előbb. Felugrott, kinyitotta az ajtót, és kilökte a bagolyszemű asszonyt. Miután visszaült a helyére, akkor nézett ki így, mint most.

- Nézd, lányom! - kezdte az apja, közben kezét lazán összefonta, és a melléhez szorította. A két mutatóujja kilógott, körbeforgatta. - Kozma Peti nem hozzád való. Jó, együtt jártatok. Nagyokat táncoltatok, szórakoztatok, miegymás...

- Ne miegymásolj! - torkolta le a lánya. - Mondd ki kereken, amit gondolsz! Egyébként ráhibáztál: igen, lefeküdtem vele. És, ha a részletek is érdekelnek, én kezdeményeztem a szerelmeskedést. Egyébként gondolom, mire akarsz kérni: szakítsak vele, igaz? Hát ide figyelj, apu! - Hangja pattogott, szeme lángolt. - Ne idegesítsd magad feleslegesen, főleg ne pazarold rám a drága idődet, amelyből az utóbbi időben úgyis egyre kevesebb jut nekem. Szemedbe mondom, és ebből bármi lesz is a következménye, nem engedek: Hozzámegek feleségül. Ezen már nem lehet változtatni, régen megbeszéltük Petivel.

Felugrott, az asztalához sietett, és ideges mozdulatokkal cigarettára gyújtott.

- Tehát kár a gőzért, apu!

A hang és a füst egyszerre ömlött ki a száján. A felszálló füst a kristálycsillár díszei közé lopódzott. Szavai csíptek. Karját a melléhez szorította, csak a keze feje maradt szabad, amelyben a cigarettáját tartotta. További zsörtölődésre kész tekintete kíváncsian tapadt az apjára.

- Mondd, apu, mi a bajod Kozma Petivel? Ha nekem jó férjnek, te miért nem fogadod el vejednek?

Lukács Gábor megtorpant. Olyasmit fedezett fel a lányán, amit eddig soha. Régebbi, majdnem nádszálvékony, zöld teremtés nőé vedlett. Mellei hegyesek, csípői szélesek. Nem molett, de nem is vékony. Arca kerekbbnek, hasa kissé teltebbnek tűnt. Ezt furcsállta a legjobban. Régi lánya helyett egy kifejezetten szép, érett asszony állt előtte.

- Te - szólt rá megrökönyödötten -, csak nem vagy terhes?

- A negyedik hónapban vagyok. Anyu mondta meg, vagy magadtól fedeztet fel?

- Most? - hüledezett az apja. - A mai világban, amikor a nők retikülje tele van antibébi tablettákkal, a patikában a nők után dobálják a fogamzásgátló tablettákat?

- Mi akartuk a gyereket.

Nem volt igaz. A fiatalember még nem tudta, és a házasságról sem beszélgettek.

A lány apja felugrott, és járkálni kezdett. Kezével, lábával hadonászva beszélt tovább:

- Nem, anyád semmit sem említett nekem, de ezt majd vele intézem el. Magamtól jöttem rá. - Megállt kezét ökölbe szorította, és a lánya felé rázta. - Te tovább tanultál. Ő lemaradt. Te jogász leszel, doktor Lukács Anna. Ő senki! - A homlokához kapott. - Egyébként borzasztó! Terhes a lányom! Annyira borzalmas, hogy csak apránként fogom fel a súlyát.

- Ezt a terhességet most hagyjuk ki apu!

- Hagyjuk, amikor szégyent hoztál a fejemre. Ha nem szokom le, most idegességemben cigarettára gyújtok én is.

- Petiről beszéljünk, akit te előbb senkinek neveztlél, holott traktoros, szakközépiskolát végezett traktoros. Ez neked semmi?

Az apja nem figyelt rá, a szája szélét harapdálta. Nagyon meglátsozott rajta, hogy küszködik magával.

- Ezt is megéltem! Leányanya lesz a lányom! - Lemondóan sóhajtott. - Legyen igazad, hagyjuk! Egyébként sem ülepedett még le bennem, nagyon friss a seb. Senki másra ne gondolj, csak anyádra és rám! Én tovább tanultam, ő lemaradt. Egyszerű boltos. Már-már primitív, aki nekem ugyan élettársam, de semmiként sem egyenlő partnerem. Megbeszélhetek-e vele valamit? Van-e önálló véleménye? Önálló állásfoglalása, világnézete? Egyedüli erénye, ami tulajdonképpen nem is erény, hanem kötelesség, hogy hű maradt hozzám, és kifogástalanul ellátja a családját, de ezt én is megteszem.

Panni megfenyegette a két ujjá közé szorított cigarettájával, mire az apja hirtelen elhallgatott.

- Apukám! Nem mindenki dicsekedhet erényeivel a gyermeke jelenlétében! - Azokra a nőkre célzott, akikkel hírbe hozták az apját.

- Jó... jó! - vágta rá az apja békülékenyen.

- Nem volt mindig jó - pattogtak újra Panni szavai. Úgy állt az apja előtt, mint egy felborzolt tollú kotlós. - Ám ne beszéljünk erről. Elvégre ő anyám, te apám vagy. Arra válaszolj, amit kérdeztem: Mi a kifogásod Kozma Peti ellen?

- Gondolkozz, és magadtól is rájössz!

- Mert melós, ő is és az apja is, te pedig tsz-elnök vagy, én a lányod? Végeredményben mik vagyunk mi? Új földesurak, ők meg prolik? Ilyen már nincs, apu! Bort iszol, és vizet prédikálsz? Ha ő manapság az annyira dicsőített munkásosztályhoz, a társadalom vezető osztályához tartozik...

- Ha már ennyire képzett marxista vagy - szólt közbe ironikusan az apja -, pontosíts, csak a szövetségi osztályhoz, mivel Peti paraszt.

- Peti érettségizett szakmunkás. Te a párttag, miért nem akarod, hogy a lányod, egy vezető osztályhoz tartozó férfihoz menjen feleségül? Azért, mert a többi hasonszörűek is így vannak ezzel, mi?

- Igazad van - szólt közbe az apja emelt hangon. - Mutass nekem egy pártitkárt, itt vagy másutt, aki ne taníttatná a gyerekét. Mert egy sem adja szakmunkásnak érettségi után, hacsak nem hülye a kölyke.

- Élesen megrázta a fejét. - Nem, egy sincs ilyen az ismerőseim között, holott vannak néhányan! Ők, miért nem akarják, hogy gyermekek, vagy mondjuk a vejük, a vezető osztályhoz tartozzon?

- Van, vagy nincs, hiszek benne, sem, mindegy, elvégre én nem vagyok párttag, viszont, hogy miként agitálnak ezek a munkások körében, nem tudom, nem is érdekel. Érdekelje azokat, akikre tartozik. Az viszont bánt, hogy apám, a kiemelt munkáskáder, így vélekedik. Igen apu, régen tudom, most a szemedbe mondom: te, amint a többiek sem, nem hiszel a munkásosztály vezető szerepében. Ezért taníttattál engem, ezért nézed le saját feleségedet, és Petit. Egyébként is, te mindenkit lenézel, aki nem tsz-elnök vagy mezőgazdász, bocsánat: főmezőgazdász, főmérnök, főorvos - mind a két kezével hadonászott -, akinek legalább egy icipici diplomája nincs, az nem ember, igaz? Mondd, mi lenne, ha nem lennének traktorosaid, tehenészeid, gépkocsivezetőid, kétkezi munkásaid...?

- Ne tekerd ki a szavakat! Ne használd demagóg szólamokat! Egy év és végzel az egyetemen. Neked nemcsak ágytárs kell, mert ne feledd: a szerelem ellobban, azért a házastársi kapcsolat nem szűkülhet

le a szexre. Mondd, te kis hülye! Lesz közös témátok? Te nem értesz a traktorhoz, nem tudsz szántani, vetni, kombájnnal aratni, miről beszélgettek majd?

- Egyrészt falun nőttem fel, másrészt apám tsz-elnök. Miért ne értenék? Amit még nem tudok, megtanulom.

- Igaz, Peti csinos fiú, de szűk látókörű. A föld, a brigád esetleg egy-két betegházi pletyka, ugratás és kész!

Az előbb újra járkálni kezdett, most ismét megállt, és merőn a lányába szúrta megsűrűsödött tekintetét.

- Lányom vagy, jól ismerjük egymást. Igazad van, tsz-elnök vagyok, félparaszt. Nem arat az - tartjuk mi parasztok -, aki nem törte fel időben a talajt. Most gondolkozz, amíg... - kapcsolt: hiszen már nincs most, a lánya terhes - gyorsan elhallgatott.

Panni békülékenyebben, mégis erős cinizmussal kérdezte meg:

- Ugye, te Fodor Norbertot szántad nekem? Mert az apja orvos, és ő is annak készül?

- Nem én találtam ki, mindenki tudja, hogy szerelmes beléd. Tőlem szabályosan megkérte a kezedet, én igent mondtam. Rendes, tisztességtudó fiatalember, megbecsülne, a két tenyerén hordozna.

- Csakhogy én nem szeretem őt, ezért vele nem fekszem ágyba, apu!

- Hogy beszélsz te?

- Mint a többi mai fiatal. Ember vagyok, aki nem a semmi és az állat között áll, hanem, amint Pascal mondta egykor, ebben egyetértek, az ember a semmi és a minden között áll. Engem, mint egy fajtehenet, elvégre egészséges, fiatal, szép vagyok, és a származásom sem megvetendő: apám egy nagy tsz-elnöke, nem lehet összezárni egy hasonszőrű fajbikával. Három gyereket akarok és OTP-kedvező hiteltől épített házat, de nem szerződök le, mint az anyakocákra szokás manapság.

Megszívta a cigarettáját. Nem füstölt, ezért lezseren a hamutartóba dobta.

- Azt hiszed, szóba állna velem Norbert, ha nem tanulnék, és nem lennék az elnök lánya? Orvos, manapság leginkább orvossal köt házasságot, keressen egyet magának, mert én, ha tízszer olyan szerelmes lenne belém, mint amilyen, akkor sem mennék hozzá. Egyéb-ként is, terhes vagyok Petitől, akivel általános iskoláskoromtól együtt

járunk. Ezt te is jól tudod, és Norbert is! Kisvejednek nevezted. Úgy járt ide, mintha haza jönne, most mégis ellenzed?

- És Fekete Andrea, a szép presszós nő? Nem akartam előhozni, most az asztalra dobom ezt az adumat is.

- Ilyennel - erőltetetten felnevetett -, sőt ilyenekkel, mert több fiúval is összeszűrtem a levelet, miután Petivel összevesztünk, az ő apja is visszavághatna, előhozakodhatna. Én velük dacoltam, ő Andreával viszonozta. Azonban, akármi is történt, mi végig csak egymást szerettük. Ami pedig a tanulást illeti, Peti is jelentkezett egyetemre, a Gödöllői Mezőgazdasági Egyetemre...

- Én javasoltam.

- Csak öt másodjára sem vették fel, ami nekem az első nekifutásra sikerült. Eredetileg azért ment el traktorosnak, hogy így hátha felveszik. Később megszerette a szakmáját, most ha hívnák, se menne. Mondja, de majd én ráveszem, és elvégzi lassan a levelező tagozaton.

Az apja az asztalra csapott. Panni nem számított rá.

- Most mi ütött beléd? - lepődött meg erősen összerezzenve.

- Az, hogy nem leszel a felesége.

- És ha mégis az leszek?

- Kitagadlak. Nem leszel a lányom, én apád.

- Mint a középkorban - fintorgott Panni. - Mint egy igazi földesúr, csak hogy annak sajátja volt a föld. Mondd, te miből tagadsz ki, vagy én örökölném utánad a tsz-t?

- Hogy beszélsz te velem, te taknyos!

Panni nem válaszolt. Sarkon fordult, és becsapta maga után az ajtót. Az ajtó, az ablak, sőt a falak is megremegtek. Az apja utána futott. Az előszobában kapta el, és alaposan megrázta.

- Elöttem ne csapd be az ajtót, mert... - orrlýuka kitágult, szeme ki-dülledt, arca elkékült.

- Terhes vagyok, ne rázz össze! Vagy így szeretnéd elcsinálni az unokádat, akit nem szeretsz, mert traktoros az apja?

Lukács Norbert megdöbbenően engedte el, tekintetét azonban egyetlen pillanatra sem vette le a lányáról. Nézésében fájdalom és harag keveredett.

- Kitől láttad, tanultad el ezt? - konyult le a hangja is. - Becsaptam én előttem az ajtót egyszer is?

- Rám nem csaptad, igaz - cinikuskodott a lánya -, de anyura sokszor. Tehát tőled.

Megfordult, és visszaroht a szobájába. Gyorsan felöltözködött, és átszaladt Petiékhez. Nagyon felidegesítette az apja. Keze-lába, arc-mimikája, idegeinek aritmikus rángatódzása, háborgó lelkének csobogása..., mindene tiltakozott.

Petiék nem messzire laktak, ezért hamar odaért. A fiatalember szülei a réten dolgoztak. Szénát gyűjtöttek. Az állattartás mellett a háztáj földjükön káposztát termeltek. Noha a termelöszövetkezetben igen jól kerestek, gyakorlatilag mégsem abból a keresetből éltek, mert az a havi négy-ötezer forint, amit személyenként felvettek, borravalónak számított a háztájiból fakadó jövedelmükhöz képest. Akadt esztendő, hogy öt-hatszáz ezer forintot is bezsebeltek káposztából és hízott bikák leadásából. Régi házukat átalakították, emeletet húztak rá, és beépítették a tetőteret is. Az utcai frontra, szép vaskerítést húztak. Az oszlopok faragott és színes terméskövekből készültek. Az úgynevezett: külön lekerített gazdasági udvar végében, egyébként a házhoz hatalmas kert is tartozott, nem régen épült garázs, elötte 1200-as Zsiguli állt. Peti ezt javítgatta, mialatt Panni befutott.

- Honnét tudtad, hogy itt vagyok? - ámult el a fiatalember a lány láttán. Az hátulról átkarolta a nyakát, és megcsókolta.

- Szabad szombat van. Ilyenkor te, ha hibás, ha nem az autódat bütykölöd.

- Tényleg? Hülye vagyok, nem tehetek róla.

- Bocsánat, csak mániákus.

- Tudatlan - nevetett fel Peti -, mint a többi paraszt.

- Tudatlanságunk tudata, az az ajtó - jegyezte meg Panni ironikus mosoly kíséretében -, amely a bölcsesség tárházába nyílik.

- Szóval már az is eredmény, ha tudjuk, hogy hülyék..., bocsánat, buták vagyunk?

- Igen, ugyanis minél többet tudunk, annál inkább rájövünk, milyen kevés az, amit tudunk.

- Azt is tudnunk kell tehát, hogy mit kellene tudnunk - megcsípte olajos kezével a lány arcát -, igaz, tubám?

- Összeolajozol! - Panni enyhén a kezére csapott.

- Akkor, adj egy puszit! - Közelebb hajolt a lányhoz. Miután vége szakadt a hosszú csókolózásnak, Peti hangosan felnevetett. - Nem tehetek róla, ha csókolsz, mindig úgy érzem, mintha mondani akarnál valamit.

Panni a fiatalember vállára hajolt.

- Mondok is! - vágta rá könnyedén, holott lelke előbbi vihara újra a partot verdeste.

Peti, nehogy összeolajozza, csak a könyökével szorította magához, mialatt újból megcsókolta.

- Képzeld - újságolta Panni nyomban ezután -, apu ellenez. Nem akarja... - megtorpant, és zavartan elhallgatott.

- Mit nem akar apád?

- Hogy te meg én... - Felnevetett. - Fodor Norbit szánta nekem. Megkérte a kezemet, ő odaigért. Párba rakott, mint a galambokat. Neki mást mondtam, de mindegy.

Peti elgondolkozva bámulta az arcát.

- Mégis, mit válaszoltál?

Panni végig izzó szemei lángra lobbantak.

- Mit gondolsz? - kacérkodott.

- Nem tudom, de honnét is tudhatnám? - incselkedett a lánnyal.

- Senki, semmi, csak te! - Nemcsak a nézése, a hangja is áttüzesegett. Arcán ünnepélyes érzelmek vertek tanyát. A szeme és a hangja után a teste is lángra gyúlt, amire a fiatalember azonnal rezonált.

Egymásnak nyomták a homlokukat, s kéjesen mosolyogtak.

- Menj be! - kérte kissé később Peti. - Senki sincs itthon. Gyorsan lemosakodom, és utánad futok.

- Ha sietsz, az is elég lesz! - nevetett a lány, mialatt engedelmesen elindult. Egyenesen a fiatalember lakrészébe ment. Az asztalon képeskönyv hevert, belelapozott. Érdekelte, ezért magával vitte a fotelba...

A fiatalember mentegetőzve lépett be, ült a lány fotelének szélére.

- Benzin szagom van. Nem bánt?

- Benzinnel mostad le az olajat a kezetről?

- A víz nem viszi le, viszont... - A lány orra elé tartotta a keze fejét.

- Zöldalma illat, utána ugyanis zöldalma szappannal mostam kezet.

- Valami... bűzlik Dániában - csilingelt a lány vidám hangja.

- Nyugatnémet kamionosoktól vettem.

- Szóval, mikor házasodunk össze? - bizzarkodott Panni a hangjával és a testével egyszerre, ugyanis miközben fejét Peti ölébe hajtotta az amúgy is rövid ruhája mélyen felcsúszott. Iparkodnunk kell, mert apu... Tudod, mit mondtam előbb. Lapátra tesz és Norbihoz dob.

- Én már gimnazistakoromban megkértem a kezedet, most te lépsz!

- Apám a munkaadód, nem félsz tőle?

- Én senkitől sem félek.

Panni sokat sejtető melázással sandított a társára, miközben közbe-vágott.

- Ha mindenkit megversz, téged senki sem ver meg. Igaz?

- Még emlékszel erre a mondásomra?

- Mindig verekedtél. Értem is megküzdöttél néhányszor, csakhogy apám más!

- Apád nagy ember. Tekintélye, becse van a tsz-ben. Én is nagyra becsülöm az öregedet. Például szabad szombat egyedül nálunk létezik a környéken. Szabadságot az aratás kellős közepén is kiadja. Irtó jó szervező, dirigáló az öreg. Nála nincs hajrá, kapkodás, kampány. A tagok nyáron is üdülhetnek, nem csak télen. Szóval ismét kijelentem: nagyon becsülöm, tisztelem, de...

- Mint munkaadódat, vagy leendő apósodat?

- Mind a kettőt.

- Becsülöm, tisztelem, de... ezzel fejezted be, csak megzavartalak. Folytasd!

- Tisztelem, becsülöm, de nincs tovább! Összeházasodunk, és kész! Te is nagykorú vagy, én is.

- De mennyire nagykorú - vágta rá önironikusan a lány. - Huszonhárom éves, vén csaj vagyok.

- És, én? De most nem ez a kérdés.

- Apu - folytatta Panni másabb hangon, kissé elszontyolonodva -, tipikus kispolgárrá vált.

- Kispolgár, ő?

- A kispolgárizmusnak manapság egy új rétege nőtt fel. A régi fejét levágták, igen ám csakhogy a kispolgárizmus olyan, mint a hétfejű sárkány. A levágott feje újból kinő. Leküzdhetetlen. Életünk mindennapi velejárója. Ezerkilencszázötvenhétben születtem. Rá egy évre

megkezdődött a kollektivizálás, ezért a tsz-mozgalom velem és apámmal együtt nőtt fel, akit azonnal megválasztottak elnöknek. Fokról fokra értékelni tudom a fejlődését és, uram bocsá, a visszafejlődését. Kinőtt abból a rétegből, amelyből származik, s egészen más talajon eresztett gyökeret. Már csak a foglalkozása, és nem a gyökerei kötik azokhoz, akik közül származott. Lenézi a melóst, anyámat is, mindenkit, aki nem diplomás, ugyanis nála az ember a diplomásnál kezdődik.

- Nem áll egyedül.

- Apám, nem bírálom tovább! - legyintett, és magába mélyedve elhallgatott.

- Nézd, Panni! Nekem mindenem megvan. Öt-hatezer forintot keresek, néha többet is. Nem majdcsak, biztosan megélünk valahogy. Függetlenítjük magunkat, se a te, se az én szüleim! Csak mi ketten! Aztán majd jön az unoka...

Panni hirtelen felkapta a fejét, mire a fiatalember önkéntelenül elhallgatott.

- Unoka? Te tudod, hogy én... - váratlanul elhallgatott.

- Mit kellene tudnom?

Panni visszahajtotta fejét a fiú ölébe.

- Régen meg kellett volna mondanom - magyarázkodott -, elvégre a döntés joga kettőnké, mégis csak húztam-halogattam, meg nem is tartózkodtam itthon. Vizsgáim hónapokig Pesthez kötöttek...

- Ne idegesíts, mondd már ki!

- Negyedik hónapos terhes vagyok. Akkor maradtam úgy, amikor két hétig nálam laktál Pesten.

- Mégis, miért nem szóltál? - horkant fel Peti. - Levélben is közölhetted volna, mert gyakran írtál nekem, s én máris repülök fel hozzád.

- Álszeméremből... A fene tudja. Bánt?

- Ah! - megsimogatta a haját. - Tudod, mennyire szeretem a gyerekeket, és meg is beszéltük: házasságkötésünk után azonnal...

- Tévedsz. Házasságkötésről, mint olyanról nem beszélgettünk. Legalábbis komolyan nem. Eddig nem tudtad, hogy gyereket várok tőled, most megmondtam.

Peti mind a két kezével átnyalábolta. Keblét óriási boldogság töltötte meg. Majdnem felsírt a rászakadó örömtől.

- Eddig is szerettelek, ezentúl imádlak - babusgatta a lányt, azt sem tudta mihez kezdjen vele: összevissza csókolja-e, megegye-e, vagy összeroppantsa.

- Lefekszünk? - duruzsolta a lány.

- Szabad?

- Te kis buta! Persze, hogy szabad. - Gombolgatni kezdte a ruháját. Peti reszkető kézzel segített neki.

- Tényleg örülsz? - incselkedett, kacérkodott vele a lány.

- A terméketlenség mentsége lehet a mocsárnak - tartjuk mi parasztok -, de szégyene a szántóföldnek.

Panni megcsípte a társa arcát.

- Mindig csak a parasztok! - gügyögte hamis nehezteléssel a fülébe.

- Nem bújhatok ki a bőrömből, vagy tagadjam meg magamat? - Közben ő is vetkőzött. - Dédapám, nagyapám, apám, mindnyájan parasztok voltak. Nem szégyellem, sőt büszke vagyok rá, hogy követtem őket.

Eközben a lány kemény teste, mint banán a héjából, egyre inkább kibontakozott szűk ruhájának burkából.

Peti átölelte, és magához húzta.

- Ne annyira hevesen! - csicseregte Panni szerelmesen. - Előtte udvarolj nekem!

- Imádlak! - Peti a lány kis, piros ajkára harapott.

III.

Betegházán már csak Lázár bácsi mosakodott, ha nem is teljesen, majdnem ugyanúgy, amint hatvan évvel ezelőtt béres korában, avagy amint a kisebb gazdák tették.

A gazdák és a béresek többsége az istállókban hált. Reggel, befelé menet a házba, az itatóvályúk előtt megálltak, és meglocsolták az arcukat hideg vízzel. Fürödni, csak nyáron fürödtek a tóban.

Lázár bácsi a régi gémeskútját kerekcs kútra cserélte. Mellette farrönk hevert, amelyen kopott lavór árválkodott. Ebben mosakodott reggelenként. Télen, néha egész jégcsapok lógtak a bajuszáról, mire beért a házba. Csak a nagy hó vagy a jég kényszerítette rá a benti mosakodásra. Vízért a nagy, zománcos bögréjébe. Jobb kezével fogta, bal tenyerét összecsiszította és belelocsantott egy keveset, amit az arcára s nyakára vitt... Csak a szobáját padlóztatta le, a konyhája földes maradt továbbra is. Megmosdott, egyben fellocsolta a tapasztott agyagpadozatot is. Nem is porzott soha!

Lázár bácsi emberemlékezettől egyedül élt. Anyjára, apjára nem emlékezett. Itt született valamelyik közeli tanyán, amelynek már a romja sincs meg. Az anyja Pesten cselédeskedett. Ott szedte fel őt is. Amikor terhelessége szembetűnővé vált, és dolgozni sem bírt már miatta, szépen hazalopódzott a szüleihez. Rá egy hónapra megszületett a kis Lázár. Nevét az akkori pap adta. Egy ideig szoptatta, aztán ismét visszaszökött Pestre. A kisbabát végig az öregek nevelgették, amíg egymás után el nem nyelte őket is a temető agyagos gödre. Ezután kivert kutyamódján, hol ide, hol oda sodorta a saranyú sorsa.

A fiatal Polonyi Lázárát feje fölött az idők sodrai egymásután suhantak tova, mígnem ezerkilencszáztizennégyben őt is besorozták katonának, majd rövid kiképzés után kidobták a frontra. Nemcsak az első világháborút szenvedte végig, hanem a Tanácsköztársaságot is, vöröskatonaként. Nem önként állt át, tapasztalatlan, tudatlan volt s igen engedékeny... Öt év elteltével, félig agyonverve támolygott vissza a falujába, ahol ezerkilencszáznegyvennégyig továbbra is cselédként tengette fiatalságának lassan fogyatkozó éveit, mígnem a Szőlőhe-

gyen egy présházból átalakított kis házat nem vett készpénzért, amelyhez négy hold juttatott földet is kapott, csakhogy ő ezt az első szervezéskor bevitte a tsz-be. A tanácselnök kényszerítette rá, ugyanis abban az időben kisbíró volt. Közben a Szőlőhegyet a terebélyesedő falu teljesen bekebelezte. Házhelyeknek parcellázták fel, s átkeresztelték Rózsadombnak. A szőlőtökéket kiszedték, helyükre óriási, modern házakat emeltek. Csak az ő öreg háza maradt a régi. Ablakai kicsik, teteje nádfedél, tornácát faragott, ám erősen szuvasodásnak induló fagerendák tartották. Valamikor az egész ház egyetlen nagy helyiségből állt. Az ötvenes években választatta ketté. Az egyiket lepadlóztatta, a másik földes maradt.

Még a vadribizli garád is eredeti.

Nyugdíjat nem kapott. Sírásából meg alkalmi munkákból tengette az életét, ám így is szépen keresett, de elosztogatta. A legtöbbet Bacsónénak adta. Az egyedül élő, csinos és karcsú fiatalasszonyt a férje jó két éve hagyta itt, semmi nélkül. Turistaként kiment Bécsbe, onnét Izraelbe disszidált. Azóta teljesen egyedül nevelte tízéves fiát: Tomit. Ennek ellenértékeként rendben tartotta a házat, mosott rá és vasárnaponként, meg egyéb ünnepek alkalmával főzött. Hétköznapi módon mindig ott evett, ahol éppen dolgozott. Bacsóné fiatalossága ellenére, nagyon sokat betegeskedett. Egy egész évi betegállomány után leszázalékolták. Kevés nyugdíjat kapott, ezért továbbra is rászorult Lázár bácsi segítségére. A vajszívű öregember, nemcsak neki, mindenkinek adott pénzt, aki kért vagy rászorult. Legtöbbször kölcsönkértek, ám nemigen adták meg. Ezért sokan bolondnak, legalábbis baleknak, múlt századból itt rekedt múzeumi tárgynak csúfolták az igen jószívű, mindenkire alkalmazkodó öregot. Egyesek a munkáját sem fizették meg rendesen, kiszúrták a szemét, ki füstölt szalonnával, kolbásszal, kaláccsal, ki egyszerűen adósa maradt. Amikor szidták, korholták jószívűségéért, ő így válaszolt: Kenyerem, sóm, hajlékom van. Hála Istennek egészséges vagyok. Minek nekem a pénz, amikor igényem semmi. A sírba vigyem, ami ugye lehetetlenség... És, ha nem bírja majd magát, betegség, miegymás kínozza? Bemegyek a szociális otthonba, ahol jól összehúszom magam, s nem utál meg senki...

Kopogtattak, mire ő gyorsan lerakta a bögréjét.

- Tessék! - Törölköző után nyúlt. Az ajtón lógott.
- Csak én vagyok. - Seres Imre majdnem összeütközött az öreggel.
- Egy kis segítségre lenne szükségem, a költözködéshez - mondta el kézfogás közben.
- Hová költözel? - Megtörölközött, törölközőjét visszaakasztotta a szögre, visszahajtogatta a felgyűrt ingét, és szép lassan begombolgatta a kezelőjét is.
- Nem én, a feleségemet költöztetnénk vissza hozzám.
- Kibékültetek?
- Ki, de még mennyire ki!
- Akkor megyek - csillant fel az öreg szeme. - Első a békesség, a többi nem számít, fiam! Megyek, persze, hogy megyek! - buzgólkodott.

Seres Imre a helyi Halásztanya vendéglőt vezette. Több mint két éve, hogy elhagyta a felesége, amiért ő összeköltözött a szép, a kacér és a nagyon kikapós pincérnővel: Fekete Andreával. Pedig nagy szerelemként indult a házasságuk, ám gyerek nem született, holott Imre mindenáron és mielőtt gyereket akart. Meddő, mondogatta előbb ő, később az orvosok, mert mindenhová, még Pestre is felvitte, ahol a leghíresebb professzorokkal vizsgáltatta meg. Miután az orvosi tudomány bezárta a kapuit az annyira óhajtott teherbeesés lehetősége előtt, Imre az italtól várt vigaszt. Később nőzni kezdett, mind többet és többet kimaradozott, mígnem egyszer, éjnek-évadján Fekete Andreával tért haza. Andrea nemcsak szép, tartotta, hanem mivel már van gyereke - Fekete Andrea elvált asszony, egyetlen gyerekével élt, és ha nem is az általa vezetett vendéglőben, pincérnőként dolgozott a kultúrpresszóban -, biztosan nem meddő, gyereket szül neki is. A felesége, annak rendje-módja szerint kisírta magát, majd szépen összekapakolt, és hazaköltözött a második faluban lakó szüleikhez. Nem is találkoznak, ha Seres Imre egyszer, véletlenül be nem tér a közeli városka gimnáziumának büféjébe, ahol csodák csodájára a volt, de még nem elvált feleségébe ütközött.

- Te itt...?
 - Büfévezető vagyok. - Azelőtt is a vendéglátóiparban dolgozott.
- Beszélgetni kezdtek. Addig-addig társalogtak, mígnem újra össze-melegedtek. Az éjjelt, csakúgy, mint sok utána következőt, együtt

töltötték a nő falujában, és kilenc hónap múltán, amíg Andi nem esett teherbe, addig a meddőnek nyilvánított felesége ikreket szült. Seres Imre azóta a világ legboldogabb emberének tartotta magát, viszont a tőle elköltözött Fekete Andrea bűnnek adta a fejét. Nem azért, mivel Seres Imre elzavarta, törődött is vele, Kozma Peti miatt, aki kibékült, diákkori nagy szerelmével, azzal a bizonyos Lukács Pannival, aki most terhes, s Peti hallani sem akart többé róla.

Andi akkoriban melegedett össze Kozma Petivel, miközben Seres Imre elhanyagolta. Nemcsak szoros viszonyt folytatott a nagyon csinos és gazdag fiatalemberrel, hanem halálosan bele is szeretett. Ilyesmi sem fordult elő vele, csak most...

Lázár bácsi aznap végig Seres Imrénél szorgoskodott. Miután végeztek - hárman dolgoztak, ugyanis seres Imre testvére is besegített - a fiatalember az öreg elé állt.

- Mivel tartozok, Lázár bácsi?

- Amennyit szerinted megérdemelek.

Imre ismerte az öreget, nem is várt más választ.

- Tegnap kőműves dolgozott nálam. A segédmunkásának háromszáz forintot fizettem. Rendben van?

- Elég lesz kettő is.

Seres Imre visszavette a kezében tartott harmadik százását, a többit átnyújtotta az öregnek.

- Nem iszik meg egy pohár bort?

- Ebéd után adtál egy üveg sört. Untig elég lesz, amíg beérek a kultúrpresszóba. - A kezét nyújtotta. - Isten áldjon!

- Köszönöm szépen, Lázár bácsi!

Az öreg magában motyogva indult útjára: Még hogy három százast ad! Nekem sokkal többet ér annál az egy százasnál a családi béke, amely végre helyreállt. Picikekorától ismerem. Micsoda fűzfa sípokat csináltam neki. Olyan igazi, belevaló békebéli gyerek volt. A nagyapjával meg együtt katonáskodtam.

Egyenesen a kultúrpresszóba ment. A hátsó kijárat ajtó melletti törzshelyére ült, amelyet a szép pincérnő, Fekete Andrea senkinek sem engedte elfoglalnia, holott az öreg nem számított „jó vendégnek”, ugyanis csak egy fröccsöt ivott meg, a helyet meg órák hosszáig elfoglalta.

Alig ült le valaki, máris az asztalához telepedett. Nem vette észre, Andit, a feltűnően szép, viszont rendkívül szertelen életű, fiatal pincérnőt nézte: Eddig az a madár szállt rá, amelyik akart, amióta beleszeretett Petibe, tartotta magát: - Csak nem haragudott meg - gondolta. - Máskor azonnal hozza a fröccsömet, most rám se hederít. Azért haragszik, amiért segítettem Seres Imrének?

- Miért haragudnék én Lázár bácsira? - felelte, mert csak elmondta az öreg, amire gondolt, amikor végre az asztalához tért. - Azért a ki-mustrált kanért?

- Kimustrált? Imre fiatal, harminc sincs talán.

- Harminc, de nem ez a lényeg. Nekem olyan férfi kell, aki nemcsak este, reggel is... - nem folytatta, kajánul Lázár bácsi szomszédjára, a jó középkorú férfira kacsintott.

Lázár bácsi csak most fedezte fel a mellette ülő férfit.

- Nézd a! - ütközött meg. - Nem vettelek észre.

- Pedig köszöntem.

- Ne haragudj, nem szokásom...

- Minek nézne engem - vágott közbe -, ha ilyen szép, fiatalasszonyon legeltetheti a szemét.

- Minek a csont a fogatlan kutyának.

Andi közelebb hajolt, dús mellei majdnem kibuktak ruhájának bőséges résén, és jó hangosan az öreg fülébe súgta:

- Hogy megnyalja, nyalogassa - nevetett, és gyorsan tovalibegett.

Miután elült a jókedv, Jani az öreghez fordult:

- Egy kis ásnivalóm lenne, Lázár bácsi. Mikor ér rá?

- Holnap nem...

- Szántottunk. Csak a sarkokat kellene felásni, tudja, amelyek ki-maradtak a fordulónál. Egy esetleg másfél napi munka.

- Holnap fát vágok a tanácselnöknél. Utána Fodor doktor úrékhöz megyek kapálni, kaszálni... - Eddig meglehetősen fontoskodón beszélt, most hirtelen felvillanyozódott. - Ráverek, mert most tényleg kell a pénz. Sírhelyet veszek magamnak. Már ki is néztem a helyét. - Maga elé révedezve folytatta. - A nagy szomorúfüzek közelében.

- Miért nem alattuk?

- Mert azok dízsírhelyek - kesergett az öreg nyílt szívűn.

- Na és! Maholnap maga lesz a faluban a legöregebb polgár. Sírásó, meg ízé... Maga rendezgeti a temetőt, szedi össze a halottakat...

- A halottak összeszedése Grigor Jani feladata. Én nem igen nyúlok a halottakhoz.

- Én úgy tudtam. Mindegy... régi ember, volt vöröskatona, ami manapság dicsőségnek számít, szóval megérdemelné.

- Soha senkinek sem dicsekedtem a vöröskatona múltammal. Közéjük sodródtam, mert akart a fene tovább katonáskodni, ennyi! Nem mintha szégyellném, becsületből. Ha negyvenöt előtt kussoltam, most sem érdemelek virágot! Nekem egyetlen kicsi plecsnim sincs, amíg azoknak - megmarkolta a poharát - egy egész díszpárnára való összegyűlik a temetésükkor. Meg én analfabéta vagyok, Jani. Igaz, én ásom ki a sírokat, és hantolom be, gondozom a temetőt: lesöpröm az utakat, lekaszálok a füvet, összeszedem az elszáradt koszorúkat, miegymás...

- Mennyit dolgozik maga a temetőben naponta?

- Ma például kint sem jártam. Rendszerint akkor végzem el az ottani dolgomat, ha sírt árok.

- Néha hónapokig nincs halott.

- Sohasem megyek el mellette, főleg hazafelé, hogy be ne nézzek. Ha meg ott vagyok, azonnal észreveszem a hibát.

Nem folytathatták a beszélgetésüket. Valaki bejött a presszóba, és fennhangon újságot kezdte:

- Megölték Drahotánét.

A hírre többen felugráltak, és körbeállták. Bíró Jani is odament.

- Drahotánét? Ki tehetette? Megvan a gyilkosa? - érdeklődtek egymás szavába vágva.

- Csak annyit tudok, hogy most találták meg. Elvágták a nyakát, holttestét benyomták az ágya alá.

- Mit vittek el? Kire gyanakodnak?

- Mondom, semmi mást nem tudok. A ház környékét lezárták. Tele van a falu rendőrökkel. Holnap biztosan többet tudunk.

Bíró Jani visszaült az öreg mellé.

- Ilyenkor például, ki viszi el a hullát.

- Grigor Jani. A temetkezési vállalat helyi megbízottja. Én csak sírásó vagyok.

- És Rozsnyainé?
 - Temetőgondnok. Neki az egyház parancsol, ő nekem.
 - Persze... persze, a temető még az egyházé.
 - Csak a ravatalozó meg a boncterem a tanácsé. Grigor Jani kezeli, külön pénzt kap érte.
 - Értem, értem - maga elé révedezően tette hozzá -, ugyan ki tehetné? Szerintem cigány. Ő specialitásuk a torokmetszés. Miért tehették?
 - Majd megtudjuk.
 - Kevéske pénze, értéke, miegymás lehetett. De hát... sok furcsaság akad manapság, amíg régen...
 - Nehogy elhidd. Akadt az valamikor is. Ha nem is ilyenféle, gyilkosság, miegymás másmilyen. Elmondok egyet, ha meghallgatod.
 - Persze, hogy meghallgatom. Mondja, Lázár bácsi!
 - Híre-hamva sem járt a második világháborúnak, amikor a Mocsári búzatáblák között egy öregember tűnt fel. Nem hamuka, többen látták, meg is szólították. Ő nem válaszolt, hanem ott a szemük láttára lehúzta a csizmáit, és tudod mit öntött ki belőle? Egyikből tüzet, másikból vért. Rá néhány évre azt a részt teljesen felégették. Gyújtóbombát dobtak le az amerikaiak, holott senki-semmi... csak az a hatalmas búzatábla. Jól ismertem a környéket, hiszen a gazdájánál, Brummer úrnál cselédeskedtem. Aztán két év múltán odaért a front. A németek pontosan azon a helyen ásták be magukat. Az oroszok alaposan megszórták őket katyuskákkal...
 - Lövegekkel.
 - Azzal, azzal. Minden véres volt, magam tanúsíthatom. A saját köpenyeikbe szedték össze a halottakat, gondolhatod, hogyan néztek ki...
- Drahotáné meggyilkolásának híre bombaként robbant a presszóban. Mialatt Lázár bácsi és a társa csendesen beszélgettek, a többiek hangerősen, szinte kiabálva tárgyaltak róla az asztaloknál, mert a beszéd néha olyan, mint a zsilip: kinyitjuk a szánkat és kiengedjük a felgyülemlett energiánkat.
- A mellettük lévő asztalnál mégsem erről beszélgettek, hanem a tanácselnökről. A botrány eddig csak sustorgásként gyűlt, gyülemllett, most összezsaptak a hullámok, és nem lehetett többé az íróasztal alá seperni. Kipattant, és szétfutott az egész faluban: a vén kujon, a tit-

kárnójét szereti. Összeköltöztek, holott mind a kettőjüknek családjuk van.

- Szép kis firmák, mi?

- Manyika fiatal. Te talán nem kapaszkodnál bele az ízéjébe, ha megtehetnéd? Egész nap egymás mellett ülnek. Jó, Kovacsik nem mai gyerek, de... - félre nem érthetőn, kajánul röhögve mutatta mihez „érthet még”.

A tőlük harmadik asztalnál kártyáztak. Közöttük ült Kozma Peti is. Andi leginkább körülötte sündörgött. Ha nem akadt dolga, föléje hajolt, és a kártyások nézése ürügyén hozzádörzsölgette a mellét.

- Ezt lássa meg Lukács Panni! - kajánkodott félspiccesen valaki.

Andi felrántotta a vállát, és kacéran felnevetett.

- Nemigen akad nő ebben a faluban, de a környéken sem, aki vetekehdhetne Andival - tette a szépet Peti szomszédja, amit Andi hálás mosollyal köszönt meg, akkor sem sikított fel, amikor az a fenekébe csípett. Másodszorra azonban már nem engedte meg, jó nagyot csapott a kezére. Ezután, lovat kapva, még kihívóbban ébresztgette Peti férfiúi hajlamait. Ám az nem adott most rá, tovább kártyázott. Miután elviselhetetlenné vált Andi addig is nyílt s kihívó viselkedése, durván félretolta, és rárivallt.

- Szállj már le rólam. Kártyázom!

Bíró Jani közben megegyezett az öreggel, és hazament. Lázár bácsi egyedül ücsörgött: legalább nem kell befűtenie otthon - gondolta, mialatt a körülötte elhangzó beszélgetéseket hallgatta.

Peti felállt. WC-re ment. Andi Lázár bácsi asztalánál érte utol. Az öreg egyedül ücsörgött, vele meg, szokás szerint senki sem törődött.

- Tényleg elveszed Pannit? - esett neki Andi idegesen.

- El - válaszolta kihívón. A nő idegesen toporgott előtte, majd-hogynem prüszkölt mérgében, mint a kiscsikó. Csipkés szélű fehér köténykéjét babrálgatta, és állandóan mocorgott, mint a megijesztett madár. - Szeretem őt, már az esküvőnk időpontját is kitűztük.

Nem volt igaz, semmiben sem egyeztek meg.

- Nekem is azt duruzsoltad a fülembe, hogy elveszel. Miért hiteget-tél?

- Tévedsz, hogy szépen fejezzem ki magamat, egyetlen szóval se hitegettelek. Haragban voltunk, ő jobbra, én balra léptem. Te csak ezt

a ballépést jelentetted nekem. Egyébként is te erősködtél, te húztál ágyba, miután összekaptatok Seres Imrével.

Andi élesen felnevetett. Mély gúnnyal telítődött hangja, visszata-szítón csengett.

- Kellett is téged húzni! Ha elkaptál, azonnal rám másztál. Számí-tott neked, hogy hol vagyunk? És igenis ígértél valamit. Azzal hite-gettél, hogy elveszel. Nem tagadom, több férfival összehozott a sor-som, viszont szeretni csak téged szerettelek meg eddig. Miattad za-vartam el Seres Imrét, holott ő feleségül vett volna. Lakást, mindent ígért, de nekem csak te kellettél.

- Pimaszság lenne azok után, ami közöttünk történt tovább vitat-koznom veled. Azt viszont nem tagadhatom, hogy nem ismerted az igazat. Csak Pannit húztam veled. Ennyi, se több, se kevesebb. Én is, te is megkaptuk egymástól, amit elvártunk. Kész, vége!

A kultúrpresszó a művelődési házban kapott helyet. Ezért is neve-zték el így. A klubszobában szakköri ülést tartottak. Szünet közben mindannyian kijöttek sörözni, kávézni a presszóba. Andi kényszere-detten otthagya Petit, a pulthoz sietett a kötelességét teljesíteni.

- Nem úszod meg szárazon - szólt vissza menetközben. - Arról ke-zeskedem!

Ezt a beszélgetést egyedül Lázár bácsi hallotta: - Ez a nő minden-kivel jóban van - motyogta magában. - Most hagyta ott Seres Imrét. Vagy ezzel is, azzal is?

Andi később visszajött, mert tudta, Lázár bácsi mindent hallott.

- Látja, öreg! - magyarázta minden bevezetés nélkül. - Barom va-gyok. Régen benőt a fejem lágya, én mégis beleszerettem ebbe a kétszínű lófejbe. Senkibe se szerettem bele, csak ebbe a..., hogy is nevezik a traktort? Hofferbe.

- Seres Imre?

- Futóvendég - legyintett. - Sokat ígért, és levett a lábamról.

Az öreg nagyon megütközött, ami a hangján is érződött.

- Futóvendég? Mint a kocsmában?

- Igen. Csak ennyit jelentett nekem! Ha bele nem esek ebbe a lófej-be, talán-talán nem dobom még, bár ott is közbelépett a csaj. Ráfog-ta, hogy tőle vannak az ikrek. Azelőtt, miért nem csinált neki gyere-

ket? Megszerettem Petit, ezért így is, úgy is dobom. Most hallhatta, megnőösül.

Felugrott. Minden mozdulata kiabált. Majd én megmutatom, és gyorsan eltűnt a vendégek között. Lázár bácsi is felállt.

- Csak nem megy el máris? - szólt rá valaki.

- Minek siessek, ha mennem is elég, minek álljak, ha ülhetek, minek üljek, ha lefekhetek?

Maga sem tudta, honnét szedte ezt a mondást. Hallotta-e valahol, vagy az öregek mondták?

IV.

Dr. Fodor Andor házát gyönyörű park övezte. Vén gesztenyefák, óriási fenyők, sudár nyírfák, terebélyes mogyoróbokrok, karcsú tuják, gyönyörű díszbokrok, és néhány, kövekkel szegélyezett, virágágy alkotott tarka egyveleget.

Lázár bácsi a füvet kaszálta. A doktor öreges léptekkel ballagott a rendelője felé. Ezt a rendelőt közvetlenül a kerítés mellé, majdnem az utcafrontra építették. Úgy nézett ki, mint egy nagy, lapos tetejű garázs. Fenntartását a tanács fedezte.

- Fog-e, Lázár? - Kíváncsian megállt, s az öreget nézte.
- Fog, mert én is fogom - nevetett.
- Ha vennék fűnyírót, megtanulnád-e a kezelését?
- Meg én. Már láttam olyat. Több van a faluban.
- Én magam szerettem volna a füvet nyírni, de lemondtam róla. Mostanában... - nem folytatta, csak legyintett. Eközben az öreget böngészte törődöttnek tűnő tekintetével. - Hány éves is vagy, Lázár?
- Nyolcvanhárom. Február elején töltöttem be.
- Irigyellek. Én csak hatvankettő, látod, mégis szívesen cserélnék veled. Ha előre tudom, én is sírásó leszek, vagy kertész.
- A fiatalok, hallom mégis mind orvosnak készülnek. Kinek sikerül bejutni, kinek nem.
- Mert a társadalmi rangot és a pénzt istenítik mind.
- Ami azt illeti a borraivaló manapság, néha egy teljes fizetéssel felér.
- Borraivalót csak a pincérnek, meg a borbélynak adnak. A háztartási boltban csúszópénz a divat. Amit netán az orvos kap, jegyezd meg: parasolvencia.

Az öreg nem értette. Egy ideig értetlenkedően leste: nem olyan ember a doktor úr, aki hülyeségeket beszél. Ezután csendesesen megjegyezte.

- Szépen megcifrálták, de ami azt illeti... - félig mosolyogva, félig szégyenkezve vakargatta a fejét, amiért a doktor, kisegítve az öreget megmagyarázta a jelentését:

- Magyarul hálapénzt jelent.

- Igenis - bólított rá vakon, majd nehogy szégyen érje a ház elejét, amiért nem dolgozik, a kaszafenő köve után nyúlt. A nadrágszíjára akasztott tokmányban tartotta. Elővette, és lassú, szakavatott mozdulatokkal végighúzta néhányszor a kaszáján.

- Én meg, látod, betegeskedem - emelte fel a hangját az orvos, hogy túlharsogja a kaszafenés okozta zörgést.

A következő mozdulat az öreg keze fejébe dermedt.

- Be...teg? - felgyorsított aggodalmaskodással folytatta: - Beteg tetszik lenni? És mi a baja a doktor úrnak?

Az lemondón legyintett.

- Nagy - sóhajtotta.

- Azért nem látom mostanában mosolyogni a doktor urat, holott ez előtt...

- Igen... igen, sokat mosolyogtam, olykor hahotáztam. Most is mosolyognom kellene, mert: ha mosolyogsz az egész világ veled nevet, ha viszont sírsz, egyedül maradsz, tartja a mondás. Én tényleg egyedül maradtam, Lázár. Barátként a kutya se nyitja rám mostanában az ajtót. - Hirtelen témát váltott. - Neked, hallottam megvan még az összes fogad. Igaz?

- Igaz a, hála Istennek. Csak az egyik cserba.

- Nézd! - Meglőtyögtette szájában a fogsorát. - Pedig én fogorvos is vagyok... No de, megyek, mert várnak.

Bent a rendelőben tényleg sokan várták. Dr. Fodor Andor nyugdíjas koráig körzeti orvosként dolgozott Betegházán. Nyugdíjba vonulása után, mivel fogorvosi szakvizsgával is rendelkezett, magánrendelőt nyitott. A tanács, amiért az előbb említett rendelőjét átadta az új és fiatal körzeti orvosnak - ő ugyancsak abban az épületben lévő házi patika helyén alakított ki magának fogorvosi rendelőt -, megengedte, hogy ott magánrendelést folytasson. A házi patikát azért szüntették meg, mivel közben megépült az új, modern gyógyszertár...

Énekes Kornél, nyugdíjas tanár, volt iskolaigazgató is a többiek között várakozott. Válását követő években költözött el a faluból, azóta lakik újra itthon, amióta nyugdíjba vonult. A fia közvetlenül melléje telepedett a padra. Nem ismerte az apját, mondhatni egymást, ugyanis az apja az eltelt nyolc év alatt, mióta másik asszonnyal élt,

egyszer sem látogatta meg a fiát. Most is csak arról ismerte fel, hogy: mintha a saját gyermekkori fényképét látná, annyira hasonlított hozzá. Csak nézte, nézte...

- Hogy vagy, fiam? - Nem állhatta meg, hogy meg ne szólítsa. Bensőjét a fájdalom és a szégyen érzésének keveréke járta át s át. A fiú, aki eddig átnézett rajta, most azon törte a fejét, hogy ki lehet ez az idegen férfi, aki ennyire szívélyesen megszólította.

Egy-egy sandán rávetett pillantással böngészte az arcát, miközben felelt:

- Most nem valami jól, mert fáj a fogam.

- Melyik? - csúszott ki a kérdés automatikusan.

- Ez! - készségesen kitátotta a száját, és megmutatta. - Egyetlen pillanatra sem hunytam le a szememet ez éjjel, pedig anyu sósborszeszes vattát rakott rá.

- Anyukád jól van? - ez a kérdés is, szinte magától csúszott ki a száján.

- Köszönöm szépen, jól.

- Hogy megy a tanulás? Úgy értem - javította ki önmagát -, milyen tanuló vagy?

- Kitűnő leszek.

- Ennek igazán örülök.

Nem folytathatta, mert Fodor doktor kinézett, és őt hívta be elsőként.

Kornél, miután a férfi bement és becsukódott mögötte az ajtó, a tőle nem messzire ülő ismerőiséhez fordult:

- Ki volt ez a bácsi?

Az, megütközve lesett körbe, miközben kissé erőltetett nevetést mímelt:

- Az a bácsi, a te édes apukád volt. Nem ismered?

A fiú szemmel láthatóan meglepődött. Még a lélegzete is elállt, miközben elgondolkozón összevonta vékonyka szemöldökét. Magába zárkózottan, kissé szégyenkezően bámulta a követ. Egy ideig összetörten ült a helyén, majd hirtelen felállt, és megszégyenülten kirohant az utcára.

A kerítésnek dőlt, és megvárta az apját, aki szerencséjére hamar megérkezett.

- Igaz, hogy maga az apám? - rohanta le, bátran elébe lépve.
- Igaz. Te nem ismertél meg, ugye?
- Sohasem láttam. Miért?
- Te most kilencéves vagy...
- Igen.
- Anyád és én nyolc éve váltunk el. Akkor te egyéves voltál. Én, anyukád kifejezett kérésére, lemondtam rólad.
- Miért váltak el? - vágott közbe a kisfiú.
- Ha nagyobb leszel, és érdekel még odaadom a bírósági végzést, s megtudod.

- Ki volt a hibás? Maga vagy anyu?

A kisfiú előbbi friss, gyerekes hangjának éle tudálékossá, koravén-né változott.

- Egyikünk sem, mégis mind a ketten. Egyszerűen nem illettünk össze. Ezért természetes volt, hogy nem értettük meg egymást. A természetünk, a körülményeink, minden ellenünk esküdött össze.

Közvetlenül a kerítés mellett álltak. Mivel Lázár bácsi éppen ott kaszált, mindent hallott. Egy ideig hallgatódzott, majd illedelmesen odébb ment. Közben ők is elindultak. Énekes Kornél többször meg-simogatta menet közben a fia fejét, aki teljesen idegennek érezve őt, nehezen fogadva el ezt, minduntalan félrehúzta a fejét. Pedig hány-szor maga elé képzelte az apját, és milyen sokat sóvárgott utána: bár-csak neki is lenne apja, mind a többi társainak! Ha kérdezősködött, az anyja állandóan kitért a nyílt és egyenes válasz elől. Ha tudja, hogy újra itthon lakik, ha nem is keresi fel, meglesi. Másoktól, igaz rokona senki sem lakott a faluban, nem kérdezősködött. Az apja las-san közönséges Anonymus-szoborrá változott, minden érzelmi háttér és kötődés nélkül. Most sem érzett szeretetet irányába, de gyűlöletet, még csak neheztelést sem. Mégsem maradt teljesen közömbös, ugyanis titokban állandóan az apjára lesett. Az kérdezett, ő - jól nevelt fiúként - kötelességtudón válaszolt, mígnem a kapuhoz értek.

- Te... - állította meg itt az apja, akiben szemmel láthatóan feléledt némi apai aggodalom -, nem is mentél be a fogorvoshoz!

- Amikor megtudtam, hogy maga az apám, elmúlt...

- A rendelőben mondták meg? - vágott közbe az.

- Igen, egy bácsi.

- Te, hogyan fogadtad? - érdeklődött az apja vegyes érzelmekkel telítődött hangon, némileg szégyenkezve, és visszafogottan, tele szorongással.

A fiú nem válaszolt, csak a vállát rángatta.

- Ilyen az élet, kisfiam! - Lehajtotta a fejét. Arcán a bánat, az önmarcangolás sanda leplebe burkolódzott. - Egymás mellett ültünk, és te nem is sejtetted, hogy apád ül melletted.

- Maga honnét, miről ismert meg?

- Teljesen olyan vagy, mint én gyermekkoromban. Két fénykép, egy arc.

- Tessék bejönni!

- Én nem mehetek be, anyukád szigorúan megtiltotta.

- Külön szobám van.

Nem folytathatták. A kapu kinyílt, a fiú anyja: Énekes Kornél első felesége, a magas, a vékony, a jól ápolt, ám erősen öregedő típusú nő, a fiú édesanyja lépett ki rajta.

A férfi, mielőtt kitört volna a vihar, elébe állt. A felesége egyszerűen átnézett rajta.

- A rendelőben találkoztunk - nem is köszöntötték egymást -, ő azt sem tudta, hogy az apja vagyok. A fényképemet se mutattad meg neki?

- Az összes fényképedet elégettem.

- Miért neveltetted ennyire ellenem a saját fiamat?

- Nem! Én nem neveltem ellened, egyszerűen nem beszéltem neki rólad, csak ennyi történt! - Hangja, a férfi várakozásától eltérően, csendes maradt, de a továbbiakban kissé szemrehányón hangzott. - Jöttél egyszer is?

- Kitiltottál. Lemondattál a saját fiamról!

- Az iskolába azért néha elmehettél, megnézhetted, érdeklődhettél volna.

- Ahol valaha igazgató voltam, ahol te tanítottál, s tanítasz mai napig is? Jól ismerlek. Jeleneteket rendezel. Mindenkit, még a gyámügyet is belekevered, amint nemegyszer meg is tetted.

- Amikor nagynehezen, vonakodva rászántad magad s eljöttél, talán nem engedtem meg, hogy lásd a gyereket?

- Alamuszi, szűrös megjegyzéseket tettél. Ott martál belém, ahol tudtál. Lehetetlenebbnél lehetetlenebb kikötésekkel álltál elő, míg-nem, miattad át kellett helyeztetnem magam egy másik faluba, és ideiglenesen elköltöznöm.

Az asszony gúnyosan felnevetett. Nevetésébe a gyülekező vihar fekete csücske is belelógott.

- Miért nem vallsz színt nyíltan, itt a gyereked előtt. Megcsaltál, összeköltöztél egy nővel, aki nem szülhetett neked gyereket, amiért irigy és féltékeny volt rám. - Egyre jobban felemelte a hangját, már az ég is dörgött távolról. - Persze, te mint afféle papucs hűségesen engedelmeskedtél. Minden hónapban elküldted a gyerektartást, amivel letudtál mindent! Jó, elköltöztél, a harmadik községben laktál, szorgalmi időben sok a munkád, aláírom, de a nyári szünetekben...!

- Akkor meg elutaztunk - szakította félbe a volt férje. - Üdülőtáborok, miegymás...

Az asszony gúnyosan legyintett, majd gyengéden a fia vállára rakta a kezét.

- A fogad?

- Később elmondom.

- Menjetek be! Mindenki minket néz, szégyellem.

Tényleg így történt. Többen megálltak, és nyíltan nézegették őket. A sok kíváncsi szem valósággal szurkálta a hátukat.

- Beengednél? - kérdezte a férfi.

- Tőlem bemehetsz a fiadhoz, ha akarsz.

- Bemehetek? - kérdezte meg az apja a fiától. Megfogta a kezét, és simogatni kezdte. Valósággal kényszerítette, hogy a szemébe nézzen. - Nos?

Az, némi bizonytalankodás után kirántotta kezét az apja markából, és előreindult. Egyre erőteljesebb és erőteljesebb dac öntötte el a szívét, ami megremegtette az egész testét s az agyát. Nemrégén fénylő szeme elhomályosodott, arcizmai rángatóztak, többször is megharapta az ajkát.

- Nos? - sürgette az apja utána szólva.

Kornélka erre sem állt meg, csak hátrafordította a fejét.

- Ha eddig nem látogatott meg - dacolt az apjával - maradjunk ezután is idegen.

Hangja ridegen ciripelt, nézése üressé és színtelenné változott.

- Gyere vissza, fiam egy pillanatra! - hívta az apja leforrázottan, összetörten.

Miután a kisfiú engedelmesen visszament, és fejlesütve megállt előtte, szép lassan lehajolt, és homlokon csókolta.

- Egyszer majd te is megtudod: Az ember egyszer szent, máskor ördög. Mindig más, mint amilyennek lennie kellene.

- Az én apám mindig szent legyen... bácsi! - Megfordult és a kapuban várakozó anyjához sietett. Az apjának annyi ideje sem maradt, hogy elcsodálkozzék a fia öregesen bölcs válaszában, mert máris ráköszöntek. Lázár bácsi volt. A talicskájáért ment haza, hogy legyen mivel elszállítani a füvet Képesékhez.

Énekes Kornél, sem neki, sem másnak nem köszönt vissza akkor. Egy ideig földbe gyökerezett lábbal állt, majd lassan megfordult, és hazafelé botorkált.

V.

Bacsó Ferencné, Lázár bácsi gyámolítója haldoklott. Régen betegeskedett. Kórházban és szanatóriumban is ápolták, ám az igen előrehaladt tüdőrákja, a leggondosabb kezelés ellenére is megállíthatatlanul felőrölte fiatal életét.

Az események az utóbbi napokban felgyorsultak. Kedden még mosott, szerdán ágynak dőlt és csütörtökön Fodor doktor úr - Lázár bácsi hívta ki - már ki is mondta a végszót: Pár óra, esetleg egy nap, de nem több, és meghal.

Úgy feküdt hófehér ágyában, mint az utolsó szirmait hullató sárguló lilium, mégis, Anna hervadásában is csinos maradt. Miután Lázár bácsi belépett a szobájába, önkéntelenül lekapta fejről az erősen zsíros kalapját. Úgy érezte magát, mintha egy ágyba fektetett Madonna-szobor előtt állna. Egyszer a keze, máskor a kalapja állt útjában, ezért hol ezt, hol azt dugta hátra. Közben a padlót nézte: - Érdekes, itt is vannak hangyák nem csak nálam. Morzsát cipel az egyik. Ötször nagyobb, mint ő, mégis elbírja. Az állat erős, csak az ember gyenge, miért van ez? - motyogta magában...

A haldokló sustorgása rebtentette fel elkalandozó gondolatainak ömlengéséből.

- Jöjjön közelebb, Lázár bácsi!

Az akaratlanul megmozdult.

- Még közelebb! Csak suttogni tudok.

Közelebb lépett. Akkor látta meg, hogy Anna izzadt: csak nem a halálverejték gyötri? - jajdult fel titokban. Orra erősen megvékonyodott, szinte átlátszóvá változott. Szeme, régen maga volt a nap, most sárguló holdvilágként ült fekete szegélyű, bepárásodott gödreiben. Szája széle, azok a meggypiros, kicsi ajkak, kifakultak, mint a beteg tyúk taréja... Egy pillanatra behunyta a szemét, és uram bocsáss, néhány évvel ezelőtti szemérmetlen, pajkos lepkécskéje, visszarebbent gondolatainak tarka vadvirágos rétjére.

Anna vetkőzött. Ő véletlenül rányitott. Sohasem látott anyaszült meztelen nőt, csak akkor. Micsoda nő állt előtte! Az akkor hetvenhá-

rom éves, Pajkos Tóni, akkoriban ülte aranylakodalmát. Előzőn felkereste Fodor doktor urat, és valamiféle „búgatót” kért tőle éjszakára, maga a doktor mesélte el neki. Mennyire nevetett! Akkor még ő sem betegeskedett.

Kapkodón visszalépett, és az ajtófélfának dőlt. Neki bezzeg nem kellene „búgató” tabletta, erre gondolt akkor, de azóta is sokat emlékezett arra a gyönyörű, szívét, férfias vágyát felkavaró látványra, az ördög többszöri megkísértésére. Bocsánatot is kért érte magában minden egyes alkalommal.

Mi lett abból a szép, kerek hasú, hegyes mellű, nagy farú nőből!

Anna felnézett rá.

- Lázár bácsi - szótagolta elhalón. - Nemsokára meghalok.
- Ne mondj ilyet! - vágta rá, nem jól sikerült meggyőződéssel.
- Ketten is meghaltak mellettem a kórházban. Ők is tüdőrákban szenvedtek. Ez már a vég. Senkim sincs, teljesen elhagyatva éltem...
- És én?

Az asszonyt fulladásos roham kapta el, ezért nem folytatta. Mire kissé magához tért, félrebeszél:

- Mennyire szomorúan cseng ez a hang, elhagyatva... elhagyatva... - Lázár bácsi megijedve nézte. A haldokló folytatta: - Úgy kong, mint a lélekharang, ha az öreg Polonyi Lázár meghúzza...

Ha akadt elegendő koporsóvivő, tényleg ő húzta a lélekharangot. Addig kongatta, amíg a menet a nyitott sírhoz nem ért. Mialatt tovább tartott a szertartás, utánuk ballagott, és szépen beállt a helyére, mert a koporsó sírba engedését, mióta Winkl Berci koporsóját leejtették, nem bízta másra. Szemének, kezének együttes mimikájával irányította a jól összeszokott munkatársait. Nem is történt hiba azóta!

Megcsóválta a fejét: Mennyire fájdalmasan mondta, mintha a legmélyebb gyötrelmről panaszkodna, mintha a nyomorúság legmélyebb szakadéka tátongna, teljes borzadalmában, ezekben a szavakban!

Összerázkódott.

Anna közben feleszmélt.

- Csak maga volt jó hozzám. Pénzt adott, de mennyi pénzt adott nekem, felásta a kertemet, ellátta Tomikát amíg kórházban feküdtem. Fát vágott, megetette a baromfikat, lekaszált az árok szélét, min-

denben de mindenben segített nekem, támogatót engem és a fiamat...
Úgy kezelt, mintha az édeslánya lennék.

- Te pedig, főztél nekem, mostál rám...

- Látja a férjem is itt hagyott. - Az öregre emelte elnyűtt tekintetét.

- Mondja, csúnya nő voltam, utálatos?

Az öreg élénk tiltakozással rázta a fejét, mialatt az asszony folytatta:

- Maga is tudja, legjobban tudja, hány kérőm akadt, azonban nekem csak ő kellett, miután rútul elhagyott is csak ő kellett. Ő, aki megcsalt, végül elhagyott, összeállt egy idegen nővel.

Aprókat lélegzett, tüdeje sípolt, mire Lázár bácsi önkéntelenül a szájához emelt kezébe köhögött. Kissé javult Anna légzése, ezért tovább beszélt:

- Mi lesz a kisfiammal?

- Ha öreg vagyok is, azért még bírom magam, hála Istennek. Eltartom én, ne félj! A nagyapja leszek. Olyan jó dolga lesz...

- Tényleg elvállalja? - emelkedett fel az előlegezett szemfedél a haldokló képzeletbeli koporsóján.

- Persze.

- Maga mindig szerette őt. Viselje gondját ezután is! Intézetbe viszik... Látogassa meg, ha teheti. És, legalább nyárra hozza haza, hogy érezze a család melegét. - Ismét lehunyta a szemét. - Látja, már sírni sincs erőm, pedig ha érezné mennyire fáj érte a szívem!

A szív némely gyümölcse balzsam módjára, könnyek alakjában érik. Mások viszont csak fájdalom idején arathatók, mint a megcsapolt fából csepegő gyanta... Gyanta! Lázár bácsi gyerekkorára gondolt, amikor gyantát gyűjtöttek. Megcsapolták a fát, és egy edénybe csepegtették a ragadós, takonyszerű nedvet. Miért ragad a keze, miért érzi azt, hogy széjjelmálló halottat fog, holott valójában semmi sincs a kezében, csak az öreg, kopott, zsíros kalapja? Annára lesett, akinek olyan fájdalom ült a szemébe, mintha a szíve vérezne.

- Minden vasárnap meglátogatom. Süteményt viszek neki. Ne félj, lesz, aki süt... A legjobb mégis az lenne, ha nem halnál meg.

Anna felemás szíve: egyik fele az övé maradt, másikat a fiának adta, vérzett. Behunyta a szemét, és megremegett. Lázár bácsi közelebb hajolt hozzá, és bátorságot véve magán megsimogatta a haját.

- Ne edd magad! Elélek még tíz évig, addigra Tomi felnő. Eligazítom az útját...

Anna ebből már semmit sem hallott. Az öreg észrevette, ezért újra csak hallgatott.

Az ajtó váratlanul kinyílt. A fiatal orvos, Fodor doktor utóda lépett be, és a szomszédasszony, aki ápolta Annát. Lázár bácsi illedelmesen félreállt, egy ideig nézte őket, majd szép lassan kihátrált a szobából.

Kint Tomiba ütközött.

A tízéves, göndör, fekete hajú, szögletes arcú kisfiú eddig a szomszédban húzódott meg, most aggódva figyelte az ajtót. Bentről beszédfoszlányok szűrődtek ki. Az orvos mondott valamit a szomszédasszonynak. Lázár bácsi semmit sem értett, ám Tomi könnyedén feltörte a dióhéját:

- Meghalt anyu! Ezt mondta... - jajdult fel azonnal.

- Ne... ne beszélj butaságokat! - a kisfiú vállára rakta a kezét. Tomi átkarolta az öregember derekát, és fájdalmasan felsóhajtott, nyomban rá mély zokogásba kezdett. A szobából kilépő orvos önkéntelenül a szeméhez kapott. Levette a szemüvegét, és megtörölte.

A kisfiú feléje emelte könnyes szemét.

- Meghalt, ugye meghalt anyu?

Az orvos nem válaszolt, mert minek oda a szó, ha egyszer a válasz az arcára van írva?

Lázár bácsi megfogta Tomi kezét, és kivezette az előszobából.

- Ne sírj, kisfiam! - vigasztalta a maga módján. - Apád eddig sem volt, igaz, most már anyád sincs, de nagyapád továbbra is lesz: én. Intézetbe visznek majd, mert te nem maradhatsz olyan buta, mint én. Tanulnod kell. Minden héten meglátogatlak. Nyaranként hazahozlak, és itthon leszel egész nyáron. Gyere! Elviszlek hozzá. Meglátod mennyire jó helyed lesz nálam. Csinálok neked fűzfa sípot, bakszeret, hegedűt kukoricaszárból... Többet érnek, mint azok a mai műanyag, szerkentyűk vagy mik.

- Azt mondta előbb: intézetbe visznek?

- Amíg el nem temetik anyádat, nálam laksz. Megbeszélem a tanácselnökkel. Ismerem, sokat dolgozok nála. - Megint megsimogatta a kisfiú haját. - Én is árva gyerekként nőttem fel. Se apám, se anyám, és lásd, megöregedtem.

- Nem is volt jó, igaz? - kérdezte meg, mialatt sűrűn dörzsölgette két öklével a könnyes szemét.

Az öreg nem válaszolt: sem családom, senkim. Nyolcvanhárom éves vagyok, és még nem öleltem nőt. Már nem is fogok. Nem, mintha hiányozna már, de valamikor nagyon sokat szenvedtem miatta. Családi fészek, az otthon melege... azt sem tudom mi az? Sok minden eszébe jutott volna még, ha ráért volna emlékezni, így csak azt a könnycseppet morzsolgatta szét sűrű pislogásával, amely erőnek erejével kikíváncozott, nem a szeméből, mélyen a szíve közepéből. Szó nélkül mentek tovább, mígnem a plébánia elé értek, ahol az öreg, mintha erről jutott volna eszébe, megrántotta Tomi kezét.

- Gyere, elintézzük a temetést: a sírhelyet meg a papot!

Eddig nem akadt halottja, ezért különös, sohasem észlelt érzésekkel lépett be a plébániára, ahol a fiatal pap fogadta.

- Isten hozta, Lázár bácsi! - Eléjük ment, a kezét nyújtotta: - Mi járatban?

- Bacsóné, e kisfiú anyjának a temetése miatt jöttünk - nem mondta, sóhajszerűn rebegte, a tőle megszokott illedelmességével az öreg. Lábat váltott, és zavartan morzsolgatta a kezében szorongatott kalapja szélét, amelyet még akkor vett le, mihelyt köszönt. - Bacsó Ferencnéről lenne szó - ismételte meg zavarában. - Onnét jövök, övé ez a gyerek is, Tomika.

- Meghalt? - ájuldozott a pap. - Szegény fiatalasszony!

Előre engedte őket az irodába. Bent egy nagy könyvbe lapozott. Ahány parcella van a temetőben, annyi külön lapból állt.

- Van sírhelye, mert ha nincs...

Az öreg, mialatt azt a könyvet nézte, szüntelenül a fejét törte. Most hirtelen elhatározással a szavába vágott.

- Az enyémre, tessék bejegyezni!

- A maga sírhelyére, erre? - egy lapot emelt ki a többi közül, és egy pontra mutatott.

- Én csak a helyszínen tudnék tájékozódni, de ha egyszer a plébános úr jegyezte be, biztosan az lesz.

A pap továbbra is megütközve nézte. Az öreg lehajtott a fejét, és így folytatta:

- Öreg vagyok, ő fiatal. Neki jobban dukál ez a szép hely. És pénzem sincs most másakra. Ennek a felét már kifizettem, a többit holnap hozom.

- És maga? - buggyant ki a kérdés akaratlan a fiatal pap szájából.

- A sorba, amelybe éppen akkor temetnek majd.

Szólt, mert vannak elhatározások, amelyeket nem az eszünk, hanem pillanatnyi felbuzdulásunk szül, nincs idejük a megérésre, maguktól pottyannak le, mint a zöld körte.

Lázár bácsinak eleinte nem tetszett ez a sírhely. Valójában a szomorúfüzfák alatti helyre: a díszsírhelyre vágyott. Később azonban, mert mindig megnézte, ha a temetőben járt, mint kutya a pórázt, megszokta. Már-már elhitte, hogy tetszik. Kispadot készített, s a leendő fejrészre helyezte. Ezen üldögélt, evett és pihent, ha a temetőben dolgozott. Minden hiába, mert igazából sosem tetszett meg neki az a hely, csak beletörődött, mint vénasszony a télbe.

A pap nem kérdezett tovább: még a mai világban is vannak emberek, akik képesek az áldozatra - meditált megelégedetten, mialatt hol őt, hol a gyereket nézte, és rábólintott.

- Értem.

- A sírt én ásom ki, és rendezem el a temetést is..., ha eltemetik, ugyanis Anna zsidó, bár nem gyakorolta a vallását.

- Nemcsak ebben a faluban, a környéken sincs rabbi, ha kériki miért ne? Én temessem el vagy plébános úr?

Az öreg egy ideig hümmögött, azután megforgatta ujjai között a kalapját.

- Magukra bízom.

- Megbeszélem a plébános úrral. A miatyánk elmarad, és az ószövetségből idézünk, a szerint mondunk imát. - A kisfiúra mutatott. - Mi lesz a kis árvával?

- Amíg tanul intézetben lesz. Vasárnaponként meglátogatom, nyaranként hazahozom.

A pap megsimogatta Tomi haját: - Szegény kicsi! - így, egybefolyó sóhajása közben.

Lázár bácsi másodsorjára is elárvult, nemcsak szülei, sírhelye sincs már. Csendesen elköszönt, és maga után húzta Tomit is.

Kint süttött a nap, és a falu tovább élte megszokott ritmusát.

VI.

Az este különös neszelés közben ereszkedett le a falura. Az égen milliányi csillag szurkált apró lyukakat, pislogó fényével a minden-ség koromsötét leplébe. Az út szélén kan kutya szuka után koslatott. A levegőben, leülni készülődő denevér lejtett táncot...

Kozma Peti már több mint tíz perce ólálkodott Panni szobájának sötét ablaka alatt. Nem érte fel, a sima falon pedig, egyetlen kiálló dísz, sarkot, szélet, amibe kapaszkodhatott volna, hiába tapogató-dzott nem talált. Odébb gömbakác és sűrű orgonasövény árválkodott a sötétben. Ezek tövébe hátrált, és dobálta tovább kis kavicsokkal az ablakot. Már lemondott a tervéről, éppen visszafordult, amikor az ab-lak váratlanul kinyílt.

- Te vagy az, Peti? - szólt ki Panni vaktában, senkit sem látott, csak gondolta, hogy Peti lesz az.

- Engedj be! - súgta vissza a fiatalember.

- Elvesztettem a kulcsomat... - riadozott, mígnem felcsillant a hang-ja. - Kinyitom az előszoba ablakát, és bemászol.

- Nyisd!

Panni kacéran visszaintegetett, majd sietve eltűnt a szobában. Mire kinyitotta az előszoba ablakát, Peti már várta. Könnyedén bemászott az alacsony és széles, nem sablonos ablakon. A lány könnyű selyem-pizsamát viselt. Peti miközben átölelte, úgy érezte, mintha semmi sem lenne rajta. Meg is kérdezte:

- Te meztelen vagy?

- Hogyisne! Selyempizsamában. Nem érzed?

Peti végigcsúsztatva kezét a lány testén.

- Ne csiklandozz! - nevetett. - Apu nagyon éberén alszik... Gyere, vezetlek!

Bent Panni, az ágy mellett álló nagy burás állólámpa kapcsolója után nyúlt.

- Ne gyújtsd fel! Nincs leengedve a redőny - fogta le Peti a kezét.

- Nincs is redőny, csak elsötétítő függöny, egyébként is olyan ma-gasan vannak az ablakok, hogy senki sem láthat be.

- Magam is tapasztaltam előbb. Levetkőzőm, és az ágyban beszélgetünk, jó?

- Beszélgetni jöttél? - kacérkodott vele Panni.

- Tegnap nem találkoztunk, nem bírtam tovább...

- Holott vártalak.

- Amióta elmondtad, hogy apád ellenez..., szóval, nem szívelem ezt a bujkálást. Egyébként megbeszéltük, ezentúl te keresel fel engem.

- Tanultam. Tegnap is, ma is. Nemzetközi jogból megvágtak, pót-szigorlatoznom kell. Teljesen kikészültem a sok tanulástól.

- Még mindig fáradt vagy.

- Arra, amire te gondolsz nem - erotikusan felkacagott. - Na, vetközz már! - Megfordult, és visszabújt a paplana alá.

Peti pillanatokon belül ledobálta magáról a ruháját, majd a lány mellé húzódott az ágyba.

Panni ült. Térdét felhúzta, és átölelte a két kezével. Peti azonnal leteperte, s mint banánt a burkából lázasan kihámozta felsőtestét a pizsamájából.

- Azonnal lerohansz - zsörtölődött engedelmesen Panni. - Nemhogy udvarolnál, babusgatnál előtte. A galambok is játszanak előbb, és csak ezután ugranak egymásra.

- De ha én annyira, de annyira kívánlak, hogy nem tudok uralkodni magamon. Ez az illatos, kemény test!

Abbahagyta a vetkőztetést, a lány csupasz felső testét csókolgatta.

- Így... - búgta Panni elhalón. - Játszunk előtte egy kicsit!

Ez a játék azonban egyre jobban és jobban átforrósodott, az előbbi galambbúgás lassan elült, már csak a szárnyak ütemes csattogása hallatszott...

Kint teherautó zúgott. A szomszéd gépkocsivezető tért haza. Ha vi-
dékre ment mindig hazahozta a kocsiját. Reggelig a házuk előtti út-
szélén hagyta.

Panni a fiatalember fülébe duruzsolta.

- Boldog vagy?

- Kölyökkoromtól szeretlek, azonban az igazi szerelmet csak most ismertem meg.

- Holott nem is olyan régen, még szakítani akartál.

- Nem mondhatom el, hogy én mindig ilyen nőről álmodtam, mint te, mert noha más nő is akadt életemben, akivel... Azok nyomtalanul eltűntek, viszont te állandóan bennem laktál, és laksz, mint álom, tudatom alatt az agyamban. Most már tudod, miért szeretek annyira aludni?

- Netán célzás?

- Cseppet sem vagyok álmos.

- Én sem álmodtam másról - simogatta meg gyengéden Panni is -, csak rólad, holott akadt idő, amikor erősen harcoltam az álmaim ellen.

- Terhes vagy, és mi még mindig az álmainkkal hadakozunk, holott az álom mi magunk vagyunk, ezért nekünk nem az álmainkkal kellene harcolnunk, hanem saját magunkkal. Lassan szülsz, és én még mindig az ablakon mászkálok be hozzád... titokban. Apád nem egyezik bele. Mással is megesett már. Várjuk meg, amíg megszülsz?

- Amennyiben előítélet az, hogy csak apám beleegyezésével vehetsz el, az is annak számít, hogy a nő csak családon belül szülhet.

- Ebben a faluban, ahol mi élünk, tényleg megszólják, lenézik az olyan nőt, aki feketén szül. - Erőltetetten felnevetett. - Csak a nőt s nem fordítva, merthogy: nem vigyázott magára! De, ha egyszer, mi szeretjük egymást! A gyerek útban. Lakás... minden megvan, akkor - tárta szét a két kezét -, miért nem házasodhatunk össze? Nem értem: gyereket akartál, a házasságkötésről viszont hallani sem akarsz? Most vagy a modernségedet fitogtatod ezzel, és ezt élvezed is, vagy...

- Ezer szállal kötődöm a családomhoz - vágott közbe Panni. - Rúgjam, dúljam fel apám békességét?

- Kész tények elé állítottad őket. Szerelmes vagy a traktorosába, és gyereket vársz tőle.

- Mind a ketten gazdagok vagyunk, jelképesen marokszám szórhatnánk az aranyat, én mégis gyémánthegyre vágyom. - Peti értetlenkedően lesett a lányra, mire az megmagyarázta: - Békességben, félelem nélkül, boldogan és vidáman élni felér egy gyémántheggyel. Haraggal hagyjam itt apámat? Teljes lesz-e a boldogságom anya nélkül? S ha nincs meg a belső békém, boldogságom lehet-e vidám?

- Nem értelek. A múltkor, emlékszel, ott nálunk, éppen te kezdeményezted a házasságról szóló beszélgetést. Emlékezz csak, ezt kérdezted: mikor esküszünk össze?

- Fecsegetem. Nem gondoltam át alaposan. Egyébként sem beszélünk meg semmit.

- Vannak, akik csak beszélnek, elmélkednek, tapasztalnak, éreznek, de sohasem haladnak...

- Rám céloztál? Igen?

- Szeretlek. Gyerekünk lesz, akinek fészek kell. Ez a fészek: a család! Normális családot, otthont akarok s nem az ablakon bemászkalni hozzád és a gyerekemhez.

Panni hangosan felnevetett. A fiatalember felrántotta a vállát.

- Maradinak tartasz? Kinevetsz? Jó, elvégre én csak egyszerű traktoros vagyok, mégis fütyülök a modern filozófiára, amely szerint a család intézménye elavult, ezért a múlté. Én nem járok egyetemre, tudományosan nem támaszthatom alá azt, amit józan paraszt szemmel látok, érzek, tudok. Szerintem, igenis jövője van a családnak, mert a család intézményének aláásása, magának az emberiségnek, a társadalomnak az aláásása. Amint senki sem mehet vissza oda, ahonét egyszer kijött, úgy a majomból lett ember sem válhat újra majomná. Hogy képzelitek el, talán, mint Hitler ideológusai: kitenyésztett fajbikák és szaporításra legalkalmasabb tehének összeengedéséből született gyermekek rajcsúrba nevelése, vagy amint a szabad szerelem nyugati hívei hirdetik: tetszik egy nő, meghágom? A gyerekekkel meg törődjön az állam, vagy aki akar? Amennyire nem életképesek ezek az eszmék, úgy az a társadalom sem lenne az, amely ezekre a tanokra épülne. - Megsimogatta a lány selymes haját. - Ne várjunk tovább! Házasodjunk össze, Panni!

- Nem magam, apám miatt vacakolok ennyit. Nem szeretném elveszíteni őket. Várjuk meg, amíg megpuhul, és... - elhallgatott.

- És? - súgta a fiatalember.

- Előbb nőkről beszéltél - fordított Panni a szón.

- Nőkről, én? - képedt el Peti.

- Arról, hogy más nő is akadt az életedben. Nem azért, mintha nem tudnám, mintha érdekelne, viszont több felől hallottam, ezért jó len-

ne, ha végre te is elmondanád: igaz-e, hogy még mindig jóban vagy Fekete Andival. Elvégre gyakran eljársz kártyázni a kultúrpresszóba.

Peti felült, és a lány felé fordult.

- Ha igaz lenne, hogy összeszűröm vele a levelet, akkor engem nem modern férfinak, hanem piszok embernek neveznének.

Panni is felült. Peti nyaka köré kulcsolta a két kezét, és ledöntötte.

- Egyébként - suttogta Panni eközben - nem érdekel a múltad, mert, amint te is megbocsátottál, úgy én sem haragszom rád Andiért. Hiszek neked, bízok benned. Szeretlek.

- És gyereket szülsz nekem.

- Tévedsz - bohón megcsípte -, én nem neked, kettőnknek szülök gyereket. Neked és nekem.

- Ezentúl mindent beszéljünk meg, Panni! A terhességről négy hónap múltán szóltál, és itt van Andi is! Ki tudja, mióta fúrja a bögyödöt, és mégsem érdeklődtél csak most.

- Egyetlen percig sem bántott. Aggódni meg főleg nem aggódtam miatta. Andi szép nő, annyira mégsem, hogy mindent összevetve versenyezhetne velem. Nem beszélve az életviteléről: mindenki megkaphatja, akinek pénze van. Abban viszont igazad van: az őszinteség nemcsak a bizalom alapja, hanem az egyenes jellem mércéje is. Az egyenes jellem pedig, tartozék, mint...

Peti a lány arcához dörzsölgette az orrát, mire az elhallgatott.

- Te máris kész ügyvéd vagy.

- Még egyet, és ezt a kérdést végleg lezárom. Modern nő vagyok. Nekem ne bujkálj, ne titkolózz, ha nem kellek, mondd meg, egyébként én is szólok, ha megunlak... Jaj, még valamit! Három gyereket akarok.

- Nem téveszted te össze a maradiságot a modernséggel? Három gyereket akarsz, mint a régi falusi asszonyok, viszont, ha nem szeretsz már, szólj, mint a filmekben a mondvacsinált modern nők. Nem érzel ellentmondást?

- Ellentmondást?

- A három gyerek végérvényesen összeköt bennünket. Szólhatok én, amit akarok, ha már három gyerek csüng a nyakamon. Ennyi gyerekekkel végleg magadhoz kötsz, másként még a gatyámat is ráfizet-

ném a gyerektartásra, és te sem szabadulhatnál, mert egy nőnek ma-napság facéron is nehéz, nem három gyerekkel. Ki venne el?

- Diplomám lesz, szép fizetést kapok, és anya is élélhet még har-minc évig.

Peti átnyalábolta. Melléje bújt, és csókolgatni kezdte.

- Se nem látunk, se nem hallunk a szerelemtől, mégis ilyen hülye-ségekről beszélgetünk. - Végigmotozta a lány bájait. - Micsoda test, milyen szép alak, s én...

Panni csiklandósan kacarászott.

- Már megint? Mondom: udvarolj előbb, és te mégis...!

- Udvaroljak, játsszak, amikor majd megveszek érted?

- Gyere akkor, csak vigyázz! - suttogta odaadón -, terhes vagyok, gyengéden!

Hangja végleg elhalt. Teljesen átadta magát röpdöső vágyainak, amely tüzelő testét felrepítette a szivárvány ezer színében ragyogó báránnyelheibe, ahol ritmikus táncot lejtett a nappal...

Éjfél is elmúlt, mire Peti újra felöltözködött, és anélkül, hogy meg-egyeztek volna a házasságkötésben -, Panni ugyanis előbb minden-áron ki szerette volna engesztelni az apját, ha ez nem megy, képes házasságon kívül szülni, többit az unokára bízni - az előszobába osontak. Peti, miközben kinyitotta az ablakot, nem azt, amelyen be-mászott, a másik oldalon, leverte egy cserép virágot.

Panni majdnem felkacagott. Alig bírta visszatartani.

- A fene tudta, mi van az ablakban! Miért nem szóltál?

Panni nem válaszolhatott. Az egyik ajtó váratlanul kicsapódott. Erős elemlámpa fény verődött az arcukba. Az ajtóban Panni apja állt. Egyik kezében elemlámpát, másikban kétsövű vadászpuskát szo-rongatott. Egy ideig megátalkodottan fürkészte őket, majd teljesen váratlanul megfordult, és a másik ajtó felé indult.

- Beszélni szeretnék veled, Peti! Gyere be a dolgozószobámba! - szólt vissza az idegességétől remegően.

Peti követte. Panni szorosan melléje húzódott, és ő is vele tartott. Lukács Róbert, az elemlámpája fényébe burkolózva, az őt követő fia-talokkal együtt, a tágas, hallszerű szobában kötött ki. Felgyújtotta a villanyt, puskáját az egyik fotelnak támasztotta, és leült.

- Ül le, te is! - Panni az ajtóban lemaradt.

- Jobban szeretek állni - felelte, mégis leült. Mozgása idegesnek és kapkodónak tűnt, ám ez csak addig tartott, amíg le nem ült. Mozdulatlan, szinte mereven bámulta a lány apját.

Lukács Róbert, hosszú vezetői múltja révén óriási rutinra tett szert, ezért könnyedén elleplezte erős felindulását, végül, mint aki meg-egyezett saját magával, hirtelen a két térdére csapott.

- Évtizedekig futballoztam. Te jelenleg is tagja vagy a nagyközségi labdarúgó csapatnak, ezért sportnyelven fejezem ki magamat. Az élet minden területén el kell érni, hogy a játékszabályokat akkor is tartsuk be, ha a bíró nem néz oda. Ezt a munkahelyemen, amint te is tudod, elvárom, a saját házamban megkövetelem. Aki ebbe a házba bejön, az ajtón közlekedjék ne az ablakon. Mi vagy te: a lányom udvarlója, vagy betörő?

- Bocsánatot kérek... Panni elvesztette a kulcsát, és...

- Kérdeztem valamit, válaszolj! - torkolta le a házigazda.

- Udvarlónál már több. Panni leendő férjeként lopóztam be, ha erre kíváncsi.

- A leendő férje, mondd te! A szüleid, mindenki ezt fújja a faluban, csak én, az állítólagos menyasszony saját apja nem tudja, holott nálunk még ma is, a rakéták korszakában is élnek a régi, szép hagyományaink. Megkérted-e már a lányom kezét?

- Ne...em - néhány pillanatig habozott, ezután lecsapott, mert minek titkolni tovább azt, amibe mindenki belebotlik. - Most, ezennel megkérem Panni kezét.

- A kezét? - Felugrott, és a fiatalember elé állt. Hangja nyugodt maradt, csak a szája széle remegett, mialatt folytatta: - Kicsikartam belőled a lánykérést, most választ vársz, csakhogy az én beleegyezésemet te nem csikarhatod ki. Velem nem kukoricázhatsz, nem vagyok a játszótársad, vagy a komád! Elordította magát. - Nem, és nem!

- Szeretjük egymást. Panni gyereket vár.

- Azt hiszed - folytatta, mit sem adva a fiatalemberre -, hogy a házasság csak abból állt s annyi, mint az, amit előbb csináltatok bent az ágyban.

Az előbb még csak fenyegetődött, most ostorheggyel csapkodott.

- Mondd, te kis hülye! Partner, egyenlő társa lehetsz te valamikor is a lányomnak? Olyan férje leszel-e, ha, egyáltalán lehetnél, de nem

lehetsz, akire felnéz, felnézhetne a lányom és csodálhatna? Nem, ő terád csak lenézhet, mert miről beszélgethetne veled egy művelt nő? Van neked önálló témád? Nincs. Neked, ebből a házasságból csak a megalázó szerep jutna.

- Nézze! - kísérelte meg a közbeszólását Peti, ám a férfi letorkolta.

- Most én tettem le a garast, hallgass!

Peti visszasüppedt a fotelba. Lukács Róbert, néhány, ideges lépésnyi sétálás után folytatta:

- No de, most tegyük félre ezt a témát! Férfiak vagyunk mind a ketten, beszéljünk ezért nyíltan! Hónapokig udvaroltál annak a kis... Kis? Az egész nagyközség kurvájának, akire pénzért mindenki ráugorhat, ha akart s akar. Azt mondod: ülj le, ő lefekszik, nemcsak neked, bárkinek, ha jól megfizetik. A mezőöri pihenőbe hordtad, találkoztunk veletek néhányszor, igaz? - Gúnyosan nézett a fiatalemberre. - Amint az arcodról leolvasom, most azt hiszed... - Legyintett. - Teszed magad, értetlenkedsz. Fekete Andiról beszélek, ha nem tudnád, de jól tudod, csak megjátsszod a hülyét...

- Először is - ugrott fel Peti - kikérem magamnak, nem vagyok hülye. Másodszor, nem hónapokig, egy-két hétig jártam vele. Harmadszor: Panni is tudja, éppen az előbb beszéltünk róla.

- Azt ne mondd, hogy az ő beleegyezésével búboztad meg útonútfélen, mert szó szerint így történt, még a földekre is kikerékpározott utánad, és alád feküdt a traktorfülkében. Az egész tsz rajtatok röhögött. - Élesen megrázta a fejét. - Nem fiam, te nem lehetsz ezek után a lányom férje! Panninak azt mondtam nemrég: azért ellenezlek, mivel traktoros vagy, a Fodor gyereket szántam neki, megkérte tőlem a kezét... Nem igaz. Az a tiszta igazság, amit most elmondtam neked. Egy, a műveletlenséged. Másik, az erkölcstelen életed, ugyanis a mai napig is abba a presszóban kártyázgatol esténként, ahol ő dolgozik. Tudod, mit mondok neked? Még a faluból is elüldözklek!

- A tsz-ben kiskirályosodhat, minden képessége, lehetősége, hatalma megvan hozzá, elvégre maga az elnök, kezében a kormány, viszont a falu nem a magáé!

Nem folytatta, csak a fejét rázta, szája szélén gunyoros mosoly bujkált.

- Holnap már jöhetsz is a munkakönyvedért! Garantálom, ebben a nagyközségben sehol sem kapsz állást! Ingázhatsz te is, mint a többi kívülállók.

- Körülbelül kétezer-ötszázan járnak el máshová dolgozni, legtöbben Pestre, én leszek a kétezer-ötszázegyedik.

- És ide, ebbe a házba, amíg élek nem teheted be a lábadat, sem az ajtón, sem az ablakon! Ha az ajtón jössz, kirúglak, ha netán megint az ablakon, lelőlek, mint egy koszos kutyát. Panni megszüli a gyereket. Nem ő lesz az első, sem az utolsó lányanya ebben a nagy faluban. Ha előbb megtudom, biztosíthatlak...

Nem folytathatta, mert Panni váratlanul belépett a szobába. Miután lemaradt tőlük az ajtóban, visszafutott a szobájába, köntöst kapott magára, és sietett vissza. A nyitott ajtó előtt ácsorgott, ezért mindent hallott.

- Ebbe nekem is lesz beleszólásom, apu!

- Most ketten beszélgettünk!

- Mindent hallottam. Ha úgy tetszik, hallgatóztam. Petinek szemére vetted Andit. A lányod becsülete miatt tetted, köszönöm. De mi ezt az ügyet, ha nem is régen, lezártuk. Elküldöd a szövetkezetből. Te vagy az elnök, ő az alkalmazottad, megteheded. Megkérte a kezemet, nemet mondtál. Mint apámnak jogod van hozzá, de kérdezem, én mi vagyok? Törzskönyvezet szarvasmarha? Erről egyébként már beszélgettünk, ezért most nem bocsátkozom ismétlésbe. Petivel összekülönböztünk az előbb, az esküvőt sürgette, én huzakodtam. Te miattad vonakodtam. Békességet akartam. Megpuhítani... Most belátom: egy percre sem várhatunk tovább! Ha a fejed tetejére állsz, akkor is, mindenféleképpen Petihez megyek feleségül, és gyereket szülök neki. Családon belül szülöm meg a gyerekeinket. Ő az apja, joga van a gyerekekéhez!

Az apja többször is szólni akart, ő ilyenkor felemelte a hangját, jelezve azzal, hogy most ő beszél.

- Kitiltottad - folytatta, most is emelt hangon s az apját utánzón -, tiéd a ház, egyébként ezt nekem is sokszor a fejemhez verted: Amíg élek itt... Enyém a ház... Itt én parancsolok...

Még tovább fokozza, ha be nem jön az anyja. Panni akaratlan elhallgatott, és megdöbbenően nézte az anyja hófehér, rémült arcát, minden ízében remegő testét.

- Ne... ne! - rimánkodott az, miközben hol a lányára, hol a férjére lesett. - Ne veszekedjetek! Éjjel van!

Panni még nézte egy ideig az anyja szívet szorongató vergődését. Erősen türtőztette magát, másként hozzárohan, és átöleli.

- Innét is kiutasíthatod - folytatta erőt véve magán -, de tudd meg, apu: eddig felnéztem rád, mintaképemnek tartottalak, ezentúl...

Az anyja, melléje lépett, és a szájára tapasztotta a tenyerét.

- Ne, ezt nem szabad, lányom!

Az apja ez alatt a fotelhoz ugrott, felkapta a fegyverét, és teljesen elvesztve önuralmát a lányára fogta.

- Menj, menjetek mind a ketten!

A felsége a fegyver csöve elé ugrott, és védekezően széttárta a két kezét.

- Ne lőj! Uralkodj magadon, Robi! - rimánkodott kétségbeesetten, majd hirtelen otthagya a helyét a férjéhez ment, és félretolta a fegyver csövét.

- Ki innét! Ki innét! - ordította eközben torkaszakadtából tovább a férje. Szája groteszken eltorzult, habzott, arca pulykavörös, már-már elszederjésedett, mint a gutaütés előtt álló emberé.

- Puska nélkül is elmegyek - válaszolta a lány, összetörten, sírásra elgömbülő szájjal. - Tudomásul veszem ordítás nélkül is, hogy Petivel együtt engem is kidobtál.

Peti, Pannihoz lépett s belekarolt.

- Gyere! - hívta. - Így gyere, amint vagy! Semmit se hozz magaddal! Mindened meglesz. Egy szál pizsamában, köntösben gyere! Én, így is szeretlek, feleségül veszlek.

Az anyja a fejét fogta.

- Mi ez, mi történik itt? Lányom, Robi...! Nyugodtan alszom, kiabálásra ébredek, és íme! - Ide-oda futkosott. - Ne... ne csináljátok ezt!

Panni elkapta az anyja kezét.

- Csak téged sajnállak, anyu! Gyere majd el hozzánk!

- Menjetek! - rivallt rá az apja -, mert...

Panni Petibe karolt, és lassan elhagyták a szobát. Lukács Róbert, a felesége hangos jajongása közben, földhöz csapta a fegyverét. Nem tört el, csak a cső része vált el a tusától. Ekkor sült ki: nem is volt megtöltve.

VII.

Lázár bácsi, Anna halála után, ünnepnaponként a Halásztanyában ebédelt. Fehérneműjét a Patyolatnál mosatta ki. Az öregek napközi otthonába is hívták, nem ment: - Akkor legalább ebédeljen ott - kérték. Ő azonban hajthatatlan maradt: - Nyolcvanhárom éves vagyok, ez igaz, ám az erőmre, egészségemre, hála Istennek, nem panaszkodhatom. Az eszem kereke is forog még... Amíg dolgozni tudok, megélek a magam erejéből is. Adják másnak! Mindezt büszkén, de nem önteltséggel jelentette ki. Oka volt rá. Legutóbb több fiatalemberrel dolgozott. Szőlő telepítése elé fordítottak földet. Délig egyenlő partnerekként haladtak, ebéd után azok ereje folyvást csappant, de estig, meg-megpihenve, ájuldozva csak kihúzták, de másnap egyikük sem folytatta, valamennyien felmondtak, holott igen magas órabérben dolgoztak.

Egymaga végezte el a munkát.

Az elmúlt napokban a temető garádját tisztogatta. Rengeteg fát hordott haza. Ezeket fűrészelte, vagdalta, aprította fel, hordta be a sufniájába. Mire megjönnek a nemszeretem napok, a sufni teljesen megtelik tüzelni való, felaprított, darabolt fával. Nemcsak a temetőből, a házaktól, meg a szőlőkből is hordott haza fát: karófákat, vastag gallyakat, mert amióta olajjal tüzeltek a kályhákban és palackos gáz mellett főztek a sparheltekben, senki sem törődött a hulladék fákkal.

Hangokat hallott, odafigyelt.

- Lázár bácsi, Lázár bácsi! - szólított valaki. Ő kidugta fejét a fáskamra ajtaján.

Jedlicska Sándor a tsz-háztáji agronómusa állt, és kiabált az udvara közepén.

- Ah, Jedlicska úr! Azonnal megyek! Addig tessék leülni az eperfa alatti kispadra!

Az agronómus azonban nem ült le, hanem az öreghez sétált.

- Mit csinál, Lázár bácsi, vagy semmi közöm hozzá?

- Hogy tetszik ilyen gondolni? - ütközött meg a jámbor öreg.

- Olyan embernek tetszik ismerni, aki nem válaszol szívesen? - Még akkor is sajnálkozott a fejével, mialatt folytatta: - A temető garádját tisztogattam minap. Legalább két kis kocsira való gallyat hordtam haza.

- Mivel?

- Talicskával.

- Vontatóval egyszerre hazahoztuk volna.

- Bírom még, hála Istennek, meg ezért nem is kellett fizetnem. Lasacskán hordtam, minden este egy-két talicskával. Egy kicsit szikadt, most melyiket felfűrészelem, melyiket feldarabolom a fejszémmel. Elég lesz vagy két télre, mert nemcsak onnét, a kertekből: Berki Janitól, Csorba Feritől, Gregor Palyától, Fodor doktor úrtól... meg ki tudja, még honnét hordtam haza. Tetszik tudni, mindenki mással fűt, ki olajjal, ki gázzal, meg a központi fűtéséknél sem bíbelődnek azzal a sok gázzal, mert manapság csak gaznak nevezik az ilyen apró fát. A régi hagyományos tűzhelyek helyét a gáztűzhelyek váltották fel, oda sem kell a gally. Valamikor - lökte fel a kalapját, vakargatta meg a feje búbját -, aranyat ért az ilyen fa, ma meg a kutyának sem kell a gally. Én még igen jól emlékszem: a hátukon hordták az asszonyok, és honnét? A Hallgatóról, meg a Csaló hegyre is felmásztak száraz gallyért, mert az erdész úr az ilyen száraz, törmelék fát megengedte szedni s összegyűjteni. Többször megpihentek, mire hazaértek. A mai fiatalok, kérem... - Az agronómusra lesett, és hirtelen elhallgatott. - Gondolom nem ezért tetszett jönni, hogy az öreges locsogásmat hallgassa?

- Szeretem, ha a régi időkről mesélnek, viszont most tényleg sietek. Egyszer majd elbeszélgetünk. Szóval azért jöttem, mert amint maga is tudja, egyre több a háztáji fajtehen. Újabban magyartarkát helyezünk ki házakhoz, ezek pedig, a szilajtartást kedvelik, tehát legelő s pásztor kell nekik.

- Hallom értékesek is.

- Egyik Zsiguli, másik Trabant árával ér fel, mindegyikért adnának egy-egy autót. Hetet helyeztünk ki eddig. Másfajta, kevésbé értékes tehen persze több van, viszont magyartarka, amint mondtam is csak hét. - Az öregre kacsintott. - Mondja, Lázár bácsi, nem vállalná el a legeltetésüket?

- Hol legeltetnék? - Azonnal megtetszett neki, csak az időt húzta, hogy legyen ideje lengésbe hozni eszének egyre lassuló lendkerekeit.

- A temetőben.

- Ott bizony akad legelő bőven. Sok az üres hely...

- Tízholdnyi.

- Több is van az.

- Mindegy, rengeteg a szabad betemetetlen terület. Egyáltalán nem értem, miért csaptak a temetőhöz olyan nagy területet.

- Mert régen arra a területre tervezték felépíteni az új templomot is.

- A pappal megbeszéltem. Majdnem ingyen adja, és ő javasolta magát is. - Bal lábát a favágó rönkre rakta. - Szerintem, nem lenne rossz bót. Reggel kicsapja legelni a teheneket, szerez egy jó pulit, aki sakkban tartja őket, itatásig semmi gond...

- Víz van. Vályú...? Igaz, a tehenek a betonkádból is megisszák a vizet, ami szintén van.

- Maga abbahagyná a sok összevissza munkát. Egyébként is öregember, nem magának való élet ez! Urasan megélne a temetőből, meg ebből. A sírokat továbbra is vállalná: rendbe tenné, meglocsolná a virágokat, ásná tovább az új sírokat..., és a többi!

- Mikortól, meddig? - szemmel láthatón egyre jobban megtetszett neki az ötlet.

- Reggeltől, délután háromig.

- Rengeteg munkát felvállaltam. Permetezést Papéknál, Janikáéknál kaszálást...

- Ezeket mind megcsinálja, három óra után, és többet nem vállal. Tehenenként havi kétszáz forintot fizetnének, illetve fizetnének a tagok. Hétszer kétszáz, egyből ezernégyszáz forint ütné a markát. Nem a legtöbb, de biztos pénz! Mellette sírt áshat, virágokat ápolhat, s a többi. Annyit keresne, mint egy tsz-tag.

- Jelenleg is keresek annyit.

Mivel az öreg még mindig gondolkozott: a fejét vakargatta, hunyorgott, az agronómus tovább győzködte.

- Három óra után szabad. Ha bírja estig... rengeteget dolgozhat. Tudja milyen hosszú idő ez nyáron? Télen havat hányhat. Manapság ezzel se törődnek, inkább fizetnek...

- Vagy tizenöt portám van, ahol évről évre én takarítom el a havat. Itt-ott fát aprítok, bort fejtünk a pincékben, miegymás...

- Ne spekuláljon, öreg! Nem akarok rosszat. Hallom, maga szereti a teheneket.

- Szeretem, meg értek is hozzájuk.

- Akkor meg üssön a markomba! Eddig, azért nem ment gyárba dolgozni, nem lépett be a tsz-be, mivel nem tud írni...

- Mindenhol alá kellene írnom a nevemet - jegyezte meg szégyellősen az öreg. - Ha máskor nem, a pénz felvételénél. Sokan csúfolnak: Vöröskatona voltál, írni meg nem tudsz? Így meg a markomba nyomják a pénzt, és kész! Meg, tessék elhinni, szüksége van a falunak rám...

- Ez nem falu, nagyközség - szólt közbe a vendége.

- Mi így nevezzük. Szóval, ki végezné el azt a sok tedd ide, tedd oda munkát, ha én nem lennék. És ez nem nyugdíjas állás, holott mapság mindenki a nyugdíj után fut...

- Itt nem kell aláírni semmit. Összeszedem, és minden hó ötödikéig egy összegben átadom magának. Bejelentjük az Sztk-ába is, Gilt? No, nyújtsa a kezét!

Az öreg lassú mozdulatokkal nyújtotta oda a kezét.

- Tudtam én - csapott az a markába -, hogy maga lesz az én emberem!

- Amit már elvállaltam azt rendbe teszem. Ezután pedig csak a törzshelyeket tartom meg, azokat, akik évektől számítanak rám.

- Jöjjön, iszunk rá valamit, és útközben megbeszéljük a részleteket. Elindultak.

- Ne tessék félni, jó kezekben lesznek a tehenek - magyarázta útközben az öreg.

- Mindenki ismeri, rendes, megbízható embernek tartják.

- Majdnem a tehenek, meg a lovak között nőtem fel az istállókban. Még a gyógyításukhoz is értek egy kicsinykét.

- Ezt bízuk az állatorvosra.

- Ha valami kisebb bajuk akadna, ha sürgős...

- Meglátja, nem csinált rossz bótót. - Közelebb hajolt az öreghez. - Most elmondok mindent. Maga figyel, és megjegyzi!

Így is történt. Az egész utat végigbeszélgették...

Lázár bácsi, rá harmadnapra hajtott ki először. Hét tehenel indult, ám alig ért a következő utcába, máris megszólították:

- Kihajtottál?

- Ki.

- Nem legeltetnéd az én tehenemet is? Az agronómus említette tegnap: vegyelek rá, ha tudlak.

- Nézd, Béla: ahol elfér hét, ott a nyolcadiknak...

- Nekem két tehenem van - vágott közbe az.

- Akkor nem nyolcan, kilencen lesznek.

Az öreg vállán gumírozott esőköpeny hevert, egyik kezében kis balyut, másikban meg telkesostort szorongatott. Hogy honnét szerezte ezt az ostort, senki sem tudta. Arca ünnepélyessé vált, lépése méltóságteljesnek és erősen kimértnek hatott. Gond, felelősség van a vállán. Rettentően nagy értéket bízta rá, ezért nemcsak a tanácselnök meg a pap, ő is valaki a faluban. Sokan megbámulták. Kiálltak a kapuba, útszélekre, hogy minél jobban lássák. Néhány sündörgő gyerek is melléje csapódott, és könyörgött, hogy pattinthatson az ostorával. Az öregek nosztalgikusan, csillogó szemekkel idézték gyermekkorukat, mert az óta nincs csordás Betegházán. A fiatalok pedig, megbámulták, mint az új, márkás kocsit... Mire a temető hátsó kapujához ért, már tizenegy tehenet hajtott, ugyanis közben újabb két tehenet rásóztak, de holnapra tizenöt tehene lesz, mert többen is megszólították. Így:

- Hallom, te lettél az új csordás - örvendezett Lénárt Laci. Neki egy tehene volt, egyébként állatgondozó a tsz-ben.

- Csordás a fenét. Csak pásztor. - Megállt. - Tán, te is ki szeretnéd verni a tehened?

- Ha vállalnád.

- Holnap ilyenkor hajtsd ki ide az árok szélére, a többihez csapom.

- Mennyiért vállalod?

- Mint a többit.

- Havi kétszázért ?

- Ha tudod, minek kérdezed?

- Az agronómusunk említette.

- Beszéld meg vele rendesen, mert amíg ő nem egyezik bele, én több tehenet nem hajthatok ki. Így rendelkezett.

- Szerzek még két tehenet, viszont akkor az enyémet vállald el olcsóbban! Valamikor is így szokták, aki kommandált, az kedvezményt kapott.

- Mondom: beszéld meg az agronómussal, és tégy úgy, amint mondtam. Egy százasért nem alkuszom. Maradjon a tiéd, ha sajnálsz tőlem!

Mert Lázár bácsi tényleg nem filléreskedett. Az akkori viszonyokhoz képest, szegény ember, nem ereszkedett le az alkudozás megalázó mélységéig. Ha dolgozott valahol, sohasem ő mondta meg, hogy mennyit fizessenek a munkájáért, mindenki annyit adott neki, amennyit akart. Ha valaki nagyon kitolt vele, legfeljebb nem ment el még egyszer dolgozni hozzá...

Egy puli, még az elmúlt esztendőben hozzászegődött a temetőben. Megetette, mire az nem tágitott többé a temetőből. Kutyaólat csinált neki deszkából, az egyik nagy, hátsó gesztenyefa alatt állította fel. Rendszerint a kapuban várta, mert mindennap vitt neki ennivalót, és hazafelé vissza is kísérte a kapuig, de tovább nem ment. Régi gazdája, valamelyik gonosz ember, kiverte otthonról, a halottak befogadták, ő hűséges maradt hozzájuk. Nagyon értelmes jószág volt. Mindent tudott csak beszélni nem... Ezért nem kellett kutyáról gondoskodnia. Az új feladatát is hamar megtanulta. A temető parlagon álló részén, óriási füves terület állt a tehenek rendelkezésére. Lázár bácsi mindennap másik helyen legeltetett, amely részt spárgával kerítette le. Egy egész gombolyagot vett a boltban erre a célra. Úgy nézett ki, mintha villanypásztor vigyázna az állatokra, csak hogy az áramot a Bodri pótolta, aki szünet nélkül a spárga mellett sétált, vagy feküdt, de ha valamelyik tehén a spárga felé közeledett azonnal odarohant, és visszaűzte a többiek közé. Lázár bácsi néha sokáig elnézte: - Hogyan lakozhat egy ilyen kicsike állatban ennyi ész, hűség, és mitől okos? Még büszke is, hogy segíthet, mert amióta kihajtottam, a tartása, a járása is másabb: büszkébbé, kecsesebbé és harciasabbá változott. A világért sem tágitott a helyéről. Ha esik az eső, akkor sem megy odébb a spárgától, esetleg behúzódik a legközelebbi fa alá. Óra pontossággal jelzi, hogy mikor kell itatniuk.

De nemcsak a Bodrié, Lázár bácsi élete is megváltozott attól a naptól kezdve, amióta először kihajtotta a teheneket. Nem róttá többé a falut. Neve, rangja lett: a csordás! Reggel pontosan hét órakor hajtotta ki a teheneket, és délután három óráig állandóan a temetőben tartózkodott. Először ellátta az állatokat, azután, ha akadt halott, a markába köpött és neki kezdett a sírásásnak. Ha nem, a felvállalt sírokat gondozta: gyomlált, kapált, kitisztogatta a sírok környékét, szükség esetén locsolt. Ha nem akadt munkája, a sírok között, odébb, a kihasználatlan területeken kaszált, megforgatta a száraz fűvet. Több kocsira való szénát eladott. Más munkát nem vállalt, viszont a legrégebbi ismerőseihez, korábbi állandó munkaadóihoz: mint Fodor doktorhoz parkot gondozni, Gregusékhöz permetezni, kapálni, Békéikhez kitakarítani a disznóólakat, Kozmáékhoz, hol ezt, hol azt csinálni... eljárt. Estéit a kultúrpresszóban töltött el. A kuglizókat nézte, olykor-olykor maga is beszállt közéjük, az ultizóknál kibicelt, mert sohasem kártyázott, vagy egyszerűen a megszokott helyén ücsörgött...

A nap verőfényesen sütött. A bokrok tespedten pihegtek az óriási hőségben. A tücskök sokszínű zenekara csak szólót játszott, a madarak az óriási fák terebélyes koronái között lapultak. Csak a lepkék röpködtek, ventilátorokká vedlett szárnyaikkal hűtve le maguk körül a levegőt. Fent az ég alján repülőgép zúgott. A tehenek a fák árnykaiba húzódtak, és sorban leheveredtek. Lázár bácsi a megszokott fája tövében ült. Bodri melléje sompolygott, és lehevert a lábához.

Egy ideig a kutyát nézte.

- Már csak két nap van hátra Bodri, és itthon lesz Tomi - lelkendezett öreges motyogása közepette. A kutya kihegyezte a fülét, és seperni kezdte farkával a földet. - Megismered-e? Meg hát! Tomi okos gyerek, orvos is lehet.

Feljebb húzódott, és közelebb hajolt a kutyához.

- A múltkor szemrehányást tett nekem. Hogy lehet így élni? Hol itt, hol ott dolgozni? Mert tudod, Bodri, én akkoriban még több helyen dolgoztam. Én, mondta, nem csinálnám ezt! Hencegett, a fejét rázta, mint a kiscsikó. Nagy ember leszek, kalóz vagy cowboy. Nevettem. Olyan nincs, csak a mesékben. Nyolcvanhárom éves vagyok. Sok mindent megéltem, évekig katonáskodtam, de kalózt, meg comboyt

még én sem láttam. Akkor - erősködött a kis hencegő - feltaláló. És mit találsz fel? Nevettem, mert olyan jókat nevetek rajta, hogy no! Aszondja: valamit...

Elhallgatott. A földet kaparásztta a körmével, majd lejjebb húzta a kalapját, ugyanis teljesen elvakította egy, aombok közül beszűrődő fénycsíkocsksa.

- Ő lehet. Legyen is! - Hangja lehalkult, szomorúvá változott. - Bár én is tanulhattam volna! Sohasem vágytam feljebb, viszont egy szakmát... Mindegy mit: suszter, kőműves, kovács, ács, csak icike-picike szakmám lenne. Milyen szép csizmákat, házakat, vaskerítéseket csináltam volna, mindegy mit: valamit! Sokat elgondolom: az én házam tűzfalán, egy kicsinyke táblán: RJ monogram szerepel. Ruzsáki János, a valamikori kőműves nevének kezdő betűi, aki az akkori Bóbás-féle présházát építette. Senki sem emlékszik már rá, én sem ismertem, csak hallottam róla. Mikor? Mikor is, no! Valamikor süldő gyerekkoromban. Régen, nagyon régen, mert az élet, látod Bodri, most voltam gyerek, és itt van, már a nyolcvannegyediket taposom. És ki vagyok én? Senki. Még egy csizmát sem fejeltem, talpaltam meg, se házat nem építettem, se nem patkoltam lovat... Ki emlékszik majd énrám?

A nap tovább haladt égi, jól kitaposott útján. Már nem sütött a szemébe, kalapját visszalökte a helyére.

- Cselédként kezdtem. Se apám, se anyám. Annak is örültem, hogy megtettek kisbéresnek. Nem kellett a munkás, napszám se akadt, de nem ám! Bezzeg most, minden dosztig, ha tíz kezem lenne, sem győzném.

Fészkelődött.

- Na persze voltam én katona, sőt vöröskatona is. Még Kun Béla is leparolázott velem, holott őt nagyon nagy embernek tartották, vezérnek, királynak, nem tudom már. Mondják, holott éppen olyan nyúzott ürge volt, mint mi.

A fűbe markolt, kitépett egy csomót, és szétszórta.

- Leverték bennünket. Üldöztek, köröztek, mint egy gyilkost, holott az én kezemhez nem tapadt civil vér. A többiek átszöktek a csehekhez, én maradtam. Össze is törtek istenigazából. Politika, holott én azt sem tudtam, máig se tudom, mi az? - Egyik fogamat, ha nem is

verték de kicsorbították. Ezt ni! - Megmutatta. A kutya megint a farkát csóválta. - Voltam kisbíró is, talán máig is Kovacsik mellett dolgozhatnék, ha tanulok, elvégzem a nyolc osztályt a dolgozók iskolájában. Na, jó csordás is jobb, mint a semmi, azért mégsem mesterség ez. Csordás mindenki lehet, de suszter nem!

Közelebb hajolt a kutyájához.

- Jegyezd meg, Bodri - mutatott rá az ujjával -, Polonyi Lázár a cseléd, a szolga, a kiszolgált katona, a kisbíró, most ugyan csak csordás, ám szabad ember. Ez is valami, nem? - A kutyájára kacsintott. Az megijedt, hátrált, mire ő feltérdelt, és magához húzta. - Nem téged fenyegetlek, ne félj! - Megsimogatta. - Bántottalak én egyszer is? Nem. Nahát! Szóval, hívtak engem a tsz-be is. Megtesznek mezőőrnek, nem mentem. Sehová se mentem. Látod, most is, a legnagyobb dologidőben, csak heverek, és téged simogatlak.

A nap perzselt. A fák levelei lekonyultan kókadoztak a tikkasztó melegben. Csend honolt a környéken, a szöcskék mind elhallgattak. Madár sem szólt, csak a halottak néma békessége lebegett a távoli sírok fölött.

VIII.

Betegházán az utóbbi években ismét divatba jött a „nagylagzi”. Egy-egy esküvőre, három-négyszázan is összejöttek, és akadt ház, ahol két-három napig eltartott a vigalom. Ezeken a helyeken a menyasszonytánc két új autót „ért”, többet, mint amennyibe az egész lagzi került, csakhogy azt a szülők állták, a menyasszonytáncból befolyt pénz pedig, tisztán a fiatalokat illette.

Lukács Panni hallani sem akart a „nagylagziról”. Azt, hogy a családja, a rokonsága nem lesz jelen, mindnyájan tudták. Peti szülei, éppen ezért erőltették a „nagylagzit”. Majd ők megmutatják a tsz-elnöknek! - hajtogatták. - A fél falu rokonuk, ezért a „nászuk” pereputtya nélkül is összejönnek vagy kétszázan...

Az ilyen nagy esküvőkön általában két zenekar játszott. Egy a fiataloknak: jazz-zenekar, és külön cigánybanda a középkorúaknak és az idősebbeknek. A nászmenetet viszont az önkéntes tűzoltók rezesbandája kísérte a tanácsházára és a templomba.

Panniek autóval érkeztek a tanácsháza elé. Csak a legszűkebb család tagjai kísérték el őket, mégis, mire kiszálltak a szépen feldíszített Zsigulijukból, legalább százan várakoztak rájuk a főbejárat környékén. Rokonok és sima kíváncsiskodók, elvégre nem kevesebb, mint a nagy hírű tsz-elnök egyetlen s ügyvédnek készülő lánya a menyasszony, ráadásul terhes, és az apja kitagadta a gazdag, de csupán traktoros végzettségű vőlegénye miatt.

Panni szép, fehér kosztümöt, fején széles karimájú, elegáns kék virágos kalapot, azon kis fátylat viselt. Nagyon jól állt hosszúkás, szép, finom ívelésű arcához. Kosztüme divatosan lezser ujjá a könyökéig ért. Hosszú szárú kesztyűje finom fehér csipkéből készült. Mégis: menyasszonyi csokor nincs! - ez ötlött legelőször a kíváncsiskodók szemébe. Kozma Peti sötétkéék öltönyt viselt, és a hagyományos helyett, sokaknak feltűnő, már-már megbotránkoztató csokornyakkenődöt kötött.

Nagyon elegánsak voltak, és szépek.

Lázár bácsi ma kivételesen korábban haza engedte a teheneket, mert Kozmáék, jó előre a lelkére kötötték: már délben legyen náluk! Vágjon össze fát, és segítsen tüzelni az üstök alatt! Természetesen neki kellett emelgetnie a kondérokat is. Mert a lagzit végül is otthon a háznál tartották meg, úgy, amint a szülők eredetileg eltervezték. Pannival szemben Peti szülei így érveltek: Amellett, hogy egyetlen gyerekünk, nagyon nagy a rokonságunk, akik minden egyes esküvőre meghívtak bennünket. Mi mikor viszonozzuk, ha nem most? A vita ezután, mert Panni, ezen érvek előtt csak meghajolt, már csak a lagzi helyszíne körül forgott. Panni, ugyanis a helyi Halásztanyában akarta a vacsorát, mire a szülők megint fellázadtak: Hogyisne, hogy kibeszéljenek bennünket! Nem akárkik vagyunk, és a te apád is valaki! Ezután terjedelmes listát raktak eléje. Ennyi és ennyi személyre, ennyibe és ennyibe kerülne. Itthon viszont ennyivel és ennyivel olcsóbban megússzuk és tartalmasabb is lesz. Mi álljuk a cekket! Végül is, ez az utóbbi mondat törte meg...

Lázár bácsi fehér kötényben serénykedett az asszonyok körül. Nem is maradt megállása, mert mindig találtak a részére valami elfoglaltságot. Most ez, most az, meg amaz kellene. Csinálja, tegye, vigye...!

Az esküvő előtt a tanácsházára küldték. Nagy kosarat nyomtak a kezébe, amit telis-tele tömtek virágszirmokkal: Szórja el szépen egyenletesen a szőnyegre! - utasították. A házasságkötő terem a tanácsháza emeletén kapott helyet. A bejárati ajtótól fel, széles szőnyeget terítettek le, amely egészen a gyönyörű terem ajtajáig vezetett. Erre kellett a virágszirmokat szórnia. A szőnyeg két oldalára, valamelyik rokon asszony már előzőleg virágokat rakott.

Alighogy végzett, nem küldték korán, nehogy összetapossák, mire a fiatal pár odaér, máris begördült a fiatalokat szállító díszes kocsí. Ő szépen kiosont, és beállt a bábéskodók közé.

- Lázár bácsi! - élcelődött vele valaki tréfásan. - Tegye le a kosarat a kezéből! Akkor legalább azt hiszik, hogy maga a menyasszony. Olyan a fehér köténye, mint...

Nem várta meg, amíg befejezi. Elszégyellte magát, és gyorsan odébb ment. A tanácsháza előtt, szép nagy park terült el. Egyik távolabbi bokor mellé húzódott, és gyorsan levette magáról a fehér kötenyt. Beledugta az üres kosarába, s benyomta a bokor tövébe. A

mellette lévő padon söröspoharát szorongató nő ült, benne valamiféle zavaros folyadék gőzölgött. A korsó tetejét vizes ronggyal fedte le, valósággal füstölt. Jobban megnézte: A szép Fekete Andit, a kultúrpresszó hírhedt pincérnőjét ismerte fel.

- Te? - kérdezte elámulva.

- Pszt! - Még az ujját is a szájához szorította, hogy pisszegésének nagyobb nyomatékot adjon.

- Mi az..., ott a kezében? - érdeklődött suttogóra csorbítva a hangját Lázár bácsi.

A szép nő habozott.

- Káposztalé. - Erőltetetten felnevetett. - Nagyon szeretem, most kaptam. Közben látom a tömeget, és ha már errefelé járok, gondoltam megnézem a menyasszonyt.

Savanyú káposztalé augusztusban? És miért gőzölgő? - ütött szeget az öreg fejébe. Előzőleg is gyanakodott, most kétségen felül gyanút fogott. Andi egyszer, azon a bizonyos estén a kultúrpresszóban, a füle hallatára megfenyegette Petit. Csak nem készül valami csúfságra? Hallott már ilyet, meg ebben a faluban is történt miegymás. A szerelem és a féltékenység édestestvérek, de a féltékenység egymagában sem jó tanácsadó.

Lázár bácsi tovább ment, de nem állt vissza az előbbi helyére, holott nagyon jó helyet talált, biztosan látna mindent, ha az egyik fának dől. De nem! Úgy helyezkedett el, hogy állandóan szemmel tarthassa Andit.

Miután a fiatalok kiszálltak, jól gyanította az öreg, Andi azonnal felállt. Ledobta söröspohara tetejéről a rongyot, és egyenesen a fiatal pár felé sietett. Nem messzire álltak, egyetlen bokor választotta el őket, ezért nagyon hamar odaért. Panni a ruháját igazgatta, Peti az anyjának segített kiszállni az autóból. Egyik kezével az ajtót fogta, másikkal az anyjába karolt. Lázár bácsi mihelyt meglátta a feléjük tartó nőt, gyorsan előlépett a takarásból. Andi nem számított rá, ezért egy pillanatra megtorpant. Félrelökte az öreget s tovább törtetett. Igen ám, csakhog y Lázár bácsi nem engedett, utána lépett s kihasználva helyzeti előnyét, megkerülte az előtte állókat, és váratlanul elállta Andi útját.

- Ne csinálj csúfságot! - sziszegte lebeszélőn. - A házasság szent dolog!

- Engedjen! - rikoltotta az magából kikelten. Úgy nézett ki, mint egy fúria. Sokan felfigyeltek rá, egyesek közelebb léptek. Andi megint félretolta az öreget, és mindenre elszántan tovább, egyenesen Peti irányába sietett. Lázár bácsi utána. Az utolsó pillanatban kapta el a ruháját, csak hogy addigra a sósav egy része már kiloccsant. Ha Lázár bácsi nincs s az ő közbeavatkozása miatt, nem törik meg a szépasszony lendülete, a tömény sósav pontosan Peti arcára loccsan. Így csak néhány csepp érte a ruháját, többi az autójukra fröccsent. Andi földhöz csapta a korsóját. Nem törött el csak egy nagyot kop-pant.

Mindez pillanatok alatt zajlott le. Mire a nézők feleszméltek, ennek a nem mindennapi eseménynek a döbbenetéből, Andi eltűnt. Néhá-nyan utána vetették magukat: rendőr... rendőr, fogják meg! - felkiál-tással, ő azonban mindenkinél gyorsabbnak bizonyult. Mire utolérték volna, a nem messzire álló nyitott ajtajú autójába vetette magát, és elhajtott.

A tömeg felbolydult. Sokan állták körül az ifjú párt, ezért botrány nemcsak búzlott, hanem robbant is. A nyüzsgést Panni lélekjelenléte csillapította le.

- Nem a legjobb ómen - szólt a közelében állókra -, viszont mi csak megesküszünk! - Nevetve tört utat magának. A majdnem elalélt vő-legényét, úgy kellett maga után vonszolnia...

Az anyakönyvvezető az emeleti ablakból nézte végig a szörnyű je-letet. Látva a menyasszony talpraesettségét, az asztalához rohant és bekapcsolta a magnetofont, mire a hangszórók, lent a bejáratú ajtó felett bömbölni kezdték a nászindulót.

Lázár bácsival senki sem törődött. Igaz, ő nem állt vissza a helyére, előhúzta előbbi kosarát a bokorból, és elindult vissza Kozmáékhoz. A hír megelőzte, mert a hír nagyon könnyen rebben: Madarak ciripe-lik és elpotyogtatják, mint a magokat, amelyek sorban kikelnek... Otthon az asszonyok hangos csiviteléssel fogadták. Mindenki tőle akarta hallani a történeteket. Mire elmondta, mások érkeztek, és neki előlről kellett elkezdenie...

A fiatalok és az őket elkísérő csekélyke násznép leforrázva érkezett vissza. Itt is Panni bizonyult a legkedélyesebbnek. Vidámsága azonban most nem ragadt át a többiekre. Ráadásul nemsokára megjelentek a rendőrök is, ám Peti kérésére a jegyzőkönyvezés és a kihallgatás egyelőre elmaradt. Egyedül Lázár bácsit faggatták ki.

Ami nem sikerült Panninak azt hamarosan megtette az ital. A történetek miatti ború lassan elült, és kezdetét vette a mulatság...

Lázár bácsi végig dolgozott. Az udvaron sátor alatt főztek. Fát hordott, és tüzelt. Az egyik üstben állandóan forrt a víz. Szüntelenül fogyasztották, amit az öreg állandóan feltöltött, a hátsó udvari csapról hordta oda a vizet.

A nagy lakás alatti pincét, eredetileg garázként használták, mostanra szépen átrendezték. Itt kaptak helyet a fiatalok. Fent a lakásban a középkorúakat és az öregeket helyezték el. Mindenki elfért, és a két zenekar sem zavarta egymást. A menyasszonytánc, tekintettel Panni állapotára elmaradt. Máshol is előfordult ilyen. A násznagy, a többiek derűjének közepette hatalmas káposztáskosarat rakott a terem közepére, a táncolók abba dobálták be a menyasszonynak szánt összeget. Amikor valaki pénzt dobott a kosárba: enyém a menyasszony felkiáltással a zenekar tust húzott. Ugyanez történt lent a fiataloknál is.

Lázár bácsi nemcsak a konyhában segítkezett, hanem az ételek felszolgálásában is. Tálcán hordta fel az előszobába, vagy le a gádorba, ahonnét az asszonyok vitték tovább, be a vendégek asztalaira. Máskor az üres edényeket és az asztalokról leszedett tányérokat, evőeszközöket, tálakat vitte vissza a konyhasátorba.

Tíz óra tájban kellemes meglepetés érte. Váratlanul beállított Tomi.

- Hát te? - ámuldozott az öreg. Megcsókolta, és megsimogatta a fejét.

- Otthon vártam nagyapát - már csak így hívta -, eluntam magam, és átjöttem.

- Holnapra vártalak, de jól tetted, hogy előbb hazajöttél.

- Holnap is jöhettem volna. Nem tudtam, hogy nagyapa itt segítkezik.

- Jól van, no! Isten hozott. Ül le! Nézd csak, a sarokban üres az asztal! Oda... - mutatta. - Éhes vagy?

- Hát! - húzogatta a vállát, mialatt félreült. Nem a sarokba, az egyik távolabbi asztalhoz.

Lázár bácsi közben tovább sietett. Nem nyugodhatott, állandóan az ő nevét kiabálták.

- Igenis! - jelentkezett katonásan, és máris rohant az edényekért.

Visszafelé több tányéron, különféle ételeket hozott Tominak, holott addigra az asszonyok levest és húst tálaltak a kis árvának...

Mire végzett pirkadt. Mégsem engedik el, ha Tomi nincs. Így is úgy beszéltek meg, hogy csak addig marad otthon, amíg Tomit lefekteti, és ő is szundít egyet, legkésőbb délre visszajön. Ezt megelőzőn az asszonyok elmosogattak, alig győzte hordani nekik a forró vizet. Eközben segített az asztalokat kihordani, hogy nagyobb hely jusson a táncolóknak...

Mialatt hazafelé ballagtak, újra meg újra megsimogatta a kisfiú fejét.

- Jól laktál, Tomikám?

- Rengeteg húst megettem, majd kipukkadok.

- Egészségedre. Csontos húst is ettél, mert azt a legjobb, leszopogatni...

- Minek szopogassam a csontot, ha egyszer húst is ehetek? Egész tál kirántott csirkét raktak eléem.

- A sült hús is nagyon finom volt, viszont én csak a csontosat szereztem. Néha fél óráig is elszopogatom, noha valamennyi fogam megvan.

- Nagyapa, maga mindig szolga lesz?

- Nem vagyok én szolga. Miért mondod ezt nekem?

- Mert magának mindenki parancsolt. Mindenki a maga nevét kiabálta, - utánozta: - Lázár bácsi, Lázár bácsi! Most ezt vigye el, most ide jöjjön, most amoda fusson, gyorsan! Nem ég a tűz, nem forró a víz. Hol a hagyma? Krumpli kellene, fusson! És maga csak futott, megállás nélkül futkosott, dolgozott. Hát nem az a szolga, akinek mindig csak parancsolnak?

- Ha valaki én tudom, ki a szolga, kisfiam. - A fejét törte, hogy miként magyarázza meg. Nem talált ki semmit, ezért mást gondolt: - Most szegény vagyok, de egyszer gazdag ember leszek, majd meglátod! Neked is lesz pénz, mert adok.

- Nem kell intézetben laknom? - villanyozódott fel a kisfiú.

- Aranyat találok, sok aranyat.

- Aranyat és sokat. Hol?

- Egyszer kiástam egy különös koponyát - súgva, sokat sejtetőn folytatta: - Tudod kié volt? A török basáé. Ahol pedig török basa fej akad, hallottam, ott aranynak és gyémántnak is lennie kell, igaz? Én csak hallottam, de te biztosan olvastál is róla.

Tomi élénken rábólintott.

- Egyszer - folytatta az öreg -, még legénykoromban Végh Pista, te nem ismerted, hogyan is ismerhetted volna, amikor nagyon régen meghalt, aranydrótot talált. Az összes fogát bearanyoztatta, és rengeteg mindent vásárolt magának. Házat, földet, mindent. Egyik napról a másikra meggazdagodott.

- Az nagyon régen lehetett, de hát manapság is megeshetik. S mi lett a vagyónával?

- A házat szétlőtték a második világháborúban. Annak helyén épült fel a mai tanácsháza.

- Mikor találja meg nagyapa azt a sok aranyat?

- Amikor akarom. Legkésőbb, ha az új parcellában temetünk, amikor megnyitjuk az újabb temetkezési helyeket. Ha most felásnám, magamra csődíteném a népeket, és rám szállna a hatóság is. Be kellene szolgáltatnom az egészet.

- Jól megjegyezte a helyét?

- Persze. Egyébként is úgy ismerem a temetőt, mint a tenyeremet.

Tomi annyira felvillanyozódott, hogy valósággal ugrált örömeiben. Gyerekes fantáziája élénk motoszkálásba kezdett. Mesebeli világ tárult felajzott képzeletének vetítővásznára, olyan, amelyről nem régen olvasott és olyané is, amelyeket sohasem olvasott és sohasem hallott, csupán a most kitárulkozó fantáziájában létezett.

- Mit veszünk a pénzen? - kíváncsiskodott némi hallgatás után a kisfiú.

- Te mit vennél?

- Autót, házat...

- Szép nagy kerttel és bent a falu közepén, én dolgoznám meg.

- Bemehetnék a városba, esetleg fel Pestre.

- Ahhoz én már öreg vagyok, kisfiam! A fát zsenge korában kell átültetni, másként nem fakad meg. Elszárad.

- Csináltathatnánk sírkövet, meg kriptát. Oda vinnénk át anyut, és oda temetnénk nagyapát, meg engem, állandóan együtt lehetnénk mind a hárman...

Lefekvés után is folytatták a beszélgetést, egészen addig, amíg Tomit karjaiba nem kapta saját képzelgősségének tarka tündérkéje és fel nem repítette az aranszegélyű mesevilágba.

Már Lázár bácsi is aludt, amikor valaki megkopogtatta az ablakot. Azonnal felriadt, de nem ugrott ki az ágyából, hallgatózott. Miután ismét megkoccant az ablaküvege, felült. Kitörölte szeméből az álom maradék morzsáit, és felkelt.

- Ki az? - kérdezte az ablaknál, miután félrehúzta az elsötétítő függönyöcskét.

- Fekete Andi vagyok. Engedjen be!

Az öreg az ajtóhoz sietett, és kinyitotta.

Erősen pirkadt. Az árnyékok sejtelmes mozgással ébredtek a ke-
rítés tövében. Az öreg eperfa mély nyújtózkodással szagolt bele a reggeli csendbe.

- Mit akarsz, már megint? Nem volt elég, amit tettél? - vont a kérdő-
re a bűnös nőt.

Andi szemei beestek, arca megnyúlt és erősen kifakult.

- Felkeresték már a rendőrök? Ha igen, úgy mondott el nekik min-
dent, amint történt?

- Jól tudod te is: nem kenyerem a hazudozás.

Az egyébként igen szép nőnek csak a haja, meg az alakja maradt
összetörten is szép. Az ajtófélfának dőlt. Domborulatai kihegyeződ-
tek: ez a nő még rendes férfit is kapna -, gondolta -, mégis olyan
szemmel nézte, mint a beteg tehenet.

- Ezért vertél fel? - kelt ki magából, szokása szerint, álmosan, fá-
radtan is szelíden.

- Petit nem érte el a sósav?

- A ruhájára fröccsent egy kevéske, azonnal átlyukasztotta. Ha vé-
letlenül az arcát éri vége.

- Brr! Ne is mondja tovább!

- Miért tetted, mert jó összeboronált benneteket a sorsotok, ám ez a módszer nem jó megoldás, Andi!

- Mert szeretem, és azt ígérte, hogy feleségül vesz. Közben látta, hiszen ott volt, mást vett feleségül. Nem is hiszi mennyire hűséges asszonya lettem volna. Sohasem szerettem még férfit, noha sokkal összeszűrtem a levelet, csak őt.

Elkapta az öregember kezét.

- Nézzen meg jól. Most ugyan ki vagyok borulva, egy percre sem aludtam az éjjel, végig bujkáltam, se más, semmi az arcomon, de még így is szebb vagyok Panninál. Csak ő ügyesebb volt, előbb felizéltette magát, gyereket szül, holott nekem is lett volna erre lehetőségem, és még engem neveznek nagy... Tudja minek?

- Akármint is van, Panni ügyvéd lesz.

- Az én szakmámmal manapság kétszer, ha nem háromszor többet lehet keresni. És Peti micsoda? Egyszerű traktoros. Tíz év se kell és kikészül a gyomra.

Nem folytatta, csak a szája szélét harapdálta tovább.

- Az a lényeg - folytatta valamivel később -, hogy... Szóval meg akartam köszönni, mert ha maga nincs vége! Panni dobja, de én úgyis elfogadtam volna. Köszönöm szépen. - Megfordult, és eltűnt a most éledező fényesség apró sugaraiba burkolózva.

IX.

Lázár bácsi az utolsó tehenet is elengedte, mire a falut felverte a hír. A tyúkok kotkodálták, a kakasok kukorékolták, a szarkák cserregtek, a disznók rőfögték...

- Lebukott a tanácselnök. - Nem az ismert nőügye, más készítette ki. Sikkasztott. A tanács pénzén festette ki a lakását. A most épülő nyaralójához különféle tanácsai anyagot: bontott téglát, gerendákat, rengeteg deszkát, vadonatúj cserepeket tulajdonított el, meg ki tudja mik terhelték még a lelkét...

- Ki jelenthette fel? - kérdezgették az emberek egymástól, mert tudni mindenki tudta a faluban, hogy mit, miket művel.

- Nánási, a gyámügyes. Régen tudott Kovacsik fekete ügyeiről, miért éppen most köpött, senki sem tudja. A népi ellenőrzésnél tett bejelentést.

- És a galambvár? - kiáltott át valaki a másik oldalról.

- Az is rajta van a listán.

- Mert én láttam. Micsoda épület! Mint az elvarázsolt kastély a budapesti ligetben. Dekoratív lemezek, központi fűtés, folyó ivóvíz... a galambjainak. Mindent tanácsai pénzből fedezett, persze feketén.

- És a kisiparosok, akiktől pénzt fogadott el? - ezt egy asszony jegyezte meg ugyancsak a túloldáról, átkiabálva.

- Ica néni! - tromfolta le a szomszédja. - Csak olyat állítson, amiért helyt is tud állni!

- Új iparendélyt pénzért, adókedvezményt feketemunkáért - erősködött tovább az előbbi asszony.

- Honnét tudja?

- Mert nekem is van iparom. Nemrégén váltottam ki, és a férjem is dolgozott nála ingyen - vágta rá éllel, és továbbment.

Víghné Piroska Ilona szemfelszedő és kötő kisiparos, tényleg nemrégén kapott iparendélyt, a férje pedig régen asztalos kisiparos volt.

- Már fel is függesztették - hallotta odébb az öreg, mert közben tovább ballagott. Nem érdekelte az ügy. Egy-egy helyen megállt, az il-

ledelem kedvéért meghallgatta a beszélőket, ezután továbbballagott. Mire beért a falu közepére, a hír kövére dagadt, mindenki ezzel foglalkozott. Csámcsogták, nyalogatták, mint a savanyúcukrot. Lázár bácsi jól ismerte a tanácselnököt. Ő rakta ki a kisbíróaságból, ennek ellenére nem haragudott rá, gyakran eljárt hozzá dolgozni. Azt a bizonyos hírhedt galambházat is ő tisztogatta, ásott, kapált a kertjében...

Meg-megcsóválgatta a fejét: Nyugdíj előtt, és egyébként is, hozzányúlni a máséhoz!

Az új ABC-bolt előtt, az előbbi eseményhez újabb, szomorú hírt toldottak:

- Dr. Fodor Andor öngyilkos lett. Megmérgezte magát. Csík doktor, a másik nyugdíjas orvos, Fodor doktor legjobb barátja talált rá. Állítólag elsírta magát...

Lázár bácsi a bolt falának dőlt. Nagyon leverte a hír. Fodor doktort gyerekkorától ismerte, és szerette. Nála és Kozmáéknál dolgozott a legszívesebben... Az elmúlásról medítált éppen, amikor valaki a nevén szólította, és ő akaratlanul felriadt gondolatainak fekete szegélyes merengéséből. Fenyvesi Dodó biciklivel érkezett. Nem szállt le, egyik lábával támaszkodott, mialatt beszélt:

- Disznókat adok le. Segítség kellene a felrakodáshoz. Reggel ötre jön az átvevő teherautóval.

Az öreg megvakargatta a nyakát.

- Ami azt illeti elmehetek - felelte elgondolkozón -, lényeg, hogy hétre végezzek, mert akkor hajtom ki a teheneket. - Maga elé motyogta, majdnem könnyezett. - Meg áshatom a sírt, szegény Fodor doktor úrnak. Nyugodjon békében!

- Hétre vígan készen leszünk - felrántotta a lábát, és tovább hajtott, de kissé távolabbról visszakiabált: - Várom! - Nem köszönt el.

- Időben ott leszek - kiabálta vissza az öreg.

Ő is tovább indult. Vállán nadrágszíjra akasztva, kopott, kimustrált aktatáska lógott, kezében görcsös botot szorongatott, ostorát a nyaka köré csavarta, mint a régi, valódi csordások.

- Nézd, Lázár! - állította meg odébb Pallaga Lászlóné. - Micsoda házak!

- Nagyok, amá biztos, hogy nagyok - felelte jámborul az öreg. Ő is végignézte a környező épületeket. - Emeletesek. A padlásteret mindenütt beépítették - sorolta, mintha most fedezné fel, holott minden nap elment előttük.

- Emlékszel, Lázár? Tíz évvel ezelőtt a mi házunk volt a legnagyobb. Most törpe az óriások között.

- Szép nagy ház az ma is, Lenke.

Pallagáné körülmutatott.

- Ne csak a házakat, a kerítéseket is nézd! Markóék, meg Farkas Janié kocka márványkőből készült.

- Tényleg - ámuldozott szent ámulattal az öreg. - Egy tank se nyomná szét.

- És a Nyári Palié? Tavaly építette, jó nem emeletes, csak a tetőteret építette be. Ősszel készült el és tavasszal már egy olajtartályt vett, potom ötvenezerért, mert a széntüzelésű központi fűtés nem elég modern. Most meg, nézd, a kerítését csinálja. Jó, maga bütyköli, akkor is pénz az! Miből telik egyeseknek? A felesége gyesen van, és hallom az autóját is kicserélte. Honnét a fenéből szerzi ezt a sok pénzt?

- Hol közelebb, hol távolabb fusizik, és itthon is maszekol néha. Látom: öt-hat autó áll a háza előtt. Igazi dolgos ember. Azt mondják kiváló autószerelő.

- Ipára bezzeg nincsen, mégis kisipari áron dolgozik. Senki sem meri feljelenteni. Tudod miért? Mert a lebukott tanácselnök pereputtyába tartozik. No de, ezután lesz majd nemulass, ne félj!

- Mindenki így csinálja - kapcsolódott be a beszélgetésbe Urbán Terka. - Állítólag a maszekok sorban adják vissza az iparengedélyüket. Megszüntetik, és fusiznak ők is, mint a többiek.

- Azt csinálnak, amit akarnak. Annyi pénzt keresnek, amennyit nem szégyellnek.

- Még ezek, csak látnád a temetőt - szólt közbe Lázár bácsi.

- Látom én, sajnos. Minden héten kétszer is kijárok. Szegény apámra hordom a virágot, láthatja maga is.

- Látom, persze, hogy látom. Kripták, szobrok fekete-fehér márványból...

- Bezzeg olvasni senki sem olvas. - Ezt egyik fiatalasszony jegyezte meg, most ért melléjük. A könyvtárban dolgozott. Lázár bácsi többször látta, de nem ismerte: Seregi Pista felesége, valahonnét a városból hozta, csak ennyit tudott róla. Még egyszer sem beszélgetett vele. Alázatosan köszöntötte.

Pallagáné tovább cserregett.

- Az utak szélei - egy irányba mutatott -, nézzék a mérnök urat, most is furikon hordja ki a, mit tudom én mit, s tölti be szerinte a kátyúkat. Fenét a kátyúkat, leborítja, és lapátjával szétkotorja mert sajnálja a pénzt fuvarra. Az erdőszélek tele vannak szeméttel. Nejlonzásokba rakják, amelyeket az autójukba gyömöszölnek és a legközelebbi erdőszélen kilöknek. De, ha csak oda hordanák, bent a községben az árkokba dobálják. A múltkor előttünk is találtam egy zsák szemetet. Ki is verem a szemét, ha elmarom! Mert a tanácsnál is sikasztani azt tudtak, de az intézményes szemétszállításról nem gondoskodnak, nem szervezik meg. És legalább a főutakat leaszfaltoztathatnák, mert merő kátyúk mindenütt...

- A könyveket dísznek veszik, mert ugye mi nemcsak kölcsönzünk, árusítunk is könyveket - szólt közbe az előbbi könyvtáros. Utánozta: - azt adja, mert annak legszebb az eleje! Mindegy miről szól, mi kérem, nem érünk rá olvasni...

- Azt mondják, Pestre járnak fel ékszers vásárolni.

- A pénzüket fektetik. Maholnap mindenütt központi fűtés lesz, és szebbnél-szebb cserépkályhákat rakatnak, nem is egyet...

A három asszony tovább beszélgetett, úgy látszik jó társra leltek egymásban. Lázár bácsi feljebb lökte a kalapját, köszönt és tovább ballagott a maga bánatával. Mert őt valójában semmi sem érdekelte most, csak Fodor doktor úr halála. Legalább ötven éve járt hozzá dolgozni. Orvos, jól kereső ember létére is gyakran elbeszélgetett vele, és senki sem fizette meg olyan jól, mint ő. Nem, mintha a pénz érdekelte volna, a szándékot becsülte.

Most halott. Szegény doktor úr! Biztosan nagy temetése lesz.

X.

Betegházán vasárnap délelőttönként valósággal nyüzsgött a nép. Legtöbben a kertekben dolgoztak, a kerítésüket csinálták, mások házat, garázst meg ki tudja mi mást építettek. Az utcákon biciklis fuszók siettek festékes vedreikkel, vállukon létrákkal, mások gumikerekű kiskocsijaikon tolták az építkezéshez szükséges felszereléseiket, mellettük südő gyerekek csoportokba verődve motoroztak, erősen feltúráztatott ilyen-olyan szerkentyűiken.

Betegházán nagyon felgyorsult az élet. Az emberek szemlátomást gazdagodtak. A régi csend felbomlott...

Lázár bácsi vasárnaponként nem hajtotta ki a teheneket. Szépen felöltözködött és kora reggeltől a templom körül sündörgött. A harangozó hosszú hónapoktól betegeskedett, ő helyettesítette. Mióta villanymotor működtette a harangokat, nem kellett minden egyes harangozás előtt felmásznia a toronyba. Belépett a kórus feljárójába, megnyomott egy gombot, az előzőleg kinyitott pléhdobozban, és azonnal megkondult a harang...

A következő harangozásig átszaladt Kozmáékhoz. Valamennyi vasárnap ezt tette az utóbbi hetekben, ugyanis Kozmáné sütötte meg a kalácsot, amelyet délutánonként bevitt a városba Tominak. Azelőtt is szerették, de amióta megmentette a fiuk életét, családtagként kezelték. Az ünnepnap délutánjait állandóan Tomival együtt töltötte el a városban. Jó idő esetén kint sétáltak a parkban. A török basa aranyáról, a háborúról és azokról az időkről mesélt, amikor kezét fogott Kun Bélával, a vezérrel, ki tudja: nem-e az akkori királlyal? Ha elunták magukat függőkugliztak, vagy kísétáltak a városba fagyizni. Rossz idő esetén bent maradtak a társalgóteremben. Társasjátékokkal játszottak. Rendszerint Tomi nyert, ami nagyon tetszett a kisfiúnak...

Kozmáéknál a fiatalok Pestre készültek. Délelőtt - tervezték - kísédtálnak a Margitszigetre, délután ellátogatnak néhány kiállításra, később színházba mennek...

- Üljön le, Lázár bácsi a konyhában, én addig segítek ezeknek, mert semmire sem haladnak nélkülem. Csókolózni, ölelgetni egymást, azt

értik! - zsémbeskedett jóleső nehezteléssel Kozmáné, közben az öregre kacsintott: Jól elvannak azért, hála Istennek!

Máris tovább futott.

- Meleg ruhát is vigyetek magatokkal! Te lányom kardigánt, Peti szvetttert... A pótkereket ki ne felejtsd, mert tegnap azt is kivette a csomagtartóból! Pannikám, te most hátra ülj, aranyom, hogy kinyújtózkodhass, esetleg lefeküdhess, ha elfáradsz a hosszú üléstől!

A fiatalok egymásra nevettek, eközben kórusban kiabálták: Meg lesz, anyuka! Úgy lesz, anyuka!

Éppen indulni akartak, amikor Panni az ablakból megpillantott valakit. A melléhez kapott, visszaroht, és maga után húzta az ablakhoz Petit is.

- Nézd, apu!

- Idejön.

- Mit csináljunk? - rémüldözött Panni felengedetten.

- Természetesen megvárjuk.

Panni az utóbbi hetekben, itt Kozmáéknál vagy titokban másutt, leginkább a Hősök terén, szinte mindennap találkozott az anyjával. Ruháit, könyveit s minden mást, ami az övé volt, régen elhozta neki. Az egész falu róluk pletykált. Az apjával viszont, amióta elzavarta, egyszer sem találkozott. Annak ellenére, amit tett, szerette, ezért az a tudat, hogy idejön, valósággal elzsibbasztotta. Lebénultan, vegyes érzésekkel és holsápadtan várakozott a férje oldalán.

Kopogtattak. Szíve nagyot dobbant, szinte fojtogatta a torkát az izgalom.

Kozmáné is észrevette a váratlan vendég közeledését. Megelégedetten szorította össze a szája szélét: ez igen! Ezután beszaladt a konyhába.

- A nászom jön. Panni apja - súgta fontoskodón Lázár bácsinak.

- Én megyek - állt fel az öreg készségesen, eddig nyugodtan ült az egyik sámlin.

- Maradjon csak! - nyomta vissza a sámlira Kozmáné. - Kihallgatjuk őket - súgta. - Amit én nem hallok meg, azt majd maga mondja el a férjemnek.

- Tényleg, Jani hol van?

- Kiment a pincébe borért.

Az öreg a sámlyn ült, ő a tűzhely mellé állt, tett-vett, valójában semmit se csinált, csak hallgatódzott.

Lukács Róbert letörten, minden lehetőségre készen lépett be az előszobába, ám mihelyt belépett, tapasztalt vezetőként magabiztossá változott.

- Szervusztok - köszöntötte a fiatalokat elszántan, némi bűnbánattal.

Panni megütközést színlelt. Nem akarta, természetes reflexei kényszerítették rá ezt a pózt. Valamit rebegett, aztán lehajtotta a fejét. Eredetileg dacosnak, haragosnak akart látszani. Nem sikerült. A műharag elillant, arcának régebbi rózsái újra kinyíltak.

- Anyád küldött. Rendszeresen feljár hozzátok. Lassan az egész falu rajtunk röhög. - Olyan hangsúllyal mondta tovább, mintha betanult szöveget szavalna. - Mert igaz, ami igaz: én zavartalak el. Nem jól tettem, ezért nekem is illett felkeresnem titeket. Elhiheted: nem szívesen jöttem. Úgy állok itt, mint egy leforrázott malac.

- Foglaljon helyet! - szólt közbe Peti, és a fotelra mutatott.

Peti egyébként továbbra is a tsz-ben dolgozott. Azután a bizonyos éjszaka utáni reggelen megjelent a tsz-irodájában a munkakönyvéért, ám az elnök megelőzte, és meghagyta, hogy ne adják ki neki. Úgy látszott, reggelre kifújta a mérgét.

- Szóval azért jöttem - folytatta Lukács Róbert, rá se hederítve Peti-re -, gyertek haza! Borítsunk leplet a múltra! - Petihez fordult. Arcán kényszeredett mosoly ült, arcizmai meg-megrándultak. - Azon a bizonyos éjjelen, sportnyelven beszélgettünk. Folytassuk most is úgy! A mérkőzés le van fűjva. Vesztettem. A sportembernek a vereséget is el kell tudni viselnie, fiam! Sok gólt beszédtem életemben, számít az, hogy eggyel több vagy kevesebb bekapott labda táncol a hálóban? - Leült, két kezével a térdére csapott. - Hallom, jól éltek. Ennek igazán örülök.

Alig ült le máris felállt. A lánya mellé lépett, és a vállára rakta a kezét.

- Hogy viseled a terhességet, Panni?

Az nem válaszolt. Szeméből óriási könnycseppek buggyantak ki, miközben széttárta a kezét, átnyalábolta az apja nyakát, s a mellére borult.

- Szóval hazajössz? - súgta elérzékenyülten az apja, mialatt gyengéden megsimogatta a lánya haját.

- Haza? - ámult el Panni. A vastagra hízott könnyek széles barázdát szántottak kissé duzzadt arcára, mialatt tovább dacolt. - Ne hidd, hogy azért sírok, mert eljöttél. Hetedik hónapos terhes vagyok, teljesen ki vagyok fordítva.

Az apja megkönnyebbülten nevetett.

- Ne hidd, hogy azért nevetek, mert jó kedvem van. Az tetszik, hogy mennyire rám ütöttél: Apád lánya vagy, határozott s konok.

Megint megsimogatta a lánya haját.

- Apuka - vette át a szót Peti -, elmegyek, ez természetes, és anyuka előtt is bocsánatot kérek majd, amiért azon az utolsó éjjelen az ablakon másztam be, de lakni ezentúl is itt lakunk!

Panni elengedte az apja kezét, és a legközelebbi fotelba ült. Lukács Róbert, még mindig nevetve hol széttárta a két kezét, hol a fotel karfáját csapkodta.

- Nálunk is van hely. Bő a lakásunk, azonban falun élünk, itt pedig, nem a hím galamb követi a tojót, hanem fordítva: a tojó a hímet. Ez így természetes.

Kint a konyhában Kozmáné fontoskodva lökte meg az öreget.

- Hallja, kibékültek. Megkövette őket.

Lázár bácsi elérzékenyülten bólintott rá. Nagy zsebkendőt húzott elő a zsebéből, és megtörölte vele a könnyező szemét.

Aznap a nagymisére később harangoztak be. Senki sem vette észre, csak a pap...

XI.

Kigyulladt a termelőszövetkezet tehenistállója. A lángok robbanás-szerűn csaptak fel. Négy tehenész és százötven darab fajtisza fekete-tarka, igen értékes tehen rekedt bent.

Először füst csapott fel. A tehenészek az udvaron lévő szalmakazal körül sündörögtek, berohantak, és neki kezdtek az állatok eloldásához, mert másra gondolni sem mertek ezekben a pillanatokban. Mire végeztek, az éhes lángok a tetőt nyaldosták, és legnagyobb riadalmukra, lángokban állt a kijáratí rész is. Ráadásul a nagy vasajtó kallantyúja, hogyan s mint kívül lecsapódott, amiért is az ajtó menthetetlenül rájuk záródott. A tehenek félelmetesen, dobhártyát szaggaón bögtek és összevissza rohangáltak, már-már agyontapossák őket, ha nem sikerül idejében beugrálniuk a jól körülzárt borjúnevelő rajcsúrba. Ennek külön bejáratí ajtója volt, kisebb vasajtó, amelyet szerencsétlenségükre, a szabályoknak megfelelően állandóan zárva tartottak. Neki estek, az öklükkel verték, eközben torkuk szakadtából ordítottak: - Segítség! Nyissátok ki!

A négy tehenész tehát bent ragadt. Az ötödik a víztoronymál járt, amikor felfedezte a tüzet. Elromlott a főcsap, azt javította meg. Mindezt otthagya reflexszerűn visszarohtant, be az előtérbe, ám a sűrű, forró füstfelhő gomolyag gyors visszafordulásra kényszerítette. Az istálló melletti irodába futott telefonálni, ám hiába verte a készüléket, hiába kiabált a kagylóba, a kézi kapcsolású, régmódi központ nem jelentkezett be, ezért a tehenészetet övező kis erdőn át, az útra rohtant, ahol megállított egy autót.

- Fordulj vissza! Tűz van. Szólj be a tanácsházára! Négy ember és százötven fajtehen rekedt benn az istállóban - hörögte kétségbeesetten - meg verd félre a harangot is !

Fülöp Feri, az autó vezetője, előzőleg is látta a füstöt, éppen odahajtott megnézni, mi az, gyorsan megfordult, elhajtott. Időt megspórolva, másképp be kellett volna futnia a parókiára az automata, falra szerelt kazetta kulcsáért, maga ment fel a toronyba, és verte félre saját kezüleg a nagyharangot, s amint szokták a torony négy ablaka kö-

zül, abba az irányba dugta ki a zászlót, amerre a tűz volt. Végre abahagyta a harangozást: a nagy- és a kisharang félreverését, és kikibált az ablakon:

- A tehenészet ég! Emberek rekedtek bent, és százötven tehen...

A falu, ha lassan is, de megmozdult.

Lázár bácsi majdnem a tűz kitörésével egy időben észlelte a füstöt. Szokása szerint a temetőben legeltette a teheneket. Ekkorra már húszt tehenre vigyázott. Felállt, és komor arccal nézelődött. Azt hitte, a közelben égetnek valamit, ezért csak akkor tulajdonított neki jelentőséget, miután félreverték a harangokat. Ijedten lesett szét, majd mindenre elszántan megfordult. Tarajos Mari, egyébként ő hordta neki s ide a Halászcárdából az ebédet, állandóan a temetőben, rendszerint a férje sírjánál ücsörgött, hacsak nem látott meg valakit, nem ballagott oda pletykázni. Ő öltöztette fel a halottakat, és segítkezett a temetkezéseken. Most a szokott helyén ült.

- Tűz van, Mari! - kiabálta neki.

- Hallom a harangszót. Előbb azt hittem meghalt valaki.

- Nézzél a tehenekre! Elszaladok segíteni, önkéntes tűzoltó vagyok.

- Menj csak! A kutyád vigyázz rájuk, de én is szemmel tartom őket.

- Nem baj, ha netán elszakítanak a spárgát, csak a sírok közé ne menjenek! Bodrira is ráparancsolok - kiabálta vissza menet közben. Felkapott egy vödört, és a garád felé rohant. Bodri utána futott. Számított rá, ezért megállt.

- Menj szépen vissza, kiskutyám! - Lehajolt, megfogta a kutya fejét, és megsimogatta. - Tűz van. Elmegyek segíteni. Ez kötelességem, Bodri. Te addig vigyázz a tehenekre!

A kutya nyüszített, és teljesen értelmes mozdulatokkal megcsóválta a farkát. Egyik tehen a spárga felé tartott, otthagya a gazdáját, visszafordult a kötelességét teljesíteni.

- Érted te a dolgot, jó kutya vagy! - motyogta megelégedetten, miközben tovább sietett, majdnem futott a garád felé. Áttörte a bozót, onnét egy kertbe jutott, azon át az útra ért, ahonnan már csak egy keskeny erdőcsík választotta el a tehenészettől.

Mire a helyszínre ért, az ott szorgoskodók - legtöbbször autóval érkeztek oda -, létrákat kerítettek, az eresznek döntötték, felmásztak, és vödrökkel locsolták a vizet a tetőre.

A gumitömlőt a borjúnevelőben tárolták. Lehet el is égett az óta. Ezért nem volt mit a tűzcsapra szerelni. A vödröket kézzől kézre adták egymásnak fel a tetőig. Mások a kis vasrácsos ablakon át öntözték be az istállóba a vizet...

A bejárat előtér mélyében lévő - ki tudja, miért tervezték, készítették ennyire furán ezt a részt - vasajtó résein, óriási füst és elviselhetetlen forróság ömlött ki. Eddig ketten kísérelték meg az előtéren át a bejutást, azonban mind a ketten visszafordultak. Nem csupán az ottrekedt nagy füst és az égető hőségtől, a bentről kiszűrődő félelmetes, mennydörgésszerű bömbölés és elviselhetetlennek tűnő hangok miatt hátráltak ki, hanem a műanyag égésekor, a csípős gáz és a pörkölt bőr bűzének torokfojtogató, kibíráhatatlan egyvelegének a füst közé keveredése miatt...

A harmadik személy éppen akkor rohant vissza, amikor Lázár bácsi odaért. Az egyetlen, kint rekedt tehenész volt, fakó arccal, fuldokolva-hörögve magyarázta:

- Csak a kallantyút kellene elfordítani a kis ajtón... - kríkogott, hörögött. - A borjúnevelő rajcsúrban szorultak...

- Honnét tudod?

- Hallottam. Az ajtót verték - tovább köhögött, szemgolyói kidülledtek, arca elszederjésedett.

Tóth Miska a következő kísérletező, bevizezte a zsebkendőjét, az orrához szorította, előzőleg vízzel leöntötte a ruháját is, és elindult. Két-hárompernyi előtérben tartózkodás után, ő is visszafutott. Szabályszerűen fuldoklott. Szemgolyói felakadtak, ruhája véstesen gözölgött.

- Az ajtónál jártam. Megfogtam a vasat..., összeforrt vagy mi... Szóval nem bírtam - tovább hörögött s keringett, mint a kerge birka, végül eldobta magát a fűben. - Víz... megfulladok! - Hányt is, de tovább beszélt. - Azt hittem én is bent rekedek. A lábaim összezsugorlottak...

- Zörögnek még? - kérdezte meg valaki.

- Csak tehenébögést hallottam - hörögte Miska fulladozva. - Egy-mást török...

Lázár bácsi egy ideig nézelődött, hallgatódzott, azután gyorsan felkapta azt a pokrócot, amelyet nemrégén dobott valaki a földre, a víz-csaphoz sietett vele, ahol alaposan bevizezte.

- Mit akar? - szörnyülködtek a többiek, miután felfedezték, hogy magára terítette és elindult a bejárat irányába. - Három fiatal próbálkozott, egyiküknek sem sikerült bejutniuk az ajtóig. Maga öreg...

- Fordítottam én már földet szőlő alá fiatalokkal. Mind kidőlt melőlőlem.

Valaki elkiáltotta magát:

- Jönnek a tűzoltók!

- Hallja öreg? - Kovács Zsolt elkapta a kezét, és visszarántotta. - Ne menjen! Ne rohanjon a vesztébe!

- Nézd csak meg őket! - bölcselkedett az öreg csendesen. - Négyen vannak, meglásd: a fecskendőjük, amelyet hoznak rossz. Magam is önkéntes tűzoltó vagyok, jól ismerem a felszerelésüket. Minden perc drága. Emberéletekről van szó, négy élet múlik a bátorságomon.

Kihúzta karját a férfi kezéből, és tovább készülődött. A pokrócot jó szorosan maga köré csavarta, valósággal csorgott a víz belőle, bebugyolálta a fejét is a sarkával, annyi helyet sem hagyott, hogy lásson. Bent a nagy füst miatt vakon dolgozik majd.

- Hosszú évekig katonáskodtam. Valahol Fülek alatt egy négytagú családot mentettem ki a tűzből. Ne féltsetek! - sokan álltak körülötte. Mindannyian vissza akarták húzni, de ő nem engedett. - Nem és nem fordulok vissza!

- Nem szabad, Lázár bácsi! Maga öregember - vágta a szavába többen, ő azonban jól érezte, ezekben a műaggodalmaskodásokban több a cukkolás: menjen csak, mint a marasztalás.

Igaza volt. A tehetetlenség érzése, hogy bent emberek égnek el majdnem a szemük láttára, valósággal megmérgezte körülöttük a levegőt. Mindenki cselekedni, tenni akart, mindannyian aggódtak a bent lévő emberek életéért és a nagy értékű állatokért, azonban az a tudat, hogy a legnagyobb akarással sem tehetnek semmit, megbénította, elaltatta az önkritikájukat... Most, ha csak szikrányira is, újra felcsillan a remény: Valaki, és nem ők!

Emberek voltak, nagyon féltették az életüket.

Lázár bácsi eközben megfiatalodott. Arcvonásaiban mély elszántság ült, szemgolyója lángolt, mialatt beszélt. Arra a szóra pedig, hogy vöröskatona, mert többször is elmondta, hogy az volt, szinte felvillanyozódott.

Olyan léptekkel vágott neki, mintha rohamra indulna. Kezében képzeletbeli puska, végén szurony fénylett, dob pergett, trombita harsant: hurrá!

A hőség a még vizes ruhája alatt is arcul csapta, mire még jobban arcához szorította a pokróca csücskét, és meggyorsította a lépteit. Szinte futva tette meg a borzalmas utat a kis vasajtóig. A lelkesedés és az elszánás, amely belülről hajtotta, minden akadályt legyőzött. Nem járt, nem is lépdelt, nem érzett semmit. Meg-megújuló akarata újra és újra erőt adott lankadó lábainak, legyőzte az elviselhetetlen forróságot, csillapította a fulladását... Úgy érezte, mintha a lángok csupán kicsipkézett szélű felhők lennének, ő ezek között pernye. Nem járt, lebegett. Fel-feltörő fájdalom égetően erős napperzselés csupán... A tüdeje hamarosan megtelt füsttel s megduzzadt, mint a gumitömlő, mire ő még gyorsabban gurult előre, mert ezekben a pillanatokban már nem lebegett, inkább gurult. Gurult, gurult egyszer csak nekiütközött a vasajtónak. A kallantyút a második tapogatózás után találta meg. Ha eddig nem érzett, pedig dehogy nem érzett semmit, az ajtóban elviselhetetlen hőség csapta meg. Úgy égette a kallantyú az ujját, mintha tűzvörös sparhelt platniját fogná.

Mégis kinyitotta.

Az elalélt tehenészek, valószínűleg az ajtó közelében húzódtak meg, valósággal rázuhantak a lábára. Lázár bácsi olyan szagot érzett, mint disznóöléskor, pörzsölés közben. Az istálló, viharos erdőként félelmetesen zúgott, bömbölt. A tehenek megvadultak, egymáson átugrálva, torkuk szakadtából bögre törték-zúzták egymást. A négy elalélt tehenész közül, Lázár bácsi egyszerre két embert vonszolt ki: mint két tele zsákot maga után húzta a földön.

Beszélni nem tudott, erősen támolycott. Pokróca füstölt, szemei, mint a halé felakadtak, és megüvegesedtek. Ha erősen imbolyogva düledezve is csak visszatámolycott, és kihozta a még bennmaradt tehenészeket is...

A körülötte állókat teljesen lekötötte a négy tehenész élesztgetése, észre sem vették, amikor megfordult és majdnem négykézláb mászva visszabotorkált, és kinyitotta a nagy vasajtót is. Igaz, akkorra az önkéntes tűzoltók fecskendőjének gyenge nyomású fecskendőiből, feléje irányított vízszugár némileg enyhítette a forróságot. Viszont az előbbi ajtónyitás után a beáramló friss levegőtől minden lángra kapott, az is, ami eddig csak izzott.

Milliónyi szentjánosbogár röpködött vele szemben. Hányingert kelte égett hússzag csapta meg az orrát. A gomolygó sötétség hirtelen szétnyílt. Nagy ütest érzett, nyomban rá az egész testét átható elviselhetetlen fájdalom kínozza, ezután a gondolata a fülzúgásával együtt elrebbent a fejéből, s ő hangtalan összeesett...

A tehenek egymást taposva-tiporva rohantak kifelé. Torz bőgésüktől, amely betöltötte az egész környéket, a legerősebb idegrendszerű ember is megiszonyodott. A tűzoltók, akik végre tömlőjükből, az előbbinél sokkal erőteljesebb nyomással fecskendezték az istálló bejáratát, ki merre látott s tudott, szétfutott, másként menthetetlenül összetiporja őket a kirohanó, bőszt tehéncsorda. Az akkor érkezett rendőrök kocsiját pillanatok alatt ripityára taposták, szerencsére egyetlen rendőr sem ült már benne. Eldöntötték a tűzoltók fecskendőjét is, a tömlőket, mint lábukra csavarodó madzagot, magukkal sodorták. A köves úton, nagy teljesítményű fecskendőikkel a járási tűzoltók közeledtek. Látva a mindent eltipró, bőszt tehéncsordát gyorsan megálltak. Az orvos, szerencsére távol, majdnem a kis erdőben ápolta a mentők megérkezéséig a négy füstmérgezett és komoly égési sérüléseket szenvedett tehenészt...

Eddig mindenki a saját bőrét mentette, most egyesek a száguldó, megvadult tehenek után vetették magukat. A többiek a szétcibált tömlőket szedték össze, és szerelték vissza a gépre...

A teheneket jóval távolabb sikerült az őket üldözőknek utolérniük, és a közben odafutó, ki tudja honnét előkerülő tsz-tagokkal együtt, a karámok felé terelniük. Legtöbbjük bőre füstölt, és csupa vér volt.

A levegőt émelygős, perzselt hússzag töltötte meg. Sokan zsebkendőt szorítottak az orrukhoz, a gyengébb idegrendszerűek hánytak, s fuldokoltak.

Mire Polonyi Lázár bácsit keresni kezdték az összes tehenet összerelték. A százötvenből csak huszonöt hiányzott. Ezeket még az istállóban agyontaposták a társaik, vagy annyira megégtek, hogy ott pusztultak el. A sebesülteket az állatorvos és a főállattenyésztő vette kezelésbe. Hideg vízzel locsolta s különféle kenőccsel kenegette az égési sérüléseket szenvedett teheneket. Az összetört rendőrségi kocsi félrehúzták az útból, a négy kimentett tehenészt pedig, heveny füstmérgezési és súlyos égési sérülésekkel a mentők elszállították..

- Lázár bácsi! Hol van az öreg? - szállt a megdöbbenés szájáról szájra. - Csak nem rekedt bent?

A tűz még égett. A tető beomlott, csak a falak álltak.

Lázár bácsit végül is a közben odaérkezett hivatásos tűzoltók találták meg, miután gázálcban behatoltak az izzó, a füstölgő istálló maradványai közé. Halott volt. A tehenek taposták össze.

* * *

Rá másnapra, a tragikusan elhunyt Polonyi Lázárnak - a termelőszövetkezet vezetőségének és a hazafias népfront elnökségének együttes előterjesztése alapján - a tanács végrehajtó bizottsága díszsírhelyet adományozott. Ugyanazon az ülésen hozták meg a másik határozatot is, amelyben javasolták a Minisztertanácsnak, hogy holta után, posztumusz, adományozzon részére Életmentő-emlékérmét.

A nagy szomorúfűzfák alá, a legszebb helyre temették.

Többen részt vettek a temetésén, mint Fodor doktorén.

Temetés után a betegháziak, hetek múltával sem tértek napirendre a történetek felett. Mindenki az öreget emlegette, holott azelőtt senki-ként, esetleg balekként kezelték, aki úgy élt a többiek között, mint egy múlt századból átmentett múzeumi érdekesség.

Most nemcsak hiányolták, hőssé léptették elő.

A kultúrpresszóban a helye üresen állt. Egyetlen fröccsnél sosem ivott többet, beszélgetni sem igen beszélgetett, viszont mindenkit meghallgatott, ami magában is érdemnek számított. Hiányolták azokon a helyeken is, ahová rendszeresen eljárt dolgozni, mert melléje nem kellett hajcsár. Szorgalma mellett végtelenül megbízhatónak bizonyult. Hiányzott az utcáról, ahol mindenkinek: öregnek, fiatalnak

előre köszönt... A tehenek mellől. Nem is lesz többé csordás, az biztos! Mert ki vállalná el manapság az ilyen „munkát”? Hiányolta Tomi is, akit nem látogatott meg többé senki. Ő valahogyan mégis a török basa kincsét sajnálta a legjobban, és az odaveszett titkot, mert sohasem tudja meg többé, hogy a temető mely részében rejtőzik a mese szárnyán azóta hatalmas vagyonná terebélyesedett kincs...

És Bodri?

Már a temetésen is állandóan a sír körül nyüsztített. Babos Pista mást sem tett a temetés alatt, minthogy őt zavargásztta a lapátjával, másként még a sírba is beugrott volna a koporsó után. Miután eltemették, a résztvevők távozása után azonnal a sír mellé szegődött, és attól kezdve, egyetlen percre sem távozott el onnét.

A falusiak csodájára jártak. Aki a kis fakereszthez közeledett, megcsaholta. A legjobb falatokkal sem csalogathatták el a sírtől, holott többször is megpróbálták. Ha zavarták nyüsztített, és támadott.

Egyetlen falatot sem evett, és nem fogadott el vizet sem. Éjszakánként az egész környék hallotta fájdalmas nyüsztítését, valaki magnetofonra is felvette a hangját. Tarajos Mari, mert egyedül őt tűrte meg a sír mellett, állandóan cserélte az ennivalóját és a vizét, ám Bodri sem ebbe, sem abba még csak nem is kóstolt bele.

Tizenegy napig bírta, utána megdöglött.

A sír szélébe ásták be.

* * *

Muha Károlyt, a községi tanács elnökhelyettesét, mint megbízott elnököt, egyik napon a megyei tanácshoz hívták. A megyei tanács titkára fogadta.

- Polonyi Lázárnak - közölte már a kézfogás közben, nagyon sietett, mert amint mondta várták - a Minisztertanács Életmentő- emlékérmét adományozott.

- Meghalt - ámuldozott, huzakodott a megbízott tanácselnök -, régen eltemettük.

- Ti javasoltátok. Halála után javasoltátok, posztumusz...

- A tragikus események... senki sem gondolta komolyan, régen elfelejtették... - dadogta, mígnem a megyei titkár elboruló arca rövid

hallgatásra nem készítette, csak valamivel később folytatta: - Senkije sincs. Kinek adjuk át?

- Mindenkinek van valakije. Egyébként te vagy a felelős, a ti felterjesztések alapján jártunk el. Csinálj vele, amit akarsz! Mindenesetre ünnepélyes keretek között... Vagy mit tudom én... Legyenek ott a végrehajtó bizottság tagjai, a hazafias népfrent elnöksége, a tsz-vezetősége... - Nem folytatta, csak a keze fejét rázta: tudod te azt! - Hirtelen felkiáltott. - Máris elkéstem. Fogd, írd alá, és járj el, amint megbeszéltük!

Vak vezet világtalant!

Muha Károly nagy gonddal a vállán utazott haza: Mit csináljon ezzel a kitüntetéssel, ha egyszer Polonyi Lázárnak tényleg senkije sincs! Mert hiába mondta a titkár, hogy mindenkinek van valakije, ennek az öregnek a világon senkije sincs. Végül úgy határozott, hogy otthon összehívja a végrehajtó bizottságot és majdcsak kisütnek valamit?

XII.

Kis, ünnepélyes menet tartott a temető felé. A végrehajtó bizottság, a hazafias néprfront elnöksége, a társadalmi szervek és a termelőszövetkezet vezetősége, élen Lukács Róberttel, teljes létszámban jelen volt ebben a különös menetben. Az ünneplő ruhába öltözött embereket Muha Károly, megbízott tanácselnök vezette. Menet közben a kíváncsiskodók közül többen hozzájuk csatlakoztak, ezért amint haladt a tanácsházáról elinduló menet, úgy dagadt az eredetileg csak a hivatalos szervek létszámára tervezett csoport. Az Életmentő-emlékérem kitüntetés, a temetéseken használatos kis bársony párnácskára tűzték, arra, amelyről Lázár bácsi olyan sokat mesélt. Két egyenruhás úttörő fiú vitte. Sípos László, a művelődési ház igazgatója elrendezése szerint, az énekkar tagjai, már előzőleg elfoglalták kijelölt helyüket, ugyanúgy az önkéntes tűzoltózenekar tagjai is. Miután mindenki a helyére került, a karnagy, az általános iskola énektanárnője beintett, és felcsendült a himnusz.

A szomorúfűzfák levelei rezegtek. A magasban a röpgalambászok versenyalambjai keringtek, ugyanis éppen versenyeztek. Alattuk egy repülő húzott északi irányába. A temető mégis csendesnek bizonyult. Az ünnepélyes csendben, ahány ember, annyi érzés vegyült, csak a mély megdőbbent gyász maradt közös.

A himnusz után az énekkar a munkás-gyászindulót is elénekelte, majd Muha Károly lépett a kis fakereszthez. Összeszorította az ajkát, a kis dombocskát nézte s a hervadó virágokat, az egyre jobban összaszalódó koszorúkat, majd megszólalt:

- Remegő kézzel és mi tagadás szégyenkezve teszem fejfádra ezt a magas és igen megérdemelt kitüntetés. - Hangja remegett, majdnem elsírta magát, mialatt folytatta: - Azért remeg a kezem, mert nagyon meg vagyok hatódva. Szégyellni pedig, azért szégyellem magamat, mert olyan ember fejfájára helyezem el ezt a magas kitüntetés, aki ugyan születésétől ebben a nagyközségben élt, volt vöröskatona, maga Kun Béla is kezét fogott vele, amit oly szerényen elhallgatott, illetve alig-alig hangoztatott, holott igen büszke volt rá. Végigharcolta,

dicsőséges tanácsköztársaságunk százharminchárom napját, Fülek mellett kimentett a tűzből egy négytagú családot. A tanácsköztársaság leverése után elfogták, összevevették, ám elítélniük nem sikerült, mert megszökött. Megmentette az egyik traktorosunk életét, rengeteg embert kisegített pénzügyi zavarából, sokan lelketlenül vissza is éltek jószívűségével. Felkarolta a beteg és egyedülálló Bacsónét, halála után árván maradt kisgyerekeit, Tomit. Mindezt abból a pénzből, amelyet keservesen és valljuk be, megalázó munkával keresett meg, kuporgatott össze, ezért sokan méltó elismerés helyett csendes bolondnak vagy baleknak titulálták és kiröhögtek. Kimentett a lángokból négy embert, a bennrekedt tehenészeket és százharminchárom nagy értékű, együttesen több százezer értékű, fajtiszta tehenet. Mindezeket teljesen önzetlenül, kizárólag állampolgári kötelességből, önkéntes tűzoltóként.

A hatás kedvéért lehajtotta a fejét, s rövid szünetet tartott. Két kezét összekulcsolta, és a melléhez szorította, nagyot sóhajtva folytatta:

- És mi mégsem fedeztük fel igazi emberi nagyságát, valósággal elkallódott közöttünk.

Nagyot nyelt.

- Ezért teszem le Lázár bátyám fejfádra remegő kézzel, és szégyenkezve ezt a megérdemelt magas kitüntetést. Ezért kérek én, mint a tanács megbízott elnöke a nagyközség összes lakóinak nevében, mindenki szeme láttára és füle hallatára most bocsánatot tőled.

Nem tettette, valójában remegett a keze, miközben a szép szalag közepére erősített érmet a keresztre akasztotta. Az a két könnycsepp is valódi volt, amely közben a keze fejére pottyant.

Az énekkar bús hangja újra felcsendült. Előbb a Szulikót énekelték el, utána a Bunkócskát. Dalukat a rezesbanda lágy melódiája kísérte...

* * *

A keresztre akasztott kitüntetést másnap reggelre ellopták.

1980 májusa

Nógrádi Kovács György megjelent könyvei:

1. A seriff és bandája. Ifjúsági regény. 1987
2. A dinnyecsöszök. Ifjúsági regény. 1987
3. Egy fiú, aki kétszer szökött meg. Ifjúsági regény. 1991
4. Pisztoly és kereszt. /Vadgalamb csőrében zöldág/ Regény. 1991
5. Végzetes nászút a kastélyban. Regény. 1992
6. A halóri ház rejtélye. Regény. 1998
7. Az aktmodell. Elbeszélések. 2000
8. A legyek pókhálóban halnak meg. /Gyötrelmek, szerelmek, tragédiák/ Regény. 2001
9. Színe s visszája. Egy viharos szerelem története. Regény. 2006
10. Vadonc, az árva gyerek. Ifjúsági regény. 2006
11. Anekdóták, aforizmák, hihetetlen történetek. 2006
12. Kutyasétáltatás. Kisregény és elbeszélések. 2006
13. Kuláklistán. Regény. 2007
14. Megtisztulás. Regény. 2007
15. Négy holttest egy kriptában. Regény. 2007
16. Az ördög szorításában. Regény. 2009
17. Miként a csillagok, fényletek. Regény. 2010
18. Gáspár abbé, a szamaras pap. Regény. 2010
19. Megrendítő történetek. Elbeszélések. 2011
20. Csip-csup történetek, és mások. Rövid történetek és mások. 2011
21. Számkivetettek. Regény. 2011
22. Néhány perces krimik, rövid történetek, aforizmák, humor. 2012
23. A negyedik áldozat. Regény. 2013
24. Színe s visszája. Egy viharos szerelem története. Regény. 2016. Második, bővített kiadás.
25. Gyuri bácsi mesél. Mesekönyv. 2016
26. Gyuri bácsi mesél. Csak mesélek, mesélek. Mesekönyv. 2016
27. Szelíd ember veszett tánca. Krimi. 2016
28. Hajsza a fekete diplomatafért. /Kaddis Tóni bácsiért./ Krimi. 2016
29. A hullarabló. Bűnügyi történet. 2016

Nyomdakész kéziratok, 2017.

30. Asszonysírató - Autóskaland és sok véletlen. Két elbeszélés
31. Újjáélesztés. Regény
32. Dízsírhely. Regény
33. Visszavont átok. Regény
34. Menekülés a hegyekbe. Regény
35. Hat kisregény
36. Égő ház az erdőben. Regény

Író, újságíró, lapszerkesztő, magyar-történelem szakos tanár.

Kovács György néven született Nógrádszakálban. Gyerekéveit jórészt Halászában /Ludányhalászi/ tölti szeretett nagyszüleinél, ezért ezt a falut vallja igazi szülőfalujának. /Ács Gyuri gyermekkor. Kézirat/

Másodéves orvostanhallgató, mikor kulák származása miatt kirúgják. /Kirúgatásom története. Kézirat/ Két évet jár jogi egyetemre, mikor kísértetiesen hasonló körülmények között újra kirúgják. Édes-keserű szülőfalujából, Nógrádszakálból ismét ment a párt levele, hogy kulák ment egyetemre! Minden „bűne”, hogy szüleinek volt 40 hold, jórészt csak birkalegelőnek alkalmas földje, melyet akkorra már régen „önként” leadtak... /Kuláklistán. Regény, 2007./

Nagy Imre kuláklista eltörlése után változik a helyzete, pedagógiai főiskolát végez magyar-történelem szakon.

1963-1972 között vb. titkár /tanácselnök/ az akkor tizennyolcezeres lélekszámú Pest megyei Üllön. Tanácselnökségét az állandó újítás és reformok bevezetése jellemzi, többek között engedélyezi az első maszek pékséget, zöldségest, húsboltot... Ezért a veterán kommunisták /az igazi háttérhatalom/ állandó támadásait kell elviselnie, végül betegségére /három szívinfarktus/ hivatkozva lemond tisztségéről. Elnökségének éveit dolgozza fel három kötetes írásában: Tövises és rózsák 1-3. /Kézirat/

1972-1975 között a Pest Megyei Hírlap riportere, majd a Monor és Vidéke rovat főszerkesztője. Erőssége lesz a riportírás, itt veszi fel a Nógrádi Kovács György nevet, de publikál Ács Gyuri, Ács György, Ács Gy., Á.Gy. név, szignó alatt is.

1975-1979 között Vecsés Nagyközségi Tanács főelőadója.

1979-től nyugdíjba vonulásáig a vecsési 4-es számú Általános Iskola tanára. Ez volt élete legszebb időszaka, szívből szerette a gyerekeket, számtalan ifjúsági regényét ihlették az itt látott rendkívüli gyermeksorsok... /pl. Hat kisregény. Nyomdakész kézirat/

1994-ben pestszentimrei otthonából Szécsénybe költözik a feleségével, hogy unokái közelében lehessen.

Szécsényi irodalmi tevékenységéről így vall:

„Több mint 10 évig voltam a Nógrád Megyei Hírlap külsős munkatársa: riportere, tudósítója. Ebben az újságban jelent meg egy regényem is, folytatásokban: Végzetes nászút a kastélyban címmel.

A Frisch Oszkár által szerkesztett Szécsényi Újság szinte valamennyi számában jelent meg írásom.

A Sümegi Gábor szerkesztette Kisvárosi Krónika minden számában jelent meg írásom.

A Lant szécsényi irodalmi újság alapítója, később szerkesztője voltam.

Szenográdi Ferenc valamennyi Kalendáriumában, később Almanachjában jelent meg 1-2 írásom.

Eddig 28 könyvem jelent meg /regény, elbeszélés, ifjúsági regény, krimi, mese-könyv, bűnügyi történet/.”

Az írásról a következőképpen vall szintén 2016-ban:

„Amint látható, 28 regényem jelent meg. Legalább 12 regényvázlatom vár meg-írára.

Sosem tartottam magamat nagy írónak. Gyönyörű örökség szállt meg, és csak írtam, írtam, írok tovább, pontosabban most már többnyire diktálok. Majdnem egy évtizedig voltam újságíró, valamivel kevesebb ideig külsős munkatárs. Szécsényben valamennyi megjelent, Szécsényről szóló kiadványban jelent meg cikkem...”

Kórházba kerülése előtti estén még írást diktált a Facebookra.

Mindössze három hét betegeskedés után otthonában érte a halál...

Végakarátának megfelelően a halászi temetőben nyugszik.

Szécsény, 2017. novembere

Kovács Péter Zoltán